

LIVET I OG OMKRING ÆLDREBOLIGER EN ANTROPOLOGISK UNDERSØGELSE FRA KØBENHAVN

AARHUS
UNIVERSITET
DPU

helsefonden

Jon Dag Rasmussen

Livet i og omkring ældreboliger
En antropologisk undersøgelse fra
København

DPU, Aarhus Universitet, 2025

Titel:

Livet i og omkring ældreboliger: En antropologisk undersøgelse fra København

Forfatter:

Jon Dag Rasmussen

Udgivet af:

DPU, Aarhus Universitet, 2025

© 2025, forfatterne

1. udgave

Kopiering tilladt med tydelig kildeangivelse

Omslag og grafisk tilrettelæggelse:

Knud Holt Nielsen

Fotos:

Ro Slotø

ISBN: 978-87-7684-420-2

DOI: 10.7146/au.598

Undersøgelsen er gennemført med støtte fra Helsefonden

helsefonden

Indhold

FORORD	5
TAK	7
KONKLUSIONER	8
KAPITEL 1: INTRODUKTION TIL UNDERSØGELSEN	13
METODE	13
FORMÅL, FORSKNINGSSPØRGSMÅL OG ANTAGELSER	15
ÆLDREBOLIGER GENERELT OG GULDBERGS HAVE SPECIFIKT.....	17
UDGIVELSENS OPBYGNING OG ANVENDELSE	18
KAPITEL 2: "DEN BETYDER ALT" – ÆLDREBOLIGENS VIGTIGHED	20
AT HAVE EN BASE.....	25
SAMMENFATNING.....	28
ANBEFALINGER OG POINTER FRA KAPITLET	29
KAPITEL 3: HVORDAN BOLIGEN PASSER TIL DE ÆLDRES HVERDAG OG BEHOV	31
I LY FOR REGN OG LÆ FOR VINDEN	31
SAMMENFATNING.....	42
ANBEFALINGER OG POINTER FRA KAPITLET	43
KAPITEL 4: MELLEM INDIVIDUELLE BOLIGER, NÆROMRÅDE OG LOKALOMRÅDE	44
TILGÆNGELIGHED SOM 'FORBINDER' OG 'ADSKILLER'	45
HJÆLPEMIDLER DER KOMMER I VEJEN	48
VANSKELIGGJORT ADGANG TIL LOKALOMRÅDET VIA BYENS UNDERLAG	51
'TILGÆNGELIGHEDENS JANUSHOVED'	61
UNIVERSEL DESIGN.....	64
SAMMENFATNING.....	70
ANBEFALINGER OG POINTER FRA KAPITLET	73
KAPITEL 5: OPLEVELSE AF SIKKERHED OG TRYGHED	74
"HVORDAN GÅR DET SÅ, JYTTE?" – ÆLDREBOLIGOMRÅDETS SÆRLIGE (OMSORGS)ØKOLOGI	78
SAMMENFATNING.....	84
ANBEFALINGER OG POINTER FRA KAPITLET	86
KAPITEL 6: FRAVÆR AF DRØMMEN OM EN ANDEN BOLIG	87
SAMMENFATNING.....	89
ANBEFALINGER OG POINTER FRA KAPITLET	90

KAPITEL 7: NABOER OG NABOSKAB(ER).....	91
SAMMENFATNING.....	104
ANBEFALINGER OG POINTER FRA KAPITLET	107
KAPITEL 8: NÆR- OG LOKALOMRÅDETS BETYDNING FOR HVERDAGSLIVET	108
SANSEINDTRYK FRA NÆR- OG LOKALOMRÅDET	108
BELIGGENHED, BESØG OG INFRASTRUKTUR	114
LOKALOMRÅDETS FORANKRING I KROPPEN	115
GENKENDELIGHED OG ORIENTERING	120
SAMMENFATNING.....	122
ANBEFALINGER OG POINTER FRA KAPITLET	125
KAPITEL 9: ÆLDREBOLIGENS SAMFUNDSMÆSSIGE FUNKTION	127
ÆLDREBOLIGEN SOM ET VÆRN	128
SÅRBARHED, IDENTIFIKATION, ENSOMHED OG 'KOLLEKTIV SKRØBELIGHED'	129
SAMMENFATNING.....	136
ANBEFALINGER OG POINTER FRA KAPITLET	138
KAPITEL 10: ÆLDREBOLIGEN SOM "DET SIDSTE STED" – FORESTILLINGER, ØNSKER, HÅB OG FREMTID	139
SAMMENFATNING.....	149
ANBEFALINGER OG POINTER FRA KAPITLET	151
REFERERET LITTERATUR	152

Forord

Det er bag hjemmets fire vægge, at vi har en stor del af vores liv. Det er her, vi har vores private liv. Selvbestemmelse og retten til selv at indrette sit liv, er for de fleste mennesker en hjørnesten i det gode liv. I rapporten bliver beboere i det almene boligområde Guldbergs Have spurgt om, hvad boligen betyder for dem. De fleste svarer: Alt.

Det giver tryghed og livsglæde at bo godt, men det gode (bolig)liv udvikler sig i takt med, at livet forandrer og forvandler os som mennesker. Beboerne i Guldbergs Have beskriver, hvordan genkendeligheden understøtter deres daglige trivsel. Nogle er barnefødte på Nørrebro og understreger, at det har stor værdi, at de kan blive i den samme bydel, selvom de har behov for en ny boligform. Både boligen og det område den ligger i har altså stor betydning. Hjemmets fire vægge er i den forstand transparente - det er ikke lige meget, hvad der er ude på den anden side.

Det er tankevækkende at samtidig med, at det omkringliggende område bliver fremhævet som en stabil og positiv faktor ved at flytte i ældrebolig, så bliver det også tydeligt, at grænsen mellem Guldbergs Have og det genkendelige Nørrebro udenfor kan være svær at overskride. Det lokalmiljø som beboerne kender og elsker er i takt med, at de selv er blevet mindre mobile blevet mindre tilgængeligt for dem. De slår sig på det offentlige rum. Snubler over kantstenen, har svært ved at komme hen ad fortovet med rollatoren, måske er døren ind til butikken for smal til kørestolen etc.

I Guldbergs Have er der taget højde for disse udfordringer, dørtrin er væk, elevatoren sørger for, at det er muligt stadig at bo i højden, selv om det ikke længere er muligt at gå på trapper. Boligerne er indrettet til de behov, som beboerne har. Det giver autonomi til den enkelte og understøtter et værdigt liv. Derfor er det også vigtigt at forstå, at det at flytte til en ældrebolig rent faktisk kan være med til at understøtte selvbestemmelse og uafhængighed. Der kan opstå fællesskab med andre, der måske også efterhånden har sagt farvel til livsledsagere og

venner. Men hvis det gode ældreliv begrænser sig til ældreboligen og de tilhørende arealer er vi ikke langt nok med at skabe gode liv hele livet.

Vores håb er, at denne rapport kan være med til at sætte fokus på, at ældreboligen ikke skal begrænse sig til de få kvadratmeter, der hedder hjemmets fire vægge, men at principperne skal bredes ud til det omkringliggende samfund, så beboerne i Guldbergs Have også kan mærke autonomien og selvbestemmelsen, når de træder ud i det Nørrebro som flere af dem kender så godt.

Lise Bonnevie,
direktør i Helsefonden

Tak

Allerførst en meget stor tak til de 16 beboere i Guldbergs Have, som har åbnet deres lejligheder og stillet deres tid til rådighed i forbindelse med feltarbejde og interviews. Uden jeres tillid, velvilje og fortællelyst kunne projektet ikke være realiseret. Tak også til de øvrige beboere i Guldbergs Have, som har taget sig tid til snak og spørgsmål både på området og i forbindelse med aktiviteter, og til Jinan Asmar, boligsocial vicevært i AKB, som har ydet en uundværlig hjælp i forbindelse med rekruttering af deltagere og stillet sig til rådighed for interview, løbende samtaler og mailkorrespondance.

Forskningsprojektet er fulgt af en gruppe engagerede og vidende mennesker. Stor tak for inspiration, ideer og kloge indspark til Ask Svejstrup, sekretariatsleder i SAND – de hjemløses landsorganisation, Ole Abildgaard Mikkelsen, direktør i WeShelter – Fonden Missionen blandt Hjemløse, Jinan Asmar, boligsocial vicevært i AKB/Guldbergs Have, Snorre Pedersen og Alfred Jørgensen hhv. stifter og direktør, medstifter og fundraising-ansvarlig i NGO'en Hjælp Din Næste, Sigrid Trier Grønfeldt, senioranalytiker ved VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, Christine E. Swane, direktør i Fonden Ensomme Gamles Værn, og Lise Bonnevie, direktør i Helsefonden. I samme forbindelse tak til Camilla Ryhl, forskningsdirektør i Bevica Fonden, der har givet faglig sparring på de problematikker og løsningsforslag, som i udgivelsen knytter sig til Universelt Design.

Tak til Ro Slotø, fotograf og kommunikationskonsulent i WeShelter– Fonden Missionen blandt Hjemløse, der har taget de flotte fotografier fra boliger og udeområder, som illustrerer rapporten.

Tak også til Bestyrelsen i Guldbergs Have, som har givet tilladelse til, at ældreboligområdets navn og geografiske placering kan indgå i denne udgivelse.

Endelig en stor tak til Helsefonden for bevilling til projektet.

Konklusioner

Den antropologiske undersøgelse viser, hvordan ældreboligerne i Guldbergs Have opleves som en understøttende, passende og vigtig boform blandt de deltagende beboere.

Ældreboligen beskrives som en yderst vigtig ramme om hverdagslivet, og arbejdet anskueliggør, hvordan såvel individuelle boliger og organiseringen af ældreboligområdet er med til at fremme denne oplevelse. Lejlighedernes generelt gode stand gør dem eftertragtede, da de i udgangspunktet stemmer overens med de interviewede ældre menneskers forventninger til en passende bolig. Det er et sted, disse mennesker ønsker at bo i deres alderdom. Men undersøgelsen viser også, hvordan stemning og forskellige former for indtryk fra både det nære boligområde og det omkringværende lokalområde i bydelen Nørrebro i København er med til at fremme trivsel og værdsættelse af boformen. Tæthed til naboer og sundhedsprofessionelle modvirker oplevelser af isolation, ensomhed og utryghed. Når mange af deltagerne udtrykker, at ældreboligen "betyder alt", dækker det derfor over en taknemmelighed, der er resultat af en bolig i god stand, der er godt placeret i by og lokalområde, og som derfor opfylder deres behov, men også en taknemmelighed over i det hele taget at have et godt sted at være, bo og leve som ældre. Lejlighederne udgør hjem, der sikrer plads til såvel det fysiske, men også det følelsesmæssige og åndelige liv.

Også når det vedrører opfyldelsen af de mere konkrete behov, beskriver de interviewede ældre, at boligerne i Guldbergs Have tilbyder en god ramme om deres hverdagsliv. Tilfredsheden har udgangspunkt i lejlighedernes rummelighed, hvor gode faciliteter i såvel køkkener, badeværelser og i boligernes øvrige rum leder til en oplevelse af 'plads', der er af mere-end-fysisk karakter. Arbejdet peger på, hvordan en funktionel og velfungerende bolig er en basal forudsætning for at indrette sig og veksle fysisk og objektiv plads til personlig plads og 'leverum'.

Der er i analysen fokus på sammenhænge mellem den individuelle bolig, nærområde og lokalområde, som rummer både muligheder og begrænsninger i de arkitektoniske og tilgængelighedsmæssige løsninger. Med begrebet

tilgængelighedens janushoved vises, hvordan der i både ældreboligområdet, og særligt i det omkringværende lokallandskab, er fysiske barrierer og forhold, der henholdsvis hæmmer eller direkte ekskluderer en gruppe beboere. Analysen udpeger elementer, der kalder på opmærksomhed, og viser, hvordan bestemte arkitektoniske forhold begrænser mindre mobile ældre i deres hverdagsliv. Disse begrænsninger har konsekvenser for beboergruppens sociale liv, men også for deres mulighed for at opretholde en vigtig tilknytning til lokalområdet rundt om Guldbergs Have. Analysen peger i retning af ideologien *Universelt Design* som en tilgang til at arbejde mere helhedsorienteret med de problematikker, som undersøgelsen indkredser, og således sikre bedre og mere ligeværdige deltagelsesmuligheder og inklusion for en bredere gruppe mennesker, både internt i Guldbergs Have og i det offentlige byrum.

Undersøgelsen viser, hvordan de interviewede beboere gennemgående føler sig trygge og sikre i deres boliger og i Guldbergs Have, og peger på, hvordan denne kvalitet fremmes af en række tryghedsskabende fysiske og arkitektoniske forhold, men også af andre tiltag og ressourcer. Nogle består i mennesker med officielle funktioner i området, andre opstår uformelt som resultat af den interne sammenhæng i ældreboligområdet. Den tilknyttede boligsociale vicevært spiller en central rolle for mange af de interviewede beboere, men også andre 'ressourcepersoner', faggrupper og besøgende, er med til at fremme oplevelsen af sikkerhed og tryghed. Med begrebet *ældreboligområdets særlige (omsorgs)økologi* vises det, hvordan mange små og udefra betragtet mindre betydningsfulde sociale interaktioner er med til at underbygge den sikkerhed og tryghed, beboerne beskriver. Der peges på, hvordan helheden af disse kortere og længere møder med andre i ældreboligområdet tilsammen leder til en oplevelse af at være omgivet og omsluttet af andre.

En ambition med studiet har været at skabe indsigt i, hvilke uforløste behov og drømmescenarier beboerne i Guldbergs Have har, når det vedrører deres boliger og boformen som sådan. Fundet er imidlertid, at de interviewede ældre ikke nærer drømme om at bo anderledes, at de tilkendegiver at befinde sig godt i deres bolig og er tilfredse. I analysen peges på den mulige forklaring af dette fænomen, der består i, at størstedelen af de ældre er vokset op i jævne eller fattige

omstændigheder, og at livsløb præget af begrænsede socioøkonomiske vilkår og små økonomier derfor ikke leder til drømme om at bo på andre måder. Studiet viser desuden, hvordan en stor del af beboerne har et både mangeårigt og stærkt tilknytningsforhold til lokalområdet, og at en række af de interviewede ældre derfor har haft en del af deres formative barndomsår i de gader og nabolag, der findes i umiddelbar nærhed til de nuværende ældreboliger. Fraværet af drømme om andre boliger kan således også forklares med den emotionelle og lokalhistoriske tilknytning, en del af de interviewede beboere har.

Naboskaber og naboskabsrelationer har i undersøgelsen vist sig at optræde i mange former og variationer. Analysen peger på, hvordan en række tilgange til deltagelse i det nabosociale liv gør sig gældende i ældreboligområdet. Der ses et kontinuum af både tydelige og langt mere subtile naboforhold imellem beboerne. Vigtigheden af at 'opdage' og anerkende betydningen af de upåagtede naboskabsrelationer beskrives, og det vises, hvordan også de mere usynlige interaktioner med nærtboende bidrager til oplevelsen af at have andre mennesker omkring sig i det daglige. Den tilvejebragte viden kan fx omsættes i forbindelse med initiativer til nabosocial integration, hvor en opmærksomhed på de forskellige naboskabs- og deltagelsesformer kan bruges som afsæt til udvikling.

Udgivelsen beskriver, hvordan nær- og lokalområdet har stor betydning for beboernes hverdagsliv. Der er mange udendørs sansestimuli, som også påvirker livet inde i lejlighederne. Boligernes placering i byen og landskabet muliggør besøg udefra og bidrager til at vedligeholde bånd til familie, venner og andre. Analysen peger desuden på, hvordan det omkringværende lokalområde har en afgørende betydning for de af beboerne, der har en mangeårig relation til bylandskabet, idet deres kropsliggjorte erfaring understøtter trivsel og fornemmelse af placering og forankring i verden. Fundet er her, at beboere med et mangeårigt og indgående kendskab til lokalområdet er 'synkroniseret' og i forbindelse med byen på måder, der letter deres indflytning, fordi de har nemmere ved at orientere sig og finde rundt, men også fordi de lever med et 'kropsliggjort landkort', der giver en grundlæggende og dyb forståelse for det miljø, de bor i. Analysen viser hertil, hvordan boligens placering i forhold til verdenshjørnerne har betydning for processen med at hjemliggøre sig i en ny lejlighed, og hvordan

stedsspecifikke sensoriske 'markører' i landskabet er med til at understøtte såvel orientering som tilegnelse af det omkringværende lokalområde.

Beboerne i ældreboliger lever med en udsathed, der knytter sig til individuelle kropslige og/eller kognitive forhold, men studiet viser også, hvordan størstedelen er berørt af en social skrøbelighed der i alderdommen bliver meget nærværende, når familie, venner og andre sociale relationer forsvinder. Mange af beboerne i Guldbergs Have har desuden erfaringer med mere kompleks udsathed og sårbarhed, som knytter sig til deres livsløb. Ældreboligen fungerer som et værn, der kompenserer for nogle af disse udfordringer ved at stille en tryk ramme om livet til rådighed for mennesker, der uden adgang til dette vigtige velfærdstilbud ville være berørt af tiltagende sårbarhed og skrøbelighed.

Udgivelsens afsluttende del beskriver de deltagende beboeres overvejelser om fremtiden i ældreboligen. Langt størstedelen tænker boligen som det sidste sted, de ønsker at bo, og udtrykker derfor det håb, at de kan blive boende i Guldbergs Have resten af deres liv. Studiet peger på, at mange beboere netop bor i deres ældrebolig helt frem til livets afslutning, imens en mindre del flytter til en plejebolig eller dør på hospitalet. Udforskningen af dette tema knytter sig til refleksioner omkring døden blandt de interviewede beboere, men leder også til ubehagelige og konfronterende tanker om det at flytte på plejehjem eller afslutte livet i en institutionel sammenhæng. Selvom mange af deltagerne ytrer, at de ønsker at blive "båret ud" af deres ældrebolig, er der også en 'livs-pragmatisme' at spore hos de fleste, der bygger på oplevelser med tidligere sygdom og dertilhørende følger hos dem selv eller andre. Denne indstilling indebærer, at beboerne forholder sig pragmatisk til ønsket om at blive boende i deres ældrebolig frem til livets afslutning, og forhåbningen om, at den er det 'sidste sted, er således rundet af en underliggende vished om, at endnu en flytning kan blive nødvendig. Studiet viser, hvordan ældreboligen er det sidste sted, de tænker på som et hjem, og som de derfor kerer sig om og indretter, så den stemmer overens med deres personlige, praktiske og æstetiske præferencer.

Den gode ældrebolig er i en kontinuerlig og 'responsiv' dialog med omgivelserne og de kontekster den er placeret i, både 'mindre kontekster' som fx lokalgeografiske forhold og de boligformer som her er fremherskende, og 'større strukturer'

i samfundets udvikling og forandringer. I Guldbergs Have kommer langt størstedelen af beboerne fra København, og de fleste har forbindelse til lokalområdet på Nørrebro. Denne stedstilknytning er, som analyserne peger på, led i at forme deres ideer om en passende ældrebolig, såvel når det handler om beliggenhed som om boligens konkrete udformning og karakter. I Sønderborg, Maribo, Bogen, Gilleleje og Thisted vil lokale forhold, traditioner, infrastruktur, byggeskik samt bosætningsmønstre og -former potentielt være udgangspunkt for andre behov og præferencer hos den aldrende lokalbefolkning. Lokale og nationale politiske prioriteringer og andre former for samfundsforandring vil påvirke, præge og 'sive ind' i ideer om passende og gode ældreboliger. Det gælder både ideer hos ældre mennesker selv, og i den brede gruppe af repræsentanter for velfærds- og civilsamfundet, der enten kommer i ældreboliger som professionelle og private, er engageret i udvikling og indretning af dem, eller på anden måde forholder sig til dette vigtige tilbud målrettet skrøbelige og udsatte ældre mennesker.

Kapitel 1: Introduktion til undersøgelsen

I det følgende introduceres til den undersøgelse, som udgivelsen hviler på, det overordnede formål og hertil knyttede ambitioner. Derefter følger en kort beskrivelse af ældreboligen som boform og af det konkrete ældreboligområde, hvor undersøgelsen er udført. Kapitlet skal eksplicitere de præmisser, som studiet bygger på, ved at beskrive den anvendte metode og det særlige fokus, der har styret projektets forskningsinteresse, og ved at placere undersøgelsen i en konkret geografisk og storbymæssig sammenhæng. Forventningen er, at rapporten kan bidrage til en forståelse af tematikker og forhold i og omkring det udforskede ældreboligområde, og at fundene også kan anvendes som baggrundsmateriale og kilde til refleksion over, inspiration til og udvikling af ældreboliger som en boligform og samfundsinstitution, der i forlængelse af den forventede demografiske udvikling vil blive mere behovet i de kommende årtier.¹

Metode

Dataindsamlingen er udført i perioden fra november 2023 til og med januar 2024 gennem etnografisk feltarbejde,² der involverer brug af deltagerobservation³ og kvalitative interviews⁴ med 16 beboere i ældreboligområdet⁵ samt med den tilknyttede boligsociale vicevært. De foretagne interviews er udført med

¹ [Befolkningsfremskrivning - Danmarks Statistik](#) (tilgået d. 11. april 2025)

² Hastrup 2020; Rasmussen 2018.

³ Mogensen & Dalsgård 2018.

⁴ Tanggaard & Brinkmann 2020.

⁵ Langt størstedelen af de mennesker, der har været med til at informere arbejdet, er inden for den i sundhedssammenhæng ofte anvendte definition af ældre, som personer der er fyldt 65 år og derover. Enkelte personer under 65 år har dog også været del af arbejdet.

udgangspunkt i en på forhånd formuleret tematisk interviewguide og er af en varighed på mellem 26 minutter og 1 time og 29 minutter, med 5 interviews der varer under 1 time. Dertil er der lavet kortere og mere uformelle etnografiske interviews⁶ med beboere og andre på området i forbindelse med møder og deltagelse i aktiviteter. Undersøgelsen hviler på præmissen for kvalitativ forskning; at den tilvejebragte viden er dybdegående og nuanceret, men dermed også begrænset i bredden, da den baserer sig på et mindre antal respondenter. Respondenterne er mennesker med egne holdninger og perspektiver på verden og de forhold, undersøgelsen adresserer. Det kaldes i forskningssprog et *livsverdensperspektiv*,⁷ hvor målet er at udforske menneskers subjektive oplevelser og erfaringer for dernæst at analysere og formidle disse. Undersøgelsens resultater er derfor ikke alment gældende. Det er fund og analyser, som tager udgangspunkt i holdninger, perspektiver og erfaringer blandt en mindre gruppe af ældre mennesker, der bor i Guldbergs Have i København og de er således både person- og stedspecifikke.

Alligevel kan udgivelsens analyser bruges i andre sammenhænge, når man foretager et 'oversættelsesarbejde' og en tilpasning, der tager højde for geografiske, demografiske og andre forskelle. Til trods for den lokale og storbymæssige forankring adresseres også eksistentielle og bredt dækkende aspekter af de hverdagsliv, beboerne i et område med almene ældreboliger lever, som vil kunne findes i forskellige variationer, uanset hvor i det danske landskab den konkrete ældrebolig er situeret. Det gælder bl.a. forhold som boligens betydning, det at flytte i ældrebolig, forhold til naboer og oplevelsen af de skrøbeligheder, der uundgåeligt knytter sig til den nye livsfase, som indflytningen i en ældrebolig markerer.

De deltagende beboere har alle givet skriftligt samtykke i forbindelse med deres medvirken. Navne på beboere som optræder i udgivelsen er pseudonymer, og de fotografier som indgår, er taget på baggrund af samtykke.

⁶ Spradley 1979.

⁷ Se fx Tanggaard & Brinkmann 2020, s. 35-36.

Formål, forskningsspørgsmål og antagelser

Rapporten formidler resultater og fund fra et antropologisk forskningsprojekt om hverdagslivet blandt beboerne i og omkring det almene ældreboligområde Guldbergs Have på Nørrebro i København. Ambitionen med projektet har været at skabe nuanceret viden om, hvad ældreboligen betyder som fænomen, 'institution'⁸ og ramme om hverdagslivet for beboerne. Det er gjort ved at tilvejebringe et dybdegående kvalitativt datamateriale, der danner udgangspunkt for de tematiske og analytiske kapitler.

Helt overordnet er undersøgelsen udtryk for en interesse i at blive klogere på hverdagslivet i almene ældreboliger. For langt de fleste mennesker er boligen den faste og stabile base i tilværelsen, hvor alt andet udgår fra. Det er i boligen, vi forbereder og spiser hovedparten af vores måltider, i boligen vi trækker os tilbage for at restituere, hvile os og bearbejde livets oplevelser og erfaringer, i boligen vi indretter os og omgiver os med genstande, farver og møbler, der bærer vidnesbyrd om, og refererer til centrale begivenheder i vores liv. Og det er i boligen vi sover, drømmer, står op og påbegynder både almindelige hverdage og særlige mærkedage.

Hvor boligen har en central betydning for den brede danske befolkning i almindelighed, indtager den for majoriteten af ældre mennesker en endnu mere betydningsfuld rolle.⁹ Med alderdommen følger særlige livsvilkår af fysisk, psykisk og social karakter, der tydeligt indvirker på hverdagslivet og det enkelte menneskes muligheder. Forhold som begrænset mobilitet, hele eller delvise funktionsnedsættelser, fraværende eller tiltagende sparsomme sociale relationer og en presset personlig økonomi, er tydeligt tilstedeværende faktorer blandt hovedparten af danske ældre, der bor og lever i lejebolig.

Så hvad betyder boligen som sted, ramme og institution i hverdagslivet blandt denne gruppe mennesker? Hensigten med det udførte studie har været at blive

⁸ Der tages her udgangspunkt i et sociologisk institutionsbegreb, jf. fx Berger & Luckmann 2007 [1966].

⁹ Se fx Lindstrøm 2008; Nørtoft 2018; Siren & Larsen 2019.

klogere på, hvordan de enkeltstående og samvirkende vilkår, som karakteriserer alderdommens erfaringsverden, spiller sammen med oplevelser af livskvalitet, trivsel og velvære. Hvilke betydninger har boligen, ældreboligområdet og lokalområdet for oplevelser af meningsfuldhed, sikkerhed, kontinuitet og sammenhæng? Spørgsmålet om, hvad der i det hele taget skaber en god og passende bolig for ældre mennesker, der bor i almennyttigt boligbyggeri, har således været styrende for undersøgelsen. I erkendelse af, at mange beboere i ældreboliger lever med en række begrænsninger i deres dagligdag, har ideen været at identificere og skabe viden om, hvilke sociale, materielle og personlige elementer i deres hverdagsliv, der har værdi, og som har særlig betydning for oplevelser af velvære, komfort, tryghed og sikkerhed.

Ideen om 'boligen' er ofte begrænset til den konkrete fysiske ramme – det, der i daglig tale forstås med metaforen om 'hjemmets fire vægge'. Denne tilgang skaber et modsætningsforhold mellem bolig og den omkringværende verden, mellem 'ude' og 'hjemme'. I dette projekt er tankegangen, at boligen altid står i et aktivt forhold til omgivelserne, at der foregår en udveksling mellem det private, det fælles og det offentlige rum, og at det, der kan kaldes 'det menneskelige hjemskabelsesprojekt', sker i en vekselvirkning mellem disse rumligheder. I dette perspektiv er nær- og lokalområdet af afgørende betydning. Målgruppen er netop mennesker med varierende behov og kapaciteter, og der vil være stor forskel på, hvor meget og hvor aktivt beboere bevæger sig rundt i nær- og lokalområde. En af undersøgelsens antagelser er, at bolig og (om)verden på mange måder er forbundne størrelser. At berøringsfladerne mellem lejlighed og den omkringværende verden er mangfoldige og består i både subtile og meget konkrete udvekslinger, der alle har betydning for de måder, boligen bebos på. I denne forstand er alt fra små sensoriske påvirkninger og de både diffuse og tydeligt mærkbare indtryk, der overskrider grænsen mellem ældrebolig og omverden, udefrakommende bidrag til hverdagen, som indvirker på livet i boligen. På samme måde har antagelsen været at ture, ærinder, ophold og daglige rutiner, som for en del af de ældre rækker ud i lokalområdet, præger det 'beboelsesarbejde', som gøres i lejlighederne.

Undersøgelsen udforsker forholdet mellem den individuelle ældrebolig og de 'assisterende' og andre steder og ressourcer, der tilsammen udgør ældre menneskers fysisk-eksistentielle forankring i verden. Udgivelsen formidler således indsigt i, hvordan integration og forbundethed mellem 'ude' og 'hjemme' tager sig ud blandt beboere i almene ældreboliger i København.

Ældreboliger generelt og Guldbergs Have specifikt

Ældreboliger henvender sig primært til ældre mennesker, men tildeles i nogle tilfælde beboere under 65 år, der har pådraget sig funktionstab og derfor har behov for en bolig, som opfylder bestemte krav. Der kan ansøges om en ældrebolig, når funktionsnedsættelse ikke gør det muligt at indrette en eksisterende bolig på måder, hvor det kan lade sig gøre at bo hensigtsmæssigt, og henvisning sker gennem den kommunale visitation. I Københavns Kommune består en ældrebolig overvejende af en et- eller toværelses lejlighed, som er placeret sammen med andre ældreboliger, og disse lejligheder er indrettet til 'ældre og handicappede', hvorfor der fx er plads til kørestol, og for det meste findes en elevator i opgangen.¹⁰ Der er ikke fast personale tilknyttet, men beboere kan ansøge om hjemmepleje og andre former for assistance, på samme vilkår som i almindelige boliger. Børn og partnere har mulighed for at flytte med i ældreboligen, og i nogle områder kan beboere have husdyr med.

Ældreboligområdet Guldbergs Have består af 292 boliger på indre Nørrebro i København. Ejendommen er opført i røde mursten og bygget af Københavns Kommune i 1937. I 1992 overtog boligorganisationen AKB ejendommen fra Københavns kommune, og blokkene gennemgik en omfattende renovering, der blandt andet bestod i en lejlighedssammenlægning, hvor de tidligere 533 lejligheder og en tjenestebolig blev til de nuværende 292 boliger samt kontorer til driftspersonale og den tilknyttede boligsociale vicevært. Byggeriets indvendige forhold blev samtidig gennemgående moderniseret, så boligerne nu fremstår lyse

¹⁰ [Ældrebolig | Københavns Kommune](#) (tilgået d. 22. juni 2025)

og rummelige, og faciliteter, toiletter og adgangsforhold er 'ældreegnede'.¹¹ Guldbergs Have består i fem blokke, og rummer dertil grønne områder imellem bygningerne, som beboerne særligt benytter i årets varme måneder. Ældreboligområdet ligger isoleret fra den tungere trafik i bydelen, men har indkøbsmuligheder og byliv i nærheden og de store grønne områder i De Gamles By som nabo. I Guldbergs Have er det muligt at have husdyr med ved indflytning. Afdelingen har en beboerklub, som er åben tre gange ugentlig, et beboerorganiseret og ugentligt bankospil, og der arrangeres derudover indkøbsture samt årlige skovture og udflugter, som beboerne kan tilmelde sig.

Beboergruppen i Guldbergs Have består hovedsageligt af mennesker, der har levet hele eller store dele af deres liv i København. Mange er vokset op i bydelen Nørrebro, eller de er flyttet til fra byens andre brokvarterer, da de fik behov for en ældrebolig. En mindre del af beboerne boede i København i barndom eller ungdom og er vendt tilbage i den sene del af deres voksenliv, og der er også et mindre antal beboere, som er flyttet til fra andre dele af landet, uden at have en forudgående boligmæssig tilknytning til København og Nørrebro.

Udgivelsens opbygning og anvendelse

Udgivelsen består af en række tematiske kapitler, der dels fokuserer på belysning af undersøgelsens hovedspørgsmål, dels på temaer der er fremkommet i analysen. Kapitlerne kan læses hver for sig eller i sammenhæng.

Rapporten er skrevet i et sprog, der søger at tilgodese forskellige læsere, i forlængelse af ambitionen om at gøre fund og resultater tilgængelige for mennesker med interesse i ældreboliger, boligforhold for ældre mennesker og hertil knyttede problematikker og fænomener. Forhåbningen er derfor, at udgivelsen kan anvendes af en bred gruppe læsere; arkitekter og planlæggere, udviklere og ansatte i kommunalt regi og i boligsektoren, samt af forskere, praktikere, studerende og alment interesserede lægfolk. Ambitionen er, at rapporten bidrager til at kaste mere lys over det hverdagsliv, som leves i almene ældreboliger i

¹¹ [Guldbergs Have | AKB København](#) (tilgået d. 3. maj 2025)

Guldbergs Have, og at analyser, fund og beskrivelser kan anvendes ved bl.a. opførsel af nye ældreboliger og ved ombygning eller genindretning af eksisterende bygningsmasse til denne boform.

Kapitel 2: "Den betyder alt" – ældreboligens vigtighed

Dette kapitel handler om den betydning, ældreboligen har for de mennesker, der har deltaget i undersøgelsen. Som en fast del af de udførte kvalitative interviews er de ældre spurgt, hvad denne fysiske, sociale og materielle ramme om hverdagslivet betyder – hvad boligen betyder for dem. Oftest er spørgsmålet stillet som indledning til interviewsamtalen. Det er gennemgående i besvarelserne, at boligen har en helt afgørende betydning for beboernes hverdag. Som det beskrives i dette kapitel og i udgivelsen som helhed, knytter oplevelser af boligens vigtighed sig til de ældres konkrete behov, som den er med til at opfylde, men også til en række underliggende og eksistentielle spørgsmål vedrørende det at bo og have et sted at være.

Seks af de 16 interviewede beboere siger direkte, at boligen betyder "alt", og betoner denne vigtighed i deres sprog og formuleringer. Nedenfor følger et uddrag fra et interview med en mand på 69 år som eksempel på den måde, boligen beskrives blandt denne gruppe af interviewede beboere.

Interviewer: Jeg vil starte med at høre lidt om boligen. Kan du beskrive, hvad din bolig betyder for dig?

Beboer: Den betyder alt.

Beboeren fortæller videre, at han flyttede til ældreboligområdet fra en anden gade i bydelen, hvor han har boet i to forskellige lejligheder i samlet 45 år. Han beskriver, at det var vigtigt for ham at blive boende på Nørrebro, og at det betød noget for hans lyst til at flytte ind i området, at lejlighederne er vedligeholdte og fremstår i en pæn stand. Begge forhold er temaer som går igen blandt mange af undersøgelsens respondenter.

En kvindelig beboer på 86 år svarer følgende på samme spørgsmål.

Interviewer: Kan du fortælle lidt om, hvad din bolig betyder for dig?

Beboer: Den betyder alt. Jeg har boet i [...]gade¹² (en gade i lokalområdet, red.), og gik dengang over til banko her i området ... til næste år er det 20 år, siden jeg blev medlem af banko-foreningen ... Og det har jeg været glad for. Og så kendte jeg jo, mere eller mindre, folk herovre, ikke. Så der har ikke været nogen vemod ved at flytte hertil. Tvært imod.

Interviewer: Så det var ikke svært at forlade det gamle?

Beboer: Nej. Jeg var nervøs for det, men der har ikke været noget som helst. Da jeg så lejligheden første gang, så sagde jeg til min datter og svigersøn, at 'den der, den vil jeg have'. 'Er du sikker mor?', sagde hun (datteren, red.) så. 'Hundrede procent', sagde jeg.

Interviewer: Det var da dejligt.

Beboer: Ja. Jeg faldt til med det samme, da jeg så lejligheden her. Jeg syntes, den var så hyggelig og rar. Dejligt med børnehaven og vuggestue, og det lige nedenfor vinduerne, ikke. Og jeg kan kigge ind på De Gamles By (et større grønt område i bydelen, red.) og ... Jeg har det rigtig godt.

Det lidt længere interviewuddrag indeholder flere elementer, der er interessante i relation til ældreboligens betydning. Som det første svarer kvinden klart på spørgsmålet om boligens betydning ved at sige, at "Den betyder alt". Dette udtryk udtrykkes med hendes tilknytning til lokalområdet, da hun kun er flyttet få hundrede meter til sin nuværende adresse. Kvinden fortæller, at hun i sit første møde med lejligheden havde en intuitiv, følelsesmæssig og meget umiddelbar oplevelse af, at den var et sted, hun gerne ville bo. Lejligheden stemte således overens med hendes ideer, behov og forhåbninger til en passende bolig. Og som hun beskriver, handler denne oplevelse også om hendes på dette tidspunkt udviklede fornemmelse for ældreboligområdet og dets beboere gennem hendes mangeårige deltagelse i det ugentlige banko-arrangement.

¹² Gadenavn er udeladt.

Denne indledende analyse knytter an til tematikker, der tages op i de følgende kapitler og handler om betydningen af nærområdet; dvs. ældreboligområdet, og tilknytningen til lokalområde og -landskab, der også har vist sig yderst vigtig blandt størstedelen af de interviewede.

I mange interviews fremhæves lejlighedernes fysiske beskaffenhed. I uddraget er det tydeligt, hvordan lejligheden præsenterede sig som "hyggelig og rar" allerede ved fremvisning, og at denne kvalitet også knytter sig til indtrykkene fra det nærområde, der findes omkring den. Nærværet af børnehave og vuggestue og udsynet til De Gamles By er elementer, som bidrager til at gøre lejligheden attraktiv og underbygge kvindens beskrivelse af, at hun "har det rigtig godt" i boligen. Denne forbindelse mellem det private rum, lejlighedernes 'inderside', og det omkringværende miljø, er hos langt størstedelen af undersøgelsens respondenter en vigtig del af den værdsættelse af deres bolig, de udtrykker, hvilket behandles mere indgående i de efterfølgende kapitler.

Formuleringen om, at boligen betyder "alt", optræder også i samtalen med en 74-årig kvinde, der to år forinden er flyttet til København og Guldbergs Have fra en større provinsby på Sjælland. Tildelingen af lejligheden har markeret en vigtig forandring i hendes tilværelse, da hun har en datter der bor i lokalområdet, som hun er blevet i stand til at have et tættere forhold til. Kvinden ser nu datteren to-tre gange om ugen, de spiser sammen, og hun beskriver, hvordan datteren hjælper med tøjvask og tager sig af andre praktiske ting, der letter den ældre kvindes dagligdag. Derudover har hun oplevet nogle voldsomme fald på trapperne i sin tidligere lejlighed, som tydeliggjorde behovet for en mere tilgængelig bolig, der passer bedre til hendes funktionsniveau. Analysen viser, hvordan der under kvindens overordnede beskrivelse af, at ældreboligen betyder "alt" findes nogle tryghedsmæssige, sociale og praktiske behov, som boligen og dens placering i byen og lokalområdet bidrager til at opfylde.

Hos langt de fleste interviewede beboere betyder forhold som fysisk tilgængelighed, adgangsmuligheder og det, der mere mundret kan kaldes *boligernes egnethed til ældre mennesker*, meget for deres trivsel og værdsættelse af boformen. I det følgende uddrag bruges en 73-årig mandlig beboers stærkt nedsatte funktionsevne som indgang til at beskrive boligens betydning.

Interviewer: Kan du fortælle lidt om, hvad din bolig betyder for dig?

Beboer: Jo, jeg er jo blevet handicappet, så den ... betyder næsten alt. Altså den betyder meget.

Interviewer: Ja. Og hvordan kommer det til udtryk?

Beboer: Blandt andet ved det, at jeg bor på 3. sal, og jeg kunne ikke bo heroppe, som jeg gør nu, hvis der ikke var en elevator. Og det har jeg så her.

Også her har boligen en udtalt vigtighed og betyder "næsten alt". Beboeren fremhæver forbindelsen mellem boligen og den frihed, han oplever i sit hverdagsliv, og som han fortæller, er han i stand til at bo på 3. sal trods det forhold, at han bruger kørestol. I interviewet underbygger han videre den oplevelse af frihed, som ældreboligen fremmer, når han beskriver, hvordan hans selvbestemmelse og autonomi bliver understøttet af boligens indretning og adgangsforhold, og at han derfor ikke er "... låst efter et tidsskema", som han udtrykker det. Ældreboligen er med til at fremme en oplevelse af selvstændighed og hans værdsættelse af lejligheden er tæt knyttet sammen med den bevægelsesfrihed han beskriver. Parallelt hermed udviser han en stor taknemmelighed over at bo både centralt i byen, fredeligt og uden trafikstøj; en kombination af kvaliteter, han er meget glad for. Samlet set kan det forstås sådan, at ældreboligen fungerer som en understøttende faktor i hans hverdagsliv, og at den i kraft af flere elementer bidrager til at frisætte ham fra nogle af de begrænsninger, han potentielt kunne være påvirket og hæmmet af, hvis han havde boet andre steder.¹³

En anden trivselsfremmende og potentielt frigørende faktor, som har vist sig, er den ro og stabilitet som flytningen til en ældrebolig kan give, når tilværelsen er grundlæggende udfordret. En 73-årig kvinde fortæller om den store ulykke, hun tre år tidligere oplevede, da hendes ægte mand gennem mange år og hendes søn

¹³ Analysen knytter an til begrebet *frigørende design* ("emancipatory design"), som er udviklet i samarbejde med den norske designforsker, Anne Britt Torkildsby. Se Rasmussen & Torkildsby 2022.

begge afgik ved døden med kort tids mellemrum, og hele hendes tilværelse blev sønderrevet af sorg. Hun beskriver, at:

”... det var en stor trøst for mig, at jeg kunne flytte herud og bo. For det var virkelig hårdt at skulle sige farvel til to på én gang.”

Kvinden flyttede til Guldbergs Have fra Vesterbro, hvor hun har boet med sin familie gennem mange år, og fik hjælp af sine voksne børn til at søge ældreboligen, da de mente, at flytningen ville give hende en mulighed for at etablere et nyt liv. Hun fortæller, hvordan hun havde svært ved at leve videre og fungere midt i de mange historier og minder, som Vesterbro-lejligheden indeholdt, og hendes børn ”... syntes, det var på tide at jeg kom ud og oplevede noget andet.” Når hun siger, at det var en trøst at flytte til ældreboligområdet, er det, fordi hun på nogle måder opnår en frisættelse fra det savn, hun kontinuerligt var konfronteret med i sin gamle lejlighed, selvom hun med flytningen har forladt den bydel, hun har tilbragt det meste af sit liv i.¹⁴ I ældreboligen og området er rammerne nogle andre, hvor hun finder plads til at genetablere en hverdag i et ganske langsomt tempo, selvom savnet stadig mærker hendes tilværelse og hverdag. Da vi taler om, hvad boligen betyder for hende, siger hun følgende:

Beboer: Altså, den betyder meget. Fordi ... det er hårdt at være alene ... det er det altså. (pause) Jeg havde jo ikke regnet med, at de døde begge to.

Interviewer: Nej, det går man ikke og regner med. (pause) Så ... boligen betyder meget, men hvordan betyder den meget, kan du forklare det?

Beboer: Altså... at jeg har et sted at bo... hvis jeg kan sige det på den måde.

I uddraget bliver det tydeligt, hvordan ældreboligen kan udgøre et vigtigt alternativ til andre boformer i alderdommen, hvor eksistentielle kriser og forandringer rammer livet, og hvor voldsomme relationelle tab og erfaringer, som ofte er udtalte blandt ældre mennesker,¹⁵ præger hverdagen. Kvinden beskriver, hvordan ældreboligen har en vigtig betydning, fordi ”det er hårdt at være alene”, men

¹⁴ Se s. 124.

¹⁵ Se fx Jensen 2023; Nielsen 2022; Swane 2008.

i lejligheden er hun omgivet af naboer, hun er tæt på sundhedsprofessionelle, og derudover deltager hun i mange sociale aktiviteter i bebyggelsen og området. Boformens organisering giver hende en grundlæggende social tryghed, hvor hun finder veje til selskab og samvær, der modvirker oplevelsen af ensomhed og isolation. "Jeg er glad for at bo her, det er jeg. Også fordi jeg synes på en måde, at der er lidt sammenhold", som hun siger. Da vi taler om, hvad en god bolig er for hende, svarer hun, at det er et sted, hvor man kan komme hinanden ved, og hvor man har en fornemmelse af, at der er andre mennesker i nærheden. Hun fortæller, hvordan hun inviterer naboerne ind, da hun ikke kan lide at være alene, og beskriver, hvordan de hygger sig sammen, drikker et glas vin, en kop kaffe eller en øl og snakker. Også i denne henseende er der et frigørende potentiale i ældreboligen, hvor både det upåagtede og 'subtile naboskab' – fornemmelsen af, at der er andre mennesker tæt på og omkring hende i det daglige¹⁶ – og det mere ordinære og 'praktiserede naboskab' i form af samtaler og samvær, bidrager med kvaliteter og oplevelse af sociale muligheder i hverdagen, medmennesker og et socialt manøvrerum at gøre brug af. I denne forstand er der et trivselsfremmende potentiale i visheden om det sociale og i den kropsliggjorte og erfarede mulighed for adgang til andre menneskers nærvær.

At have en base

I uddraget ovenfor leder interviewet om boligens betydning til svaret: "Altså... at jeg har et sted at bo... hvis jeg kan sige det på den måde". Boligen er med andre ord vigtig, fordi den findes, fordi den ældre kvinde har brugs- og råderet over den, og fordi hun har et sted at bo og være. En lignende respons kommer fra en mandlig beboer på 68 år, der svarer følgende:

"Jamen, min bolig... den betyder jo alt, fordi jeg har et sted at være. [...] Man er ikke hjemløs. ... man har et sted, hvor man kan fordybe sig, man kan få ro, man kan være alene, man kan invitere gæster... Jamen, ens bolig er jo... ens base."

¹⁶ Se kapitel 7, hvor dette udfoldes nærmere.

Som det her siges, betyder boligen "alt", og den er vigtig fordi man som *beboer* af det konkrete og afgrænsede sted i verden, netop har et sted at bo og være. Boligen er en base, og en fysisk base er for langt de fleste mennesker et udgangspunkt og en forudsætning for alt andet.

En anden beboer, en mand på 84 år, beskriver noget lignende, når han siger følgende.

"Jeg synes, det er vigtigt, at man har en god og... jeg vil bruge ordet, acceptabel, bolig. Det er dér, man i og for sig hører hjemme, det er dér, man slapper af, det er dér, man overnatter, det er dér man arbejder... og... boligen er meget vigtig."

Og en kvinde på 67 år kommer med dette svar:

" Uhh... den betyder meget (kort pause)... det er jo min hule. Altså, jeg elsker det der med at... jeg kan godt lide at komme ud, men jeg elsker også at komme hjem igen. Det gør jeg. Nu har jeg selvfølgelig også katten dér som selskab. Jeg nyder virkelig min bolig. Og af en etværelses, der synes jeg altså, at den er god."

Fælles for de interviewede ældres beskrivelser er den eksistentielle vigtighed, som ældreboligerne har. Det kan forekomme banalt at pege på, hvordan det er helt afgørende for mennesker, at de har et sted at bo og være. Men som den amerikanske antropolog Michael Jackson skriver, er den metaforiske forbindelse mellem eksistensen, eller det at være i live, og forholdet til den fysiske landjord og dens steder, betydningsfuld blandt kulturer verden over.¹⁷ "Alle vegne", skriver Jackson, "objektiverer mennesker deres følelse af væren og tilhørsforhold i forestillinger og billeder, der vedrører sted."¹⁸ Formuleret på en anden måde, er der noget meget basalt og grundlæggende i at både værdsætte og forholde sig til det sted, man bor. I interviewene skitseres en modsætning mellem bolig og hjemløshed, hvorfor det at have en bolig blandt flere af de interviewede ældre ligestilles

¹⁷ Jackson 1995, s. 19.

¹⁸ Ibid., min oversættelse.

med det at have et hjem og føle sig hjemme. Dette ses også, når boligen beskrives som et sted, hvor man kan *fordybe sig, få og finde ro, være alene, invitere gæster, høre hjemme, slappe af, overnatte og arbejde*. Og ydermere i beskrivelsen af boligen som *en hule*, der som fysisk rumlighed står klar til at omfavne, huse og beskytte, den som bor.

Den franske filosof; Gaston Bachelard har i sit klassiske værk "Rummets poetik"¹⁹ skrevet mange rammende og smukke ting om huse og menneskets beboelse af verden. Han skriver blandt andet, at den "dyrebareste af husets velgerninger" er, at, "Huset giver ly til dagdrømmeren, huset beskytter drømmeren, huset gør det muligt for os at drømme i fred".²⁰ Han skriver videre, at "Huset dæmper omskifteligheden i menneskets liv, gavmildt råder det os til at holde fast".²¹

I disse beskrivelser genfindes forståelser og betydninger, som de ældre formulerer. Huset – ældreboligen i dette tilfælde – giver ly til at være i live og dermed at få de mest basale behov som varme og beskyttelse for vejrligets luner opfyldt. Men boligen giver også plads til *at være* i en bredere og mere dynamisk-filosofisk forståelse, til at drømme og dagdrømme, hvilket hos Bachelard bruges som billeder på menneskets følelses- og erfaringsliv, og som forudsætter et overskud og en trivsel hos den enkelte. Denne plads-dimension udforskes nærmere i det følgende kapitel. Når ældreboligen beskrives som vigtig, og for en væsentlig del af de interviewede betyder "alt", er det, fordi de ældre beboere har fået et sted i denne bredere og eksistentielle definition. At huset med Bachelards ord 'dæmper omskifteligheden og råder mennesket til at holde fast', er også del af de interviewede ældres beskrivelser, når de fortæller om den ro, stabilitet og oplevede sikkerhed,²² som boligerne giver i deres hverdagsliv. Det ses også, når de forbin-der livet i de centralt placerede byboliger og -lejligheder med oplevelsen af en

¹⁹ "The poetics of space". Værket er udkommet i en dansk oversættelse under titlen "Rummets poetik" i 2022.

²⁰ Bachelard 2022, s. 54-55.

²¹ Ibid.

²² Se mere om tryghed og sikkerhed i kapitel 5.

frihed, der løsner nogle af de bånd, som funktionstab, handicap, isolation, sorg og ensomhed tidligere har belastet dem med, og stadig ville belaste dem med, hvis de boede i mindre omfavnende sammenhænge.

Ældre mennesker har forskellige forudsætninger for at bo, og dermed for at bevare ro og opretholde stabilitet, da de er rundet af forskellige livserfaringer og -vilkår. Men deres beskrivelser af boligernes vigtighed peger alligevel på, at de interviewede beboere trods væsensforskellige udgangspunkter alle opnår trivsel og beskyttelse i deres bolig og i ældreboligområdet. Det optræder på tværs af de mange beskrivelser i undersøgelsens materiale, at boligerne sikrer plads til både det fysiske og det, der med mere højtflyvende ord, kan kaldes det følelsesmæssige og åndelige liv.

I forlængelse af dette første, tematisk grundlæggende kapitel om boligens betydning i de ældre beboeres hverdag, følger kapitler om mere afgrænsede tematikker. Det første handler om, hvorvidt og hvordan boligen passer til de ældres behov.

Sammenfatning

Kapitlet viser, hvordan de ældre beboere gennemgående beskriver ældreboligen som en meget vigtig ramme om deres liv. En væsentlig del af de interviewede bruger formuleringen om, at boligen betyder "alt", og analysen peger på, hvordan der under denne overordnede karakteristik findes en række tryghedsmæssige, sociale og praktiske præferencer og behov, som boligerne bidrager til at opfylde. En stor del af undersøgelsens respondenter har tidligere boet i bydelen, hvorfor indflytningen i det lokale og af mange velkendte ældreboligområde, opleves som trygt og eftertragtet. Boligernes generelt gode stand er med til at give nye beboere en umiddelbar oplevelse af, at ældreboligen er et sted, de ønsker at bo, men stemning og indtryk fra nærområdet bidrager også til at gøre lejlighederne attraktive i udgangspunktet og fremmer velvære og trivsel. Kapitlet viser desuden, at tildeling af en ældrebolig kan markere en vigtig forandring for beboere, der har pårørende i lokalområdet, da indflytningen blandt nogle kan resultere i tættere forhold til fx børn og andre familiære relationer. Et familiært eller

venskabsmæssigt netværk, der styrkes i forlængelse af indflytning, kan - ud over de sociale og trivselsfremmende gevinster - bringe de ældre tættere på praktisk hjælp og mere regelmæssig kontakt og opmærksomhed i hverdagen. Kapitlet viser desuden, hvordan der i formuleringen, at boligen betyder "alt", findes en oplevelse af, at boformen fremmer selvstændighed, bevægelsesfrihed og en generel frihed blandt mennesker, som i andre boformer ville være begrænset af funktionstab. Det træder desuden frem, at flytning til en ældrebolig kan give stabilitet og ro, og udgøre et vigtigt alternativ til andre boformer i alderdommen, når eksistentielle kriser, forandringer og relationelle tab mærker tilværelsen. Organiseringen i Guldbergs Have, hvor der er mulighed for at komme hinanden ved, og hvor fornemmelsen af andre beboere er til stede, giver en række af de interviewede ældre en social tryghed, hvor vejene til selskab og samvær opleves korte, og hvor tætheden til både naboer og sundhedsprofessionelle er led i at modvirke oplevelser af isolation og ensomhed.

Sidste del af kapitlet beskriver, hvordan der under de interviewede ældres generelle værdsættelse af deres boliger også findes en meget grundlæggende taknemmelighed over at have et sted at være. Det, som i udgangspunktet kan forekomme selvfølgeligt og tenderende til det banale, at boligen er eksistentielt vigtig, fordi den findes, fordi den udgør et fysisk sted, hvor de ældre kan bo og leve deres liv, understreges i denne del. At have en bolig i området modstilles hjemløshed i flere af de udførte interviews, og peger således på, hvordan lejlighederne ikke alene forstås som boliger, men også som egentlige hjem, der sikrer plads til såvel det fysiske, men også det følelsesmæssige og åndelige liv blandt beboerne.

Kapitlet har den særlige karakter, at det varsler flere af de tematikker, som analyseres og beskrives mere dybdegående i de følgende.

Anbefalinger og pointer fra kapitlet

- Ældreboliger, der fremstår vedligeholdte og fremvises i en pæn stand, giver nye beboere en større og mere umiddelbar lyst til at flytte ind.
- Nærværet af stemningsskabende 'ressourcer', som fx børneinstitutioner og grønne områder, er elementer der bidrager til at gøre boligerne

attraktive blandt nogle beboere og fremmer trivsel i hverdagen efter indflytning.

- Sociale tilbud og aktiviteter i ældreboligområdet kan være led i at lette en ofte ressourcekrævende og bekymrende flytning ud af en eksisterende bolig og ind i en ældrebolig. Tilbud som et ugentligt banko-arrangement kan have en integrerende effekt, da aktiviteten gør det muligt for udefrakommende ældre at etablere en tilknytning til området og dets beboere i tiden, inden de får behov for at flytte. Sociale arrangementer, der er åbne for udefrakommende beboere i det omkringværende lokalområde, kan således være led i at understøtte en mere rolig og tryk overgang og flytning imellem boformer.
- Når boliger og boligområde gennemtænkes og sikres i henhold til tilgængelighed, og således er egnet til en bred gruppe af ældre mennesker med forskellige kropslige og kognitive forudsætninger, leder det til en oplevelse af frihed, selvbestemmelse og autonomi hos en mangfoldig og forskelligartet beboergruppe.
- Når ældreboliger kan honorere krav til både beliggenhed og tilgængelighed, og der på samme tid er mulighed for at imødekomme andre præferencer som fx at bo i enten stueplan eller 'i højden', er en bred gruppe af ældre understøttet i boformen. Der vil i praksis ofte være forskel i præferencer hos beboere, hvor disse bl.a. knytter sig til de boformer, som kendetegner det område, de tidligere har boet i (fx forskel på de mest forekommende boformer på henholdsvis landet og i byen).
- Ældreboligen kan udgøre et vigtigt alternativ til mennesker, der fx har gennemlevet voldsomme sociale og relationelle tab. Den anderledes rumlige og sociale (socio-demografiske) organisering som karakteriserer boformen, kan derfor udgøre et brugbart skift (brud) for mange ældre, og give mulighed for at etablere en hverdag i nye fysiske og sociale rammer.

Kapitel 3: Hvordan boligen passer til de ældres hverdag og behov

Hvordan stemmer de individuelle ældreboliger overens med de ældres hverdagsliv og behov, hvad værdsætter de, og hvad fungerer? Dette kapitel beskriver det overordnede fund, at de interviewede beboere gennemgående befinder sig godt i deres boliger, og at de individuelle lejligheder således udgør en værdsat ramme om deres tilværelse, da de meget langt hen ad vejen opfylder deres behov. Analysen fokuserer derfor på de elementer i de individuelle lejligheder, der ifølge undersøgelsens deltagere fungerer godt og bidrager positivt til deres tilværelser. Det handler om boligbyggeriets grundlæggende arkitektoniske funktion, lejlighedernes størrelse og planløsning, de faste installationer og de øvrige fysiske og materielle elementer. Analysen peger på, hvordan opfyldelsen af behovet for en god og passende ældrebolig sker i samspillet mellem disse mere 'objektive' og materielle grundvilkår og de ældres personlige indretning og tilegnelse af boligens rumlighed. Dette fokus står i kontrast til de mere kritiske analyser i det efterfølgende kapitel, hvor der også ses nærmere på elementer, der i mindre grad er befordrende for beboernes trivsel og velvære omkring boligerne, i ældreboligområdet og lokalområdet.

I ly for regn og læ for vinden

Boliger har grundlæggende som formål at beskytte beboerne for vejrliget.²³ De skal tilbyde varme, når det er koldt, skygge og afskærmning, når solen er skarp om sommeren, og give læ for regn og rusk. I den lille tekst "Hvad vil det sige at bo godt?" der er skrevet af etnolog Mark Vacher,²⁴ er det netop dette forhold i arkitekturen, der trækkes frem som det første og mest almengyldige. Vacher skriver, at forsøget på at svare på spørgsmålet om, hvad det vil sige at bo godt, og at

²³ Se også s. 27-28.

²⁴ Vacher, 2010.

gøre dette på en måde, der kan gælde alverdens beboere, kan lyde: "At bo godt, handler om at have sin plads i ly og læ, at have et sted at komme fra og komme tilbage til, et sted at leve med andre, modtage andre eller være i fred for dem".²⁵ Denne overordnede beskrivelse stemmer godt overens med de uddrag, som er analyseret i det ovenstående kapitel, og også med de ældres svar, når interview-samtalerne har handlet om de behov de har i relation til deres boliger. Beboerne beskriver, hvordan denne grundlæggende funktion i arkitekturen er opfyldt i Guldbergs Have. De tilkendegiver alle, hvordan deres bolig er et sted defineret ved tryghed og selvbestemmelse, men mange beskriver også, hvordan lejlighederne fungerer som en rolig og velkendt ramme, hvor de kan trække sig tilbage efter sociale aktiviteter eller andre 'ture ud af huset'. Dette ses i nedenstående interviewuddrag.

Beboer: Jeg har altid haft brug for at møde mennesker, men så er det dejligt at kunne vende tilbage til sit hjem og sin bolig, og jeg bruger meget tid med bare at sidde her i min stol og tænke tingene igennem, og se noget TV, og jeg nyder faktisk at være i boligen.

Interviewer: Så du kommer meget ud, men det er vigtigt for dig at have et sted, hvor du ligesom trækker dig tilbage... og bearbejder og...?

Beboer: Ja, lige præcis, ja. I og med at jeg godt kan lide at komme ud og møde mennesker, så har jeg det også godt med at komme hjem og så være alene. ... Jeg ser forskellige ting i fjernsynet, og jeg bruger meget tid med kryds og tværs, og jeg læser meget. Så det er det, min tid den går med, i min alder.

En mandlig beboer fortæller her, hvordan hans bolig er det sted, han vender tilbage til, når han har været ude og møde de mennesker, han også har et stort behov for at omgås og socialisere med. Lejligheden er det rolige og trygge rum, hvor han kan sidde i sin lænestol i stuerummets hjørne, tænke, se TV, læse eller engagere sig i forskellige andre sysler. Denne beskrivelse af boligen som et sted, hvor de ældre har mulighed for at finde ro, slappe af og restituere, går igen i de

²⁵ Ibid., s. 15.

udførte interviews i forskellige variationer. Også blandt de beboere der ikke kommer meget ud, og blandt dem der primært opholder sig i deres lejligheder, beskrives ældreboligen som et sted, beboerne sætter stor pris på, og som opfylder de grundlæggende behov.

Undersøgelsen viser, at de ældre er meget tilfredse med boligernes indretning og fordeling af kvadratmeter. Her nævnes særligt badeværelserne, der er store og veldisponerede, har plads til eventuelle hjælpemidler, og som på alle måder står i kontrast til de mange små toiletter og badeværelser, en stor del af beboerne levede med, inden de flyttede ind i området. De nævner også køkkenerne, der er små og overskuelige, og alligevel store nok til at tilberede hjemmelavede måltider, for dem der kan og vil. Altanerne, som lejlighederne på første, anden og tredje sal er udstyret med, nævnes ligeledes som noget af det, der skaber stor værdi og glæde ved at bo. Men beboerne udtrykker også tilfredshed med lejlighedernes værelser og rum, hvad enten de bor i en etværelses bolig, der i bebyggelsen er mellem 49 og 65 kvm, eller en to-værelses, der i Guldbergs Have er mellem 61 og 73 kvm.

De interviewede ældre ytrer i det hele taget stor tilfredshed med lejlighedernes indretning og planløsning, men tilkendegiver også at være glade for den udsigt, de har fra vinduer, altandøre og altaner. I forlængelse af Vachers overordnede definition af, hvad det vil sige at bo godt, er lejlighederne netop det udgangspunkt og ly-sted, hvor de ældre kan leve og være, med alt hvad dette indebærer, steder de kan forlade og komme tilbage til, og hvor de kan invitere andre ind, eller være alene efter behov. I det følgende uddrag udforskes denne behovsdimension, som den knytter sig til den individuelle bolig hos en ældre mand.

Interviewer: Oplever du at boligen opfylder dine behov?

Beboer: Ja. Det gør den. ... Der er den plads jeg skal bruge, ikke.

Interviewer: Så der er ikke konkrete ting, som du mangler, eller savner eller sådan?

Beboer: Nej.

Den interviewede beboer fortæller, at ældreboligen opfylder hans behov. Der er ikke noget, han mangler eller savner – heller ikke, når der spørges direkte til

dette. Det er plads, altså boligens fysiske rummelighed, der bruges som udgangspunkt for hans svar, når han siger at "Der er den plads jeg skal bruge", og underforstået peger på, at det er denne plads, der er vigtig. Samme holdning spejles i undersøgelsens bredere materiale, da de interviewede beboere gennemgående beskriver, at de i boligerne har den plads, de har behov for, og ofte også knytter plads og lejlighedernes installationer og funktionalitet sammen, som beskrevet ovenfor. At de individuelle boliger ikke efterlader beboerne med uforløste behov, peger på, hvordan de er med til at understøtte de ældres liv i både konkret og mere abstrakt forstand. Den fysiske rummelighed beboerne beskriver, leder derfor også til en mere metaforisk og metafysisk rummelighed, der kommer til udtryk i det, der i boligmagasiner, ejendomsmæglerbeskrivelser og andre kommercielle sammenhænge ofte beskrives med begrebet 'leverum', og som i praksis handler om relationen mellem det fysiske rum og den menneskelige erfaring af samme. Det, som træder frem her er, hvordan erfaringerne med at bo i en passende og understøttende fysisk-materiel bolig også skaber en 'plads' som er af mere-end-fysisk karakter og derfor ikke kan måles i kvadrat- og rummeter alene. Når boligerne har den plads beboerne "skal bruge", som det formuleres ovenfor, handler det om et samspil imellem en række faktorer, der tilsammen skaber erfaringen af en passende rummelighed og et tilsvarende passende rum at udfolde og leve livet i. Der er med andre ord en sammenhæng mellem det, der ofte refereres til som *euklidisk rum*,²⁶ og alene forholder sig til matematiske og geometriske forhold, og det, der kan kaldes en 'fænomenologisk opfattelse af rum', og som handler om den menneskelige erfaring af samme. Beboeren i uddraget ovenfor har en række hobbyprojekter i gang, hvorfor dele af lejligheden har karakter af et værksted med synligt værktøj og flere forskellige 'arbejdsstationer' i de to værelser. Disse projekter og sysler, er der plads til i boligen, hvilket leder til en oplevelse af, at der også er *plads til ham*. Andre fortæller, hvordan de "arbejder" i lejligheden,²⁷ hvordan boligen er ramme om såvel konkrete individuelle interesser som fx musikudøvelse, samling og udstilling af bestemte genstande som

²⁶ Se fx Coccia 2024, s. 56-59.

²⁷ Se uddrag på s. 26.

blandt andet dukker eller figurer, eller mere ukonkrete og adspredelses-prægede aktiviteter som den 'tænkning', læsning og det TV-kiggeri, der beskrives ovenfor. Men lejlighederne giver ligeledes 'plads' til at lægge puslespil, der også beskrives af flere beboere, eller til aktiviteter der involverer besøgende udefra.

Foto: Musikstudie i stue

Foto: Billedramme i entre

Alle disse aktiviteter, sysler og gøremål relaterer sig til boligens konkrete og fysiske plads, de kvadratmeter som beboerne råder over, og denne plads er derfor også en forudsætning for at opleve boligen som en meningsfuld ramme om livet, hvor der er metafysisk plads og 'leverum' til rådighed for det enkelte menneske. Den italienske filosof Emanuele Coccia skriver, at vi aldrig møder boligens og hjemmets rum i ren form, da vi bebor en verden som også altid er 'befolket' af andre væsner og ting.²⁸ Den tomme lejlighed er *ubeboelig*, og den bliver først

²⁸ 2024, s. 56-66.

anvendelig som ramme om levet liv, når der er en lænestol eller sofa at sidde i, en seng at sove i, et køleskab at opbevare fødevarer i, men også når der er bøger og ugeblade at læse, et TV at tænde, et puslespil at lægge, værktøj at arbejde med, og velkendte genstande at omgive sig med. Når det gennemgående beskrives, at boligerne opfylder de ældres behov, bliver det på samme tid tydeligt, hvordan fysisk og objektiv plads – kvadratmeter, planløsning og disponering samt passende faciliteter og installationer i værelser, køkkener og badeværelser – er forudsætning for at opleve den metafysiske plads, og det fænomenologiske 'leवरum'. Men boligerne bliver først beboelige, når den tilgængelige plads 'befolkes' af ting, der ifølge Coccia giver "realitet til det rum, der foruden disse genstande kun er imaginært og abstrakt, og derfor umuligt at leve i."²⁹ Det ses herved, hvordan "plads" også er en følelsesmæssig og erfaret størrelse, der opstår i samspillet mellem lejligheden som arkitektonisk og 'tom' fysisk ramme, dens mange installationer og en personlig indretning med de ting og genstande, der med Coccias formuleringer "imødekommer vores kroppe, vores gestik" og som "tiltrækker sig vores opmærksomhed" og forhindrer os i at "kollidere med boligens perfekt vinklede geometriske overflader."³⁰ Undersøgelsen peger her på, hvordan 'plads' og 'plads nok' er knyttet til såvel de rent fysiske kvaliteter ældreboligerne har, men også til den indretning og personlige 'tilpasning' beboerne tilfører de lejligheder og rum, de råder over. Det, den amerikanske tænker Sara Ahmed kalder for 'beboelsesarbejde'³¹ er, som hun skriver, et spørgsmål om at forlænge kroppen ud i det objektive rum for ad denne vej at skabe nye 'folder', eller nye 'kurver' og 'konturer', der gør det muligt for os at opnå beboeligt rum.³² Disse folder og konturer kan netop være kendetegnet ved at være personlige genstande som refererer til, eller på anden måde udgør forlængelser af, vores liv, historie

²⁹ 2024, s. 58, frit oversat.

³⁰ Ibid., s. 58.

³¹ Jf. formuleringen "work of inhabitation". Se Ahmed 2006, s. 11.

³² Ibid.

og interesser, og som gør det rationelle, euklidiske og objektive rum muligt at indtage og leve i.

Når interviewarbejdet viser, hvordan der er en udtalt tilfredshed med ældreboligerne, også blandt beboere der bor i de kvadratmetermæssigt mindre etværelses lejligheder, og hvordan disse boliger i meget høj grad opfylder beboernes behov, peger det på, hvordan fysisk plads netop står i forhold til en række andre del-elementer. Det understreger, hvorledes kombinationen af kvadratmeter, planløsning, installationer i værelser og rum, altaner og andre fysiske forhold, tilsammen med de ældres personliggørelse og indretning af den tilgængelige plads, leder til en opfyldelse af behovet for at bo. Det er dette 'samarbejde' mellem mange, og udefra betragtet også væsensforskellige, del-elementer, der resulterer i forskellen mellem 'plads' som en objektiv kategori, og "den plads jeg skal bruge", der i fænomenologisk og erfaret forstand udtrykker det tilegnede og beboede rum.

Ved at vende tilbage til Vachers overordnede bestemmelse af, hvad det vil sige at bo godt med denne analyse in mente, kan termerne "ly og læ" forstås som udtryk for både fysiske og metafysiske kategorier. Bygningerne, og de individuelle lejligheder, skaber ly og læ fra vejrligets elementer, de skærmer for nedbør, sol, varme, kulde og vind, og de tilbyder en fysisk plads, som er den første forudsætning for at bo. Men for at dette potentiale kan forløses, for at boligen bliver beboelig og fysisk plads kan udgøre ramme om oplevet ro, velvære, afslapning og trivsel, må denne plads suppleres af en indholdsmæssig, følelsesmæssig og metafysisk 'overbygning' – et indretningsmæssigt og personligt 'niveau', der muliggør en mere kompleks og personlig beboelses- og hjemskabelsesproces. Den konkrete, fysiske og arkitektoniske afskærmning går således forud for opnåelse af en tilegnet, følelsesmæssig og metafysisk oplevelse af ly og læ, men kan ikke stå alene.

Det metafysiske ly bliver derved synonymt med det *at føle sig hjemme*, og som er noget ganske andet end at være i besiddelse af en bolig.³³ Hjemlighedsforskeren Ida Wentzel Winther skriver, at fænomenet hjem; hjemmet som erfaring og følelse, er konstitueret og holdt sammen af en kompleks helhed af forskellige

³³ Se bl.a. Phillipsen 2013.

bestanddele, herunder af regler og praksisser. Foruden disse 'sociale teknikker' og 'metafysiske overbygninger' er boligen ikke et hjem, men "[...] blot en samling af sten, træ, jern og glas."³⁴ Og som analysen viser, opfylder ældreboligerne beboernes behov, fordi de individuelle lejligheder i Guldbergs Have udgør et passende og dækkende arkitektonisk udgangspunkt; en plads og et ly, der er den grundlæggende og basale forudsætning for at skabe et personligt, tilpasset og beboeligt rum, et metafysisk ly som danner ramme om deres beboelsesarbejde og den hjemlighed, denne bestræbelse resulterer i.

³⁴ Winther 2006, s. 109.

Ældreboligerne opfylder de interviewede beboeres behov, fordi de dækker den basale funktion; at afskærme dem for regn, rusk og vind. Men også fordi denne afskærmning tilsammen med de funktionelt velegnede og veldisponerede boliger stiller en plads til rådighed, som understøtter beboernes muligheder for at indrette sig og forfølge de aktiviteter, sysler og interesser, der med Sara Ahmeds ord forlænger deres krop ud i boligens rum, og derved gør den beboelig. Men det kan også beskrives på den måde, at boligerne, fordi de opfylder beboernes grundlæggende præferencer for æstetik, funktionalitet, komfort, tryghed og sikkerhed, efterlader plads til at forfølge de ting i tilværelsen, der skaber trivsel, glæde, velvære og veltilpashed.

Sammenfatning

Kapitlet beskriver det fund, at de interviewede beboere befinder sig godt i deres ældreboliger, og at de i høj grad tilkendegiver, at de individuelle lejligheder opfylder deres behov. Analysen viser, hvordan boligerne fungerer som rolige og velkendte rammer om hverdagslivet, hvor de ældre oplever tryghed og selvbestemmelse, og hvor de kan trække sig tilbage, restituere og finde ro. Beboerne er gennemgående meget tilfredse med boligerne og den fordeling af kvadratmeter, de er kendetegnet ved, og nævner særligt badeværelserne, men også køkkener, altaner, værelser, planløsning, installationer, funktionalitet og udsigt, som grunde til den tydelige værdsættelse og opfyldelse af behov, de gennemgående beskriver.

Analysen viser, hvordan lejlighedernes rummelighed og plads bruges som en af de konkrete forklaringer på, hvorfor boligerne opfylder de ældres behov, og der peges her på, hvorledes den fysiske plads, der beskrives i de foretagne interviews, er forudsætning for opnåelse af det, der begrebsliggøres som en metaforisk, metafysisk og erfaret plads. Det anskueliggøres herved, hvordan det at bo i en passende og understøttende fysisk-materiel bolig også skaber en rummelighed, som er af mere-end-fysisk karakter og for de ældre leder til erfaringen af et tilsvarende passende rum at udfolde sig og leve livet i. Den funktionelle og vel fungerende bolig er således en basal forudsætning for at indrette sig og bruge boligen, men også for at bebo og finde sig til rette i lejligheden i mere

følelsesmæssig og filosofisk forstand. Kapitlet viser, hvordan forskellige former for personlige projekter, aktiviteter og sysler, og de genstande disse bestræbelser og adspredelser involverer, fx værktøj, samleobjekter, fjernsyn, bøger, puslespil, en lænestol eller en sofa, har betydning som elementer i en tilegnelsesproces, hvor fysisk og objektiv plads konverteres til *personlig plads* og det, der i analysen også beskrives som 'leverum'.

De individuelle ældreboliger opfylder de interviewede beboeres behov for at bo og bebo, fordi de som det første afskærmer og udgør ly og læ for vejrliget. Men også fordi lejlighederne stiller en fysisk plads og dertilhørende passende funktioner til rådighed, som understøtter beboernes muligheder for at indrette sig og forfølge de aktiviteter, sysler og interesser, der skaber indhold og mening i deres tilværelser. Og fordi de i de individuelle boliger mødes af en fysisk ramme, der opfylder nogle grundlæggende præferencer for æstetik, funktionalitet, komfort, tryghed og sikkerhed, og derfor efterlader plads og overskud til at forfølge de ting i tilværelsen, der skaber trivsel, glæde, velvære og veltilpashed.

Anbefalinger og pointer fra kapitlet

- Grundlæggende funktionalitet og velfungerende fysiske rammer er den vigtige forudsætning som udgør det basale fundament for opfyldelse af de ældres boligbehov. Men det er vigtigt med en vis grad af formbarhed, mulighed for tilpasning og plads til personligt 'beboelsesarbejde' i ældreboliger (og alle andre boliger), da forskellen på 'en bolig' og 'et hjem', på 'det overdækkede og skærmende ly' og 'en beboet ramme om levet liv', er betinget af muligheden for at indrette sig med ting og genstande, der refererer til den konkrete beboers interesser, historie og følelsesliv.
- Boligen er et 'livs-værksted' i både konkret og overført betydning, og der skal derfor være plads til de værktøjer, genstande, materialer som hjemlighed og beboelse konstrueres og bygges af, men også til de processer, bestræbelser og sysler, 'beboelsesarbejdet' involverer.

Kapitel 4: Mellem individuelle boliger, nærområde og lokalområde

I rapporten skelnes mellem tre fysiske domæner: Individuelle boliger, nærområde og lokalområde. *Den individuelle bolig* henviser til det, der populært forstås som 'inden for hjemmets fire vægge', dvs. det private rum som er afgrænset ved ældreboligernes ydervægge, vinduesflader og hoveddør. Boligen er afgrænset fra den omkringværende verden på den måde, at beboerne har en nøgle til hoveddøren, har råde- og dispositionsret over lejlighedens rum, og i hovedtræk definerer det liv, der foregår. *Nærområde* er de fælles arealer i ældreboligområdet og dækker alt fra opgange, fælles inde- og udefaciliteter på boligområdets matrikel ud til de grænser, hvor ældreboligområdet ophører, og det omkringværende offentlige byrum begynder. *Lokalområde* beskriver det bylandskab, som Guldbergs Have er placeret i, og dækker den del af indre Nørrebro, der omkranser ældreboligområdet. Lokalområdet er ikke præcist afgrænset, men beskriver den bredere storbykontekst, som mange af beboerne tidligere har boet i, og som en del fortsat kommer i med forskellig hyppighed og frekvens.

Denne opdeling af domæner reflekterer ikke det liv, som leves i boligerne og området, fordi de er i berøring med, og lapper ind over, hinanden. Derfor har de alle tre en betydning for beboernes tilværelse og hverdag, uanset hvor meget den enkelte ældre bevæger sig ud af sin bolig. At skelne imellem de tre domæner gør det dog muligt at tydeliggøre, hvor og hvordan overlappene sker. Boligen forstås ofte som afgrænset fra det, der sker uden for denne materielle ramme i det, der kan kaldes et *inde-/ude-forhold*. Undersøgelsen viser imidlertid, hvordan boligen *besidder en åbenhed* mod den omkringværende verden og derfor mere passende kan beskrives som *en perforeret ramme om livet*, og ikke som en aflukket og afgrænset enhed. Begreberne *individuelle boliger*, *nærområde* og *lokalområde* tjener derfor det analytiske formål, at kunne udpege og beskrive disse sammenhænge. I forlængelse heraf er kapitlets formål at se nærmere på disse sammenhænge og overlap og deres betydning for beboernes hverdagsliv.

Tilgængelighed som 'forbinder' og 'adskiller'

Begrebet *tilgængelighed* dækker den opmærksomhed på at eliminere barrierer for mennesker med fysiske funktionstab i deres omgang med arkitektoniske forhold og fysiske rammer, som kendetegner ældreboligerne, nærområdet og de hertil hørende faciliteter.³⁵ Blandt de nødvendige og værdsatte tiltag er de elevatorer i områdets opgange,³⁶ der forbinder bygningernes etager med hinanden og gadeniveauet, og gør det muligt at bo i højden, på trods af gang- og mobilitetsbesvær, og for beboere der bruger kørestol. En beboer beskriver dette på følgende måde:

"Jamen, jeg er rigtig glad for at komme et sted hen, hvor jeg kan komme lidt op i vejret, og hvor der er elevator, ikke. ... Der, hvor jeg boede før, havde jeg svært ved at klare trapperne."

Ældreboligernes tilgængelighed gør det muligt og attraktivt for mennesker med mobilitets- og andre fysiske funktionsnedsættelser at flytte ind og bo i området. Som beskrevet i interviewuddraget, er muligheden for at komme op og bo i højden vigtig for en del af de interviewede beboere. Mange flytter til deres bolig fra en lejlighed i lokalområdet³⁷ og har derfor været vant til at bo i etagebyggeri. Det at bo hævet over jordoverfladen er forbundet med trivsel, velvære og en kropslig-sensorisk genkendelighed blandt nogle af beboerne, og således et konkret behov som opfyldes. Andre beboere foretrækker og finder stor glæde ved at bo i stueetagen, enten fordi de inden flytning til ældreboligen har haft problemer med trapper og derfor også med at nå lejligheder i etagebyggeri, eller fordi de værdsætter udsigten og fornemmelsen af at bo tæt på omgivelser og udemiljø.

Elevatorerne er sammen med de øvrige tilgængelighedshensyn en væsentlig grund til, at mange beboere oplever Guldbergs Have som et sammenhængende hele. Interviewdeltagerne fortæller om en høj grad af frihed og selvstændighed i

³⁵ Se Sigbrandt & Jensen 2015, s. 10-11.

³⁶ To opgange i området er uden elevator, da de er forbeholdt ansatte og studerende fra Københavns Universitet, men også huser enkelte ældre, der kan bruge trapperne.

³⁷ Jf. analyse der omhandler de mange beboere som er 'barnefødt' på Nørrebro. Se s. 88-89.

boligområdet, og disse beskrivelser kommer fra deltagere, der er mobile, de der er bevægelseshæmmede og -udfordrede i mindre grad, og de som bruger kørestol. Området er således bundet sammen af tiltag og opmærksomheder rettet mod fysiske forhold, der understøtter de ældres bevægelse, hvilket ses i hensyn som alt fra niveaufri og 'flade' dørtrin og tilpas brede døråbninger i de individuelle boliger, til de elevatorer der forbinder opgangenes niveauer med gadeplan, og opgangsdøre der er forsynet med automatiske døråbnere. Også på nærområdets udearealer er den fysiske tilgængelighed vægtet og tilbyder bevægelsesmuligheder for alle beboere uanset fysisk udgangspunkt og behov for ledsagende hjælpemidler.

Foto: Udsigt fra lejlighed på 3. sal

Der beskrives dog også bagsider ved diverse løsninger. En af dem italesættes af flere beboere og består i den adskillelse, elevatorerne etablerer i form af manglende mulighed for at mødes 'naturligt' i opgangene. Fordi de blot skal ind ad opgangsdøren og derefter ind i elevatoren, møder de oftest ikke naboerne i deres

opgang.³⁸ For nogle betyder det, at de ikke kender ansigterne på deres nærmeste naboer, selvom de kan høre og fornemme hinandens liv og tilstedevær igennem vægge og etageadskillelser. De kender fx til hinandens rengøringsrutiner, TV-vaner og personlige særpræg, fordi de *kender til hinandens mønstre uden nødvendigvis at kende hinanden*.³⁹ Af flere beskrives dette som en mangel eller et savn og kommer også til udtryk som en ide om, at de ville have mere at gøre med hinanden i hverdagen, mere social omgang med nærtboende naboer, hvis de mødte hinanden i opgangene, som man almindeligvis gør det i brokvarterets ældre etagebyggeri. Det er ikke, fordi beboerne sætter lighedstegn mellem det at møde hinanden på trappen og en automatisk etablering af dybe sociale relationer, men flere udtrykker et behov for at kende ansigterne på de mennesker, de bor iblandt.

Det er her tydeligt, hvordan livet i den individuelle bolig er i berøring med andres. De ældre, der har nedsat mobilitet, er gangbesværede eller bruger kørestol,

³⁸ Se også uddrag på s. 80.

³⁹ Se også kapitel 7.

og som er vant til at bo i højden gennem deres liv, er med elevatoren og de øvrige tilgængelighedshensyn givet en mulighed for at bo hævet over jordoverfladen, når de flytter ind i Guldbergs Have. Men analysen viser også, hvordan denne elevatorinstallation kan siges at 'komme imellem' beboere og naboer, så de ikke nødvendigvis gives mulighed for at støde på hinanden i forbindelse med tilfældige ansigt-til-ansigt møder i opgange og ved hinandens hoveddøre. Små hverdagsmøder, der potentielt kunne føre til mere nære naboforhold, og under alle omstændigheder synliggøre ophavspersonerne til lyde og oplevelser af de beboere, som i øvrigt bor i opgang og ejendom.

Hjælpemidler der kommer i vejen

Manglen på opbevaringsplads til hjælpemidler som rollatorer og andet i umiddelbar forbindelse med boligerne er også et forhold, der har med sammenhængen mellem domænerne at gøre. En kvinde beskriver, hvordan hun er nødt til at have rollatoren med ind i elevatoren, hvis hun selv skal kunne bære dagligvarer fra hendes indkøb ind i lejligheden. Vægten fra indkøbet gør, at hun må transportere sine varer i rollatorens kurv, og at hun ligeledes må bære dem ind i lejligheden ad flere omgange. Af denne grund er det nødvendigt at bringe hjælpemidlet med op til hoveddøren, selvom der ikke er en passende plads at opbevare rollatoren på, når hun er færdig med at bruge den. Kvinden har desuden behov for at have rollatoren tæt på, fordi hendes fysik ikke lader hende flytte den frem og tilbage. Derfor står den opbevaret på trappearealet foran døren til hendes lejlighed, selvom hun udmærket ved, at den af brandsikkerhedsmæssige hensyn ikke må efterlades der. Andre beboere beskriver samme mangel på opbevaringsplads til deres hjælpemidler, og besøgene i mange af boligområdets trappeopgange under feltarbejdet viser derudover, at en række ældre benytter sig af samme tilgang, selvom de godt ved, at det ikke er tilladt i henhold til ordensregler og brandsikkerhed. For mange er det alligevel den eneste mulighed; at efterlade rollatoren foran hoveddøren, selvom det, som kvinden beskriver, skaber u hensigtsmæssige arbejdsforhold for fx social- og sundhedsassistenter, hjemme-sygeplejersker og andre, men også kan udgøre en faldrisiko og fare for hende selv, hvis hun tager hjælpemidlet med ind i lejlighedens entré.

Denne problematik knytter sig også til forholdet mellem lokalområde, nærområde og individuel bolig, da rollatorer, el-køretøjer, kørestole og andre hjælpemidler i praksis er en yderst afgørende 'forlængelse' af de ældre beboeres kroppe,⁴⁰ der helt konkret understøtter deres bevægelse imellem disse domæner. Hjælpemidlerne kompenserer for mobilitetsudfordringer og gør det muligt at komme rundt, handle og vedligeholde vigtige relationer i både nær- og lokalområde, som spiller direkte ind på beboernes trivsel og liv i de individuelle lejligheder. Hjælpemidlerne er derfor helt afgørende 'samarbejdspartnere' i hverdagslivet, som sikrer både praktiske og relationelle muligheder, men også bidrager til beboernes autonomi.

Det er derfor vigtigt for de ældre, at der kan skabes plads til deres hjælpemidler, hvor de ikke står i vejen og udgør en fare for dem selv, for de besøgende faggrupper, gæster og andre, og hvor opbevaringen, i mangel af egentlige alternativer, ikke sker i strid med sikkerhedshensyn.

⁴⁰ Se fx ideen om, at 'den blindes stok' i praksis bliver en forlængelse af kroppen, der kan læses hos filosofen Maurice Merleau-Ponty. Merleau-Ponty 1994, s. 97-103.

Foto: Rollator der er opbevaret foran hoveddør i opgangen

Foto: Beboer efter indkøbstur

Vanskeliggjort adgang til lokalområdet via byens underlag

Et andet forhold handler om den fysiske barriere, de ældre møder der, hvor ældreboligområdet ophører, og den offentlige by starter – ved den grænse eller tærskel, der findes imellem boligområde og by. Helt konkret består denne tærskel i de steder, hvor ældreboligområdets gang- og flisebelægning, møder byens fortov, og det de ældre beskriver her, er den store forskel i muligheden for at bevæge sig sikkert og trygt, som et menneske med funktionssvækkelse og nedsat mobilitet, på fortovene i det offentlige rum. Beboere beskriver mødet med fortovsfliser, der ligger ujævnt, og som derfor besværliggør bevægelse, når man går usikkert, behøver hjælp i form af rollator eller bruger kørestol. Men også kantsten, der ikke understøtter bevægelse for usikkert gående med eller uden disse hjælpemidler og som udgør en reel fare for at falde og komme til skade. De ældre fortæller her om at møde en *overgang* mellem to kvaliteter af underlag, der hører til henholdsvis ældreboligområde og det offentlige byrum. Denne overgang skaber begrænsninger for mennesker, der ikke nødvendigvis behøver at føle sig begrænset eller

direkte ekskluderet i deres brug af offentligt rum, hvis det var givet en mere grundig opmærksomhed, og for en større del af de interviewede beboere er dette årsag til, at de ikke kommer så meget ud af området, som de gerne vil. Det beskrives i nedenstående uddrag fra et interview.

”Den eneste ulempe, det er, at der er så forfærdelig mange brosten her. Især ude på Guldbergsgade, derude hvor kiosken er. Og så også på vejen op til Rema 1000, ikke. Så, der har jeg lidt besvær med kørestolen. Med de brosten der... så sidder jeg fast, og så kører hjulet ikke. Jeg skal næsten have en hjælper med. Og det er jo ikke altid at mine brødre de kan, vel. Somme tider kommer min moster, og så kører vi en tur op i Kvickly oppe på Nørrebrogade, så jeg ser noget andet, ser nogle andre mennesker. Jeg nyder at komme ud, ikke altså. Det er dejligt, ja.”

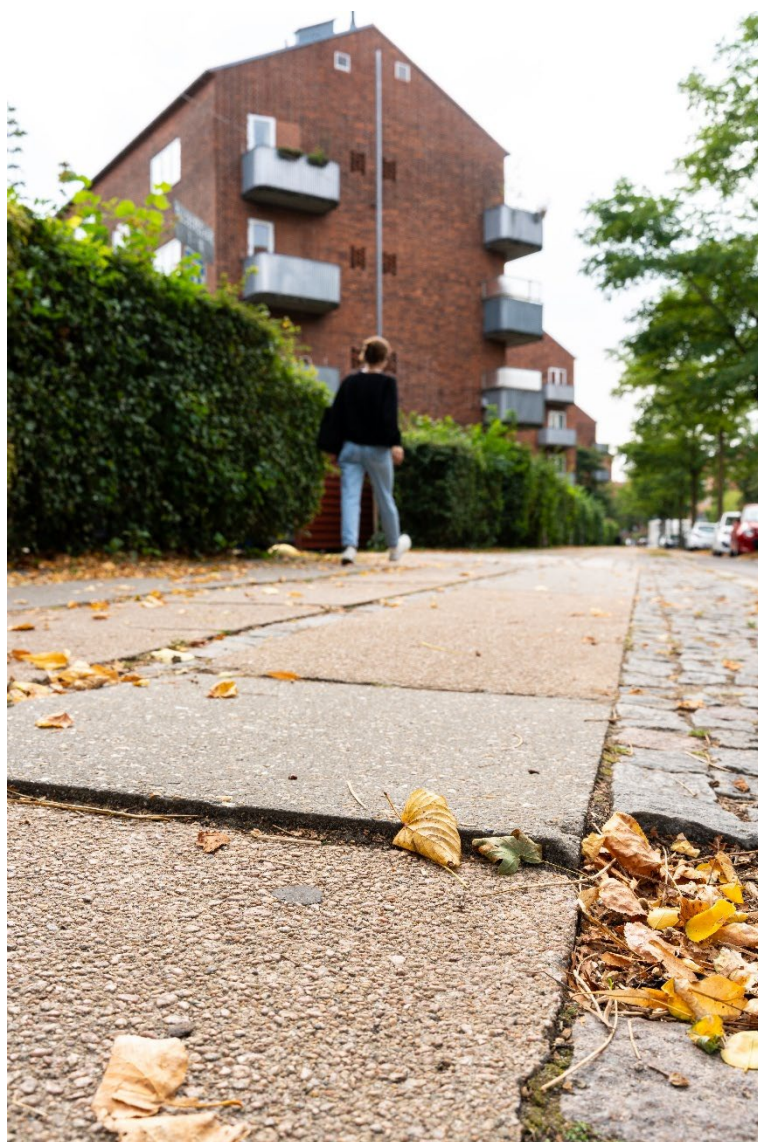
Foto: Fortovet umiddelbart uden for ældreboligområdet

Flere af de ældre beskriver et modsætningsforhold mellem området med ældreboliger og det omkringværende lokalmiljø, når det vedrører muligheden for at bevæge sig og komme ud. De barrierer, de møder i det offentlige byrum, kan

være svære at få øje på, når man ikke selv lever med funktionsnedsættelse, eller på andre måder er skrøbelig eller udsat i mødet med de fysiske og arkitektoniske forhold, som byen gennemgående består af. I det følgende tales i interviewet om de måder, den kvindelige beboer bruger byen og lokalområdet på i hverdagen.

”Og så på Nørrebrogade, hver anden meter, der er de der kæmpe grøfter ned i fortovet, som... hver gang der er sådan en tagrende og et nedløb, så det (vandet, red.) kan løbe ud. Hold nu kæft mand. Det er godt nok hårdt for kørestolen. Det er alligevel sådan et buk her (laver fagter med hænderne, red.), den gør ikke, stolen. Og det gør pisse ondt i min krop, når jeg kører over, ikke.”

Det, der her beskrives som ”kæmpe grøfter” i fortovet, er de regelmæssigt forekommende og fladt v-formede fordybninger, der skal lede regnvand fra tagenes tagrendenedløb ud i kloakristene, der mange steder er placeret neden for kantstenen på cykelstien. For langt størstedelen af byens brugere er det ikke en arkitektonisk løsning, der modtager særlig opmærksomhed. Men for denne kvinde, der i sin bevægelse er dybt afhængig af sin kørestol, er grøfterne netop *kæmpe*, ikke i deres fysiske størrelse, men i erfaringsmæssig forstand, fordi de udfordrer og besværliggør hendes brug af byen på en helt grundlæggende måde. Som hun fortæller, er fordybningerne både fysiske forhindringer, men også barrierer der er forbundet med kropsligt ubehag, da kørestolens reaktion på mødet med fordybningerne, resulterer i uhensigtsmæssige ryk og bevægelser, der ledsages af fysisk smerte. Tilsammen med de øvrige forhindringer, der er del af byens og fortovenes udformning, efterlader disse *upåagtede barrierer* en del af de mindst mobile ældre uden mulighed for at indtage byen på egen hånd, eller, som nogle af de interviewede beboere italesætter det, med en nødvendighed for at bevæge sig ud af området med en overhængende risiko for at falde, komme til skade eller komme i andet ufare. Hos alle de beboere, der har nedsat mobilitet, er det offentlige byrums konstitution en faktor, der har indflydelse på, om de bevæger sig ud af området, og i så fald, hvor meget de kommer ud.

Mødet med byrummet skaber bekymringer og hæmmer en større gruppe af beboere. En del af de ældre lever derfor med det, filosofen Dylan Trigg beskriver som *topofobi*, altså en frygt for steder, der er både specifikt knyttet til bestemte lokaliteter, men som også kan antage en mere generel karakter.⁴¹

Nogle oplever derfor ældreboligområdet som et landskab, der er lukket om sig selv og afgrænset fra den øvrige by. En kvindelig beboer fortæller, at hun kan

⁴¹ Se bogen "Topophobia: A phenomenology of anxiety", Trigg 2017.

bruge byen fordi hun har abonnement til Flextrafik,⁴² og at hun kan tage bussen og metroen, når hun en gang imellem skal ind til midtbyen for at købe gaver til familien. Hun fortæller også, at det ikke er ligetil at benytte sig af den offentlige transport, da hendes brug er afhængig af den fysiske dagsform. Somme tider gør ben og fødder for ondt til, at hun kan tage turen. Da vi taler om, hvordan og hvor meget hun kommer ud af området, følger nedenstående udveksling.

Beboer: Ja, jeg skal rundt. Jeg skal. Jeg skal ikke begrave mig herinde i lejligheden eller... det kan jeg ikke lide. Altså, bare man kommer uden for den låge der, så er man sammen med andre mennesker, almindelige mennesker.

Interviewer: Ja, altså hvis man kommer uden for lågen hernede... ud til gaden, til Guldbergsgade?

Beboer: Ja, vi har sådan en brik, der lukker den op.

Som kvinden her siger, er det vigtigt for hende at komme uden for ældreboligområdet. Det træder i interviewet frem, hvordan beboerne i området i en eller anden forstand er både lukket inde og lukket ude, at der er en tærskel, der definerer skellet mellem ældreboligområde og det bredere lokalområde på Nørrebro. I kvindens beskrivelser kommer nærområdet næsten til at få karakter af et 'reservat', og selvom dette ord ofte har negative betydninger, er det ikke udtryk for noget entydigt dårligt i denne sammenhæng. I ordet *reservat* findes nemlig også den meget direkte betydning, at *noget er reserveret til nogens brug*. Det er netop, hvad der gør sig gældende her, hvor ældreboligområdet helt passende er reserveret til de ældre menneskers daglige anvendelse og beboelse. Denne af-lukket-hed og eksklusivitet både underbygger og skaber en række af de kvaliteter, de ældre sætter pris på, men har altså også den bagside, at nogle oplever sig distanceret fra, eller lukket ude af bydelens øvrige liv og aktivitet. Som det er beskrevet i kapitel 5, opleves hverdagslivet i området trygt og sikkert blandt de mennesker, der har deltaget i undersøgelsen, en tryghed der også har at gøre med den af-skærmning og de rumlige grænsedragninger, som beskrives ovenfor. Hegnet

⁴² En betalt transportordning, hvor ældre og andre kan bestille kørsler til på forhånd faste destinationer og blive hentet igen.

mod gaden og den låge, som skal låses op med en nøglebrik, udfylder derfor en funktion, der bidrager positivt til hverdagslivet i området. Eksklusion af udefrakommende er her lig med en større grad af oplevet sikkerhed og en brug af området, der styrkes indadtil på beboersiden og begrænses udadtil. Anderledes er det ved den beskrevne anden grænse til Nørrebros offentlige byrum ved Sjællandsgade, hvor en mere subtil, men dog yderst betydningsfuld, ændring i fortogets karakter og en forskel i overfladebelægningens kvalitet, besværliggør bevægelse og ture ud i lokalområdet blandt gruppen af mindst mobile ældre.

Foto: Lågen ved grænsen mellem boligområde og Guldbergsgade, set fra området.

Foto: Samme låge set fra gaden.

I interviewuddraget er et tredje aspekt af denne eksklusionsmekanisme også beskrevet, når kvinden modstiller nærområdets ældre og ofte syge beboere med de "almindelige mennesker" uden for området, som hun også har behov for at omgås og interagere med. Dette behov viser sig blandt størstedelen af de interviewede ældre, der fortæller om relationer og aktiviteter i nærmiljøet, men også om behovet for at bevæge sig ud af ældreboligområdet jævnligt for at hente noget af lokalområdets atmosfære og stemning til sig og herved næres ved de mange indtryk, som bydelen og storbylandskabet er karakteriseret ved. Uden for boligområdet er de ældre i stand til at 'smelte sammen med', eller 'blende ind i', byen, og

således for en stund forlade rollen som et menneske, der bor i et ældreboligområde, til fordel for en rolle som byboer i mere generel forstand. De interviewede mennesker udtrykker ikke nødvendigvis eksplicit, at de befinder sig dårligt i den rolle, der uundgåeligt er knyttet til det at være beboer i et ældreboligområde. Men som uddraget viser, kan der alligevel være et socialt begrænsende element i at tilbringe al sin tid inden for de hegn og grænser, som Guldbergs Have er defineret ved. At "komme uden for den låge der" og tilbringe tid sammen med "andre mennesker, almindelige mennesker" tilfører bl.a. mulighed for det, den tyske sociolog og bytænkner, Georg Simmel,⁴³ i starten af 1900-tallet beskrev med begrebet *blasérthed* – altså en indgang til deltagelse i byens rum og samfundsliv, hvor dele af en specifik social identitet kan 'gives i bytte for' en position som mere generel byboer med de anonyme og uforpligtende fordele, som dette kan besidde. Med andre ord en tilstand, hvor man kan forsvinde i mængden, eller bare blende ind i livet og bevægelsen som en fremmed blandt andre fremmede, der er så karakteristisk for storbyen. Hvor personer kan ophøre med at være specifikke 'ældre mennesker' for en tid, og i stedet lade sig optage i det offentlige byrums strøm af uforpligtende og overfladiske interaktioner.

Flere beboere fortæller derudover om glæden ved at se på butiksfacader, sidde på bænke i lokalmiljøet, vandre eller cykle, og om at komme tilbage til området og deres lejlighed beriget af sanseindtryk og stimuli fra landskabet uden for boligområdet. Også i denne forbindelse oplever en række af de interviewede beboere begrænsninger, da de ikke kan opsøge disse kvaliteter grundet barrierer for tilgængelighed. Det handler om fx cafébesøg, lysten til at sidde på en bänk ved de nærtliggende og centralt placerede Indre Søer,⁴⁴ men også, som det beskrives i uddraget ovenfor,⁴⁵ om brugen af det helt lokale miljø omkring

⁴³ Se essayet "Storbyen og det åndelige liv", 1998 [1904].

⁴⁴ I daglig tale "Søerne", som dækker over området omkring Sortedams Sø, Peblinge Sø, Sankt Jørgens Sø samt Dronning Louises Bro, der fungerer som rekreative byrum og hvor sidstnævnte ligeledes er færdselsåre for såvel fodgængere, cyklister og motoriseret trafik.

⁴⁵ Se s. 52.

ældreboligområdet, hvor der bl.a. er en kiosk, som en del af beboerne kommer i og benytter sig af i hverdagen. I forbindelse med beskrivelserne af det helt nære lokalområde, formulerer en del af de ældre desuden et ønske om at bo i mere umiddelbar nærhed til den storbystemning og -atmosfære, som karakteriserer Nørrebro. Det handler ikke om, at de individuelle boliger eller faciliteterne i ældreboligområdet som sådan er upassende eller forkerte, da der som allerede skrevet, er bred tilfredshed hos de interviewede beboere i denne henseende. Det handler mere konkret om den (oplevede) distance som findes imellem området og den storbyatmosfære, de ældre værdsætter, og også gerne vil have adgang til og være tæt på i deres hverdag. I en anden sammenhæng har jeg skrevet om de relationer, en gruppe 'usædvanlige ældre mennesker' har til det københavnske byrum, hvor de værdsætter den helhed af indtryk, byen er kendetegnet ved, dens impulser, bevægelser, stimuli, fænomener og rige erfaringsverden, og netop bruger byen som en slags ledsager i deres hverdagsliv.⁴⁶ Et lignende behov for at kunne komme tæt på, lade sig optage i byrummet og 'følges med' denne diffuse "superorganisme",⁴⁷ formuleres af flere beboere i Guldbergs Have. Igen kan der her tales om en kompleks dobbeltydighed, eller et umiddelbart paradoks, der består i, at beboerne sætter pris på det rolige og trygge område, men også godt vil være tæt på det vibrerende og pulserende byliv; at de værdsætter den sikkerhed, som hegn, grænser og aflåste låger leverer, men også gerne vil have umiddelbar adgang til storbyens rum og gader og de kvaliteter, disse rum besidder.

⁴⁶ Se kapitlet "The companion city: An initial ramble", Rasmussen 2021.

⁴⁷ En karakteristik, der er hentet fra den britiske bytænk, Nick Dunns bog "Dark matters: A manifesto for the nocturnal city", Dunn 2016.

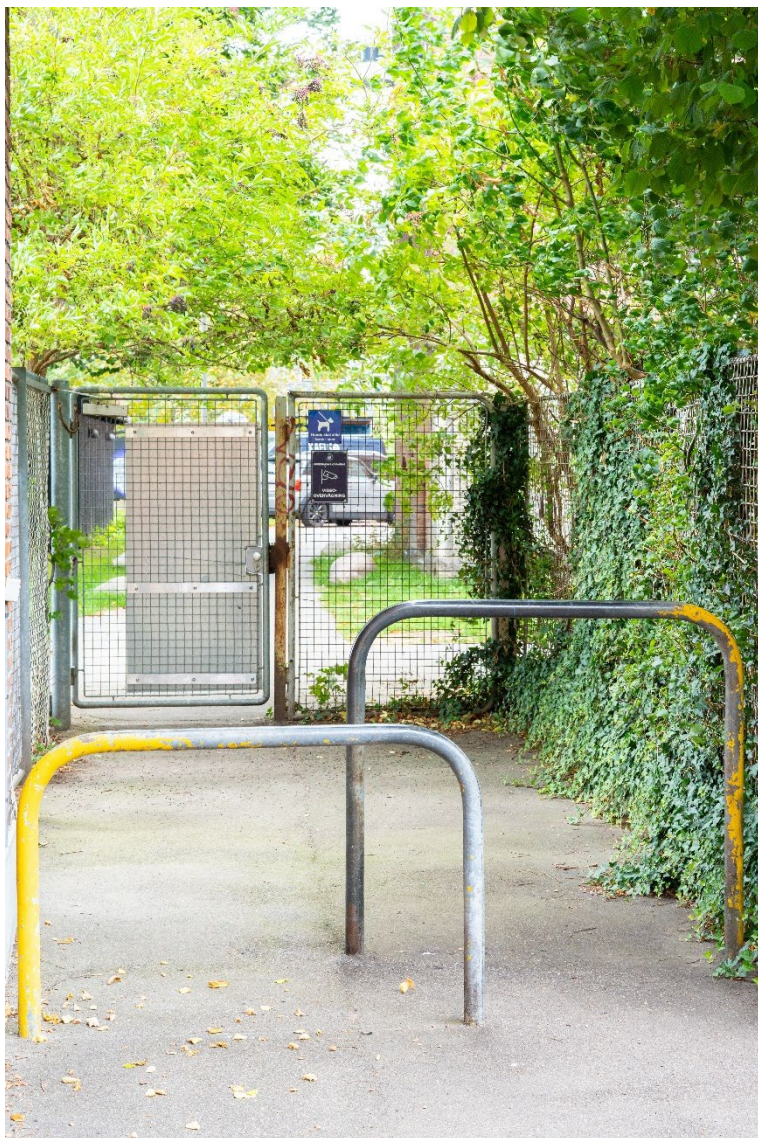

Foto: Den aflåste låge som adskiller Guldbergs Have og De Gamles By, der grænser op til ældreboligområdet

Den tidligere citerede filosof, Emanuele Coccia, skriver at det *at bo*, i sin grundfunktion handler om at håbe på kærlighed, opmærksomhed og nærvær fra andre,⁴⁸ og underbygger således den tese, som denne undersøgelse er anlagt på – at al beboelse er en aktivitet, der forholder sig til det, der er omkring den individuelle bolig, og at beboelsen derfor altid implicerer andre, uanset hvilke former

⁴⁸ Se bogen "Philosophy of the home", 2024.

den tager i praksis.⁴⁹ Spejlet i denne forståelse af boligens mere-end-individuelle betydning og konstitution, er det ikke svært at anerkende de behov, som beskrives blandt de ældre, og som handler om at have adgang til såvel et roligt nærområde som til en pulserende bydel, de fleste af beboerne har en årelang og kropsliggjort forbindelse til. Det kan i udgangspunktet ligne en form for privilegieblindhed, at mennesker der har en god og funktionel bolig, tilmed i et centralt placeret, trygt og attraktivt storbyområde, fokuserer på det forhold, at de ikke har umiddelbar adgang til den storbyatmosfære, som langt størstedelen af undersøgelsens respondenter værdsætter højt. Men når vi medtænker det aspekt, at mennesker forstår sig selv i forhold til andre mennesker,⁵⁰ at vi bliver til dem, vi er, ved at indgå i møder og interaktion med andre, og at de ældre der bor i Guldbergs Have, for de flestes vedkommende, er formet af den storby, de stadig lever midt i, er der ikke noget opsigtsvækkende ved, at de fortsat ønsker sig adgang til det landskab, som de på mange måder er dannet i, og med filosoffen Donna Haraways ord, er blevet-til i tæt sammenknytning med.⁵¹

Mange af beboerne er altså fortsat i et forhold til storbyen, som de gerne vil pleje og vedligeholde, men som de kan være frataget muligheden for at opsøge på egen hånd, selvom de bor lige midt i den. Denne dobbelttydighed i in- og eksklusionsprocesser, adgang og mangel på adgang, er kompleks, og den peger på det forhold, jeg i det følgende opsummerer og forsøger at indfange med et til lejligheden udviklet begreb *tilgængelighedens janushoved*.

'Tilgængelighedens janushoved'

Det, som analysen konkret viser, er, at inklusion og eksklusion hænger tæt sammen, og at installationer og løsninger, som søger at inkludere og tilgodese det

⁴⁹ Se introduktion, s. 16-17.

⁵⁰ Her har såvel den sociologiske retning symbolsk interaktionisme (fx Blumer 1969; Goffman 1959) og den klassiske storbysociologi (Simmel 1998) meget at byde ind med.

⁵¹ Se begrebet *becoming-with* i Haraways bog "Staying with the trouble: Making kin in the Chthulucene", 2016.

ene aspekt i relation til en identificeret problemstilling, derfor også kan indeholde ekskluderende virkninger for de individer eller den gruppe, som løsningen søger at imødekomme; heraf begrebet *tilgængelighedens janushoved*. Kapitlet anskueliggør, hvordan denne problematik handler om, at mennesker er komplekse væsner med komplekse behov, der oftest peger i mange retninger. Som eksemplet med elevatoren, der på den ene side sikrer, at beboerne kan bo i etagebyggeri, men omvendt betyder, at de i mindre grad møder deres naboer i opgangen, og dermed er afskåret fra uformel og vigtig social interaktion. Den dobbelt- og flertydige janushovedproblematik spiller også ind i forbindelse med opretholdelse af tryghed og sikkerhed blandt beboerne i boligområdet, fordi disse aspekter fordrer løsninger, der markerer og opretholder grænserne mellem områdets 'inde' og 'ude'. Her peger kapitlet på betydningen af den subtile tærskel, der udgøres af overgangen mellem ældreboligområdet og det offentlige byrum, og markeres af et skifte i kvaliteten af fortove, belægninger og deraf følgende manøvre muligheder for mennesker med nedsat mobilitet og mere omfattende funktionsnedsættelser. Men det vises også, hvordan den meget tydelige eksklusion af udefrakommende mennesker uden konkrete ærinder i området, der bl.a. øger tryghed og sikkerhed blandt beboerne, har konsekvenser for de ældres oplevelse af at bo og være inkluderet i storbylandskabet med alt, hvad dette indebærer. Komplekset er her, at hegn og låger er med til at sikre den værdsatte tryghed og ro, men at installationerne på samme tid skaber en grænsedragning, der mere tydeligt segregerer boligområde og storby. Konsekvensen er en oplevet distance til lokalområdet, som hos nogle forstærker en erfaring af at være beboer i et ældreboligområde, hvor folk er gamle og syge, og hvor denne barriere på samme tid afgrænser dem fra den rolle som 'gennemsnitlig' og 'almindelig' storbyboer, som har kendetegnet deres liv indtil indflytningen i Guldbergs Have. Analysen viser, hvordan nogle beboere har behov for at vedligeholde fornemmelsen af og tilhørsforholdet til storbyens erfaringsverden, og hvordan ture ud af ældreboligområdet og ind i byens mangfoldige stemningslandskab kan have en trivselsfremmende effekt hos en del af undersøgelsens respondenter. Igen bliver det tydeligt, hvordan installationer, der er designet til at imødekomme ét aspekt, i praksis kan have afledte konsekvenser, der hindrer eller forringer opfyldelse af andre væsentlige behov.

Begrebet *tilgængelighedens janushoved* bidrager til at fremme en opmærksomhed på disse processer, der uundgåeligt er forbundet med iscenesættelse af liv og hverdag i fx et ældreboligområde, eller i andre sammenhænge hvor komplekse, mangeartede og forskelligt rettede behov hos mennesker findes. Begrebet og analysen tydeliggør, at man ikke nødvendigvis kan tilrettelægge og designe sig ud af alle problemstillinger, men derimod ofte må prioritere og tage et valg imellem flere mulige funktioner, der hver især rummer iboende muligheder, begrænsninger og modsætninger.

Illustration af den romerske gud Janus, der afbildes med to ansigter vendende i hver sin retning, og som især bruges som symbol på at noget har flere sider, egenskaber eller lign. Lavet med brug af ChatGPT fra OpenAI.

Med begrebet *tilgængelighedens janushoved* bliver det samtidig tydeligt, hvordan den tilgængeligheds-tænkning, de analyserede forhold bygger på, abonnerer på *en dualistisk præmis*. Løsninger, der udbedrer og kompenserer for identificerede problemstillinger findes ikke ud fra en holistisk tilgang, hvor der kunne tænkes i den vifte af øvrige behov og afledte effekter, som findes og opstår omkring

enhver arkitektonisk installation. Med janushovedet som figur tydeliggøres de modsætningsforhold, som tilgængelighedsparadigmet repræsenterer og bygger på, da det blotlægges, at der med denne tilgang alene fokuseres på, hvorvidt en løsning fungerer i henhold til det på forhånd identificerede og definerede formål, og at der derved ikke opfordres til en fortsat åbenhed og sensitivitet omkring den konkrete installation, der ofte, og ved tildeling af mere indgående opmærksomhed, vil afsløre nye og supplerende behov.

Elevatoren, lågen, hegnet og fortovets kvalitet, men også de opbevaringsbehov der følger med brug af hjælpemidler, er alle komplekser og paradokser, som kalder på mere opmærksomhed, end de er givet, og som kan suppleres og raffineres for at imødegå nogle af de bagsider, som analysen beskriver. *Tilgængelighedens janushoved* har således et kritisk potentiale som begreb, da det understreger, hvordan der opereres med et mere simpelt enten/eller-princip – enten er en problemstilling løst, en defineret barriere fjernet, eller også er den ikke. Det skaber en éndimensionel tilgang til det byggede miljø, som ikke synes at være åben for de mange nuancer, sprækker og 'bagsider', enhver løsning vil indeholde. Undersøgelsen peger således på, hvordan dette spektrum af nuancer er helt afgørende at have blik for, fordi det netop er mennesker med flertydige og komplekse behov, der skal fungere og trives i Guldbergs Have såvel som i by-arkitekturen og -landskabet mere generelt. Der er med andre ord brug for at kunne give mere nuancerede svar på, om en inkluderende installation virker, end ved at svare enten ja eller nej i forlængelse af den hensigt, der i første omgang motiverede den arkitektoniske intervention.

Universelt Design

Universelt Design er en design-ideologi, som udfordrer den dualistiske præmis i tilgængelighedsparadigmet. Hvor den klassiske tilgængelighedstænkning er defineret ved at levere en løsning på et identificeret problem, eliminere en barriere eller sikre adgang vha. en enkeltstående installation, er Universelt Design kendetegnet ved en langt mere holistisk tilgang til arbejdet med at skabe plads til

forskellige former for inklusion og deltagelse i bl.a. det byggede miljø.⁵² Et Universelt Design-perspektiv er derfor kendetegnet ved at arbejde *rundt om* den arkitektoniske case, og at gøre dette med udgangspunkt i et holistisk orienteret menneskesyn, der fokuserer på forskellige aspekter af behov. Konkret betyder det, at der oftest ikke vil være enkeltstående løsninger på komplekse design-problemer, men at der derimod arbejdes med en række del-løsninger, som har til formål at imødekomme de væsensforskellige behov, som findes blandt en mangfoldig og varieret gruppe mennesker. Universelt Design er således udtryk for en ambition om at tilvejebringe én løsning, der kan rumme en vifte af mangfoldige behov og deltagelsesmåder, eller iværksætte flere forskellige del-løsninger i forbindelse med en situation, så mennesker med forskellige vilkår og forudsætninger for deltagelse kan imødekommes på måder, der understøtter ligeværd og lighed hos hele brugergruppen.

Ved at vende tilbage til den ovenstående analyse med et Universelt Design-perspektiv,⁵³ bliver det tydeligt, at der er et potentiale for at arbejde videre med de løsninger, som findes både i og omkring Guldbergs Have, og som i ældreboligområdet er implementeret med de bedste intentioner om at skabe brugbare og understøttende fysiske rammer om beboernes hverdag. Der er behov for at bringe installationer som fx elevatorer, hegn og låger videre fra det tilgængeligheds-paradigme og -perspektiv, de er udtænkt indenfor, og i dialog med den langt mere nuancerede værktøjskasse, som Universelt Design repræsenterer. Når beboerne oplever, at de ikke mødes i opgangene, at de ikke har de ansigt-til-ansigt møder med deres naboer, som de ytrer behov for og mangler, kalder det på supplerende løsninger, der kan kompensere for denne utilsigtede bagside ved den helt nødvendige elevator-installation. Udover savnet af de konkrete mellem-menneskelige møder, mister de mennesker, som alene bruger elevatoren, andre og langt mere sensoriske og komplekse kilder til information om de personer de

⁵² Se bogen "Universal Design in Architecture: On enabling and empowering a diverse population", Ryhl 2024.

⁵³ Tak til Camilla Ryhl, som har givet faglig sparring på de problematikker og løsningsforslag, som knytter sig til Universelt Design i denne del.

bor iblandt. De består bl.a. i de indtryk, som findes omkring hoveddørene i opgangene, hvor små tegn og spor som fx fodtøj fra både beboere og besøgende, personlige dørmåtter med særlig ornamentik eller udsagn; "Velkommen", "Hygge", og dørpynt, alt sammen er information, som bidrager med en fornemmelse af det menneske, der bor bag hoveddøren, men som beboere, der kun bruger elevatoren, ikke bliver eksponeret for.

Fotos: Eksempler på dørmåtte og personlig dørpynt

I et Universelt Design-perspektiv vil opgaven være at skabe og styrke et miljø omkring elevatoren, som giver beboerne mulighed for at mødes og interagere med hinanden. Dette for at understøtte integrationen naboerne imellem og stille 'design' og løsninger til rådighed, som kan være led i at styrke de personlige møder, en del af de interviewede beboere savner. Arealet foran opgangene i Guldbergs Have er forsynet med små bænke, der er rammet ind med rækværk og et overdækket tag, og som bruges af beboerne, når de fx har brug for en pause, og skal hvile benene ved hjemkomst, eller inden de drager på besøg, til aktiviteter, eller tager en tur i byen. En videre understøtning af dette miljø, der fx opfordrer til længere ophold, kunne imødekomme beboernes behov for de mere konkrete ansigt-til-ansigt møder med folk fra området og de konkrete opgange.

Foto: Miljøet udenfor opgangene

Det samme gør sig gældende ved de grænser, som markerer skellet imellem ældreboligområde og by, hvor der kan arbejdes med en mere holistisk tilgang til disse 'overgange'. Som det er beskrevet ovenfor, ser flere beboere de aflåste låger som en tydelig bekræftelse på et 'inde' og et 'ude', og formsproget har derfor den virkning, at låger og hegn optræder som en form for 'grænsearkitektur', der indstifter en meget tydelig adskillelse mellem ældreboligområde og by. Låger og hegn har en praktisk-fysisk funktion, men også følelsesmæssige implikationer. Disse overgange er både konkrete grænser, fordi de er aflåste og kun kan åbnes med en dertil indrettet nøglebrik, men de fungerer også symbolsk, i forlængelse

af det 'ekskluderende' formsprog, der knytter sig hertil. Også her vil der kunne anlægges et Universelt Design-perspektiv, som kan medtænke og inddrage de sensoriske og erfaringsmæssige dimensioner, som 'det hele menneske' tilgår verden med. Der kan bl.a. arbejdes med æstetik og sanselighed i form af designgreb, der kan 'blødgøre' det meget sikkerhedsprægede formsprog, de eksisterende låger mellem Guldbergs Have og det omkringværende lokalområde er udført i. Men disse 'grænseovergange' kan også tilføres elementer, der skaber en bro og mere direkte forbindelse mellem ældreboligområde og offentligt byrum og således udfordrer det modsætningsforhold mellem 'ude' og 'inde', som den eksisterende løsning både skaber og opretholder. Ved at tilføre nye elementer, som skaber mere miljø omkring denne grænsezone, bænke som muliggør ophold på begge sider af hegnet og forbinder disse zoner med hinanden, samtidig med at den nødvendige sikkerhedsdimension bevares, vil oplevelsen af afstand til det offentlige bylandskab kunne mindskes og en større grad af integration imellem de to zoner understøttes.

Behovet for et større fokus på sammenhæng, kritisk opmærksomhed og en holistisk forståelse af fysiske rammer træder ligeledes frem, når nogle af undersøgelsens mindre mobile ældre beskriver deres forhold til lokalområdet, når de bevæger sig ud af Guldbergs Have. Det offentlige byrum er karakteriseret ved barrierer og forhold, der både udfordrer de ældre beboeres autonomi, men også deres helt konkrete sikkerhed og mulighed for at komme ud i det omkringværende bylandskab. Det offentlige byrum står derfor i kontrast til det ældreboligområde, som i højere grad er gennemtænkt og sikret i forlængelse af kropslige og andre funktionsvariationer hos beboerne. Analysen viser, hvordan to forskellige menneskesyn træder frem ved overgangene mellem Guldbergs Have og den offentlige by, og peger på, hvordan barrierer i det fysiske miljø er en relationel størrelse, der opstår i mødet mellem specifikke mennesker og specifikke fysiske forhold. Som det er vist, er de v-formede tagrendeudløb i det offentlige rums fortove 'upåagtede installationer' hos størstedelen af bylandskabets brugere, men yderst problemfyldte fysiske forhold for dem, der i mødet med disse barrierer mister den mulighed for bevægelse, som er en afgørende faktor for deres trivsel og oplevelse af frihed. Det samme er fortove, hvor skæve fliser, løse brosten og kanter, udgør

en reel fare for mennesker med mindre sikre forudsætninger for bevægelse og et deraf følgende behov for hjælpemidler.

Med udgangspunkt i både tilgængeligheds-paradigmet og Universelt Design fremtræder lokalområdet omkring Guldbergs Have som ugennem tænkt og præget af barrierer, der ikke imødekommer og inkluderer den store del af befolkningen, som enten periodisk eller permanent lever med funktionssvækkelse og -variationer og derfor er afhængige af en omsorg, der drages gennem design og arkitektoniske forhold. Også her viser Universelt Design nye veje, når der insisteres på udviklingen af et byrum, som hviler på præmissen om, at ethvert menneske skal have mulighed for at være med på værdige og ligeværdige måder. Pointen er, at alle mennesker vil have perioder med funktionsnedsættelse - når vi brækker et ben, pådrager os en hjernerystelse, når vi bliver ældre, og at vores fælles offentlige rum skal være i stand til at understøtte de livsfaser, og dertilhørende skrøbeligheder, vi lever med eller gennemlever. Det handler om det lille barn på løbecyklen og forældrene med barnevogn, men det handler også om de samfundsdeltagere, der oplever kortvarige, midlertidige, permanente og aldersbetingede funktionsnedsættelser, og om alle menneskers mulighed for at tage del i samfundslivet.

Design-tænkningen kan her være med til at understrege, hvordan enhver arkitektonisk løsning reflekterer et menneskesyn, som i praksis udmønter sig i konkrete muligheder og umuligheder for deltagelse og brug af rum. Helt konkret er det, som er på spil ved overgangene mellem ældreboligområde og offentligt rum, spørgsmålet om, hvem der har mulighed for at bevæge sig imellem disse zoner, hvem der kan gøre det trods oplevelsen af risiko og begrænsning, og hvem der ikke kan bevæge sig ud på den anden side af denne tærskel, fordi byrummets belægninger og overflader er fyldt med forhindringer.

Sammenfatning

Kapitlet analyserer sammenhænge og overlap mellem de tre fysiske domæner, der opereres med i rapporten; individuelle boliger, nærområde og lokalområde, og viser, hvordan der i og omkring Guldbergs Have findes både muligheder og

barrierer i den rumlige organisering, beboerne lever og fungerer i. Disse barrierer findes internt i boligområdet, mellem de individuelle boliger og de fælles arealer, og optræder også mellem ældreboligområdet og det omkringværende lokalområde.

Det første som analyseres, er den tilgængelighed, som Guldbergs Have og de individuelle boliger er kendetegnet ved. Det vises, hvordan beboerne profiterer af de tilgængelighedsmæssige hensyn, som er tænkt ind i området, og som blandt andet gør det muligt for beboere med funktionstab at bo i højden. Mere gennemgående leder det til en oplevelse af, at ældreboligområdet er et sammenhængende hele, der imødekommer og understøtter mennesker med forskellige kropslige forudsætninger. Kapitlet peger samtidig på en række 'bagsider', eller uhenigtsmæssige følgevirkninger, af bestemte tilgængelighedsinstallationer som fx elevatoren i områdets opgange, der begrænser de 'naturligt' forekommende sociale møder mellem de mindst mobile beboere. En anden problematik i relation til boliger og opgange er manglen på opbevaringsplads til hjælpemidler. Kapitlet beskriver, hvordan mange, der bruger rollator, føler sig nødsaget til at opbevare de yderst nødvendige hjælpemidler på måder, hvor de kommer i vejen for både almindelig trafik i opgangene, men også udgør et problem for brandsikkerheden.

Et andet forhold er den fysiske barriere, mange af de mindre mobile ældre møder ved den grænse, der markerer overgange mellem ældreboligområde og den offentlige by. Beboerne møder et lokalområde uden for Guldbergs Have, der er kendetegnet ved fysiske forhold, som resulterer i problemer for mennesker med funktionssvækkelse og nedsat mobilitet. Kapitlet peger på, hvordan offentlige fortove og andre fysiske forhold skaber tydelige begrænsninger og således hæmmer, eller direkte ekskluderer, mennesker, der bevæger sig usikkert eller er afhængige af hjælpemidler. Denne begrænsning har mærkbare implikationer for de ældres oplevelse af frihed og autonomi og udgør derfor en tydelig barriere for en del af beboernes samfundsdeltagelse og deres behov for at være både sociale og selvhjulpne. Kapitlet peger dernæst på, hvordan ældreboligområdet for nogle beboere opleves som aflukket og afgrænset fra den omkringværende by, da sikkerhedshensyn som låger og hegn skaber en oplevelse af adskillelse mellem de to domæner. De foranstaltninger, som er implementeret for at fremme sikkerhed

og tryghed i Guldbergs Have, har på samme tid den utilsigtede funktion, at de skaber en mærkbar distance mellem beboerne i ældreboligområdet og storbylivet udenom. Analysen viser her, hvordan en del af de ældre har behov for at bevæge sig ud i den omkringværende by, fordi de værdsætter den storbystemning og -atmosfære, de fleste har et livslangt og indgående kendskab til, og som de derfor har behov for at opsøge og vedligeholde berøringen med. Sikkerhedsforanstaltninger og andre faktorer og installationer med en upåagtet ekskluderende virkning afholder dem fra at bruge byen så meget, som de ønsker og ytrer behov for. Samme distance til det omkringværende bylandskab kommer i vejen for flere af de interviewede beboeres behov for at bruge caféer, bybænke og tage del i det lokale liv. Et paradoks er beboeres beskrivelse af en forbundethed til storbyens kvaliteter og liv, som de er frataget muligheden for at opsøge og bruge på egen hånd, selvom de bor centralt i dette bylandskab.

Analysen blotlægger herved en kompleks dobbelthed, der vedrører in- og eksklusionsprocesser i forbindelse med ældreboligbyggeri og tydeliggør, hvordan tilgængelighedsbestræbelser og -tiltag ofte imødekommer én identificeret problemstilling, men på samme tid kan have utilsigtede ekskluderende effekter. I ambitionen om at arbejde med det kritiske potentiale i dette fund er begrebet 'tilgængelighedens janushoved' udviklet, der har til formål at fremme opmærksomhed på paradokser, og som peger på, hvordan rumlig in- og eksklusion i praksis ofte er forbundne størrelser. Som et svar på denne problemstilling, leder kapitlet videre til en beskrivelse af design-ideologien *Universelt Design*, der som praksis og tænkning udfordrer den dualistiske præmis, tilgængelighedsparadigmet bygger på. På baggrund af de forudgående analyser af 'janushoved'-problematikker, kommer denne del af analysen med overordnede betragtninger på forhold, der kan styrkes i og omkring Guldbergs Have, og der reflekteres over, hvordan en række af de analyserede og beskrevne forhold kan udfordres og forbedres med brug af de holistisk orienterede og sensorisk opmærksomme perspektiver, som udfoldes i denne design-tænkning. Analysen tydeliggør, hvordan lokalområdet omkring Guldbergs Have fremtræder som ugennemtænkt og præget af barrierer, og hvordan byens offentlighed og dertilhørende områder kalder på opmærksomhed. Kapitlets afsluttende analyse understreger, hvordan det

menneskesyn, som Universelt Design er funderet på, kan være led i at udvikle et byrum, som ikke bare fremmer inklusion og centrale demokratiske værdier som samfundsdeltagelse, lighed og værdighed blandt de ældre beboere i Guldbergs Have, men også udgør et vigtigt værktøj og perspektiv i arbejdet med en mere omfattende sikring af alle gruppers integration i samfundslivet.

Anbefalinger og pointer fra kapitlet

- Tilgængelighedshensyn i ældreboligområdet giver beboerne en række muligheder for at få indfriet deres ønsker og behov, og fremmer gennemgående deres oplevelse af Guldbergs Have som et sammenhængende hele. Men der kan arbejdes mere med de forskellige 'bagsider', der viser sig i forbindelse med de rumlige hensyn, som er taget. Analysen peger på, hvordan elevator, og en mangel på opbevaringsplads til vigtige hjælpemidler umiddelbart omkring de individuelle lejligheder kan forbedres med henblik på at skabe endnu bedre boliger.
- Fortove og rumlige forhold i den offentlige by omkring ældreboligområdet, og i forbindelse med Guldbergs Haves ydre grænser, kalder på en langt højere grad af opmærksomhed, da de i den nuværende form har en begrænsende eller direkte ekskluderende effekt for dele af beboergruppen. De ældres autonomi, oplevelse af frihed og noget så basalt som deres almindelige deltagelse i samfundslivet kan forbedres ved at arbejde med de barrierer, det offentlige byrum er karakteriseret ved.
- Universelt Design beskrives som en design-ideologi og et sæt af principper, der kan anvendes i en mere holistisk opmærksom og orienteret gennemgang og forbedring af de beskrevne fysiske forhold, og som perspektiv kan anlægges på de uhensigtsmæssige arkitektoniske forhold, undersøgelsen udpeger, både internt i Guldbergs Have og i forbindelse med adgangen til den omkringværende by.

Kapitel 5: Oplevelse af sikkerhed og tryghed

Bag den stabilitet, som ældreboligerne understøtter i beboernes liv, findes en række tiltag og ressourcer, nogle i form af konkrete mennesker med officielle funktioner eller roller i området samt andre personer. De fleste beboere oplever en sikkerhed, som er et resultat af den sammenhæng og interne forbundethed, det er lykkedes med at skabe i området. En af de primære ressourcepersoner er den boligsociale vicevært, som har en vigtig rolle i mange beboeres liv og hverdag. I et interview beskriver den sociale vicevært sine arbejdsopgaver på følgende måde.

"Jeg er noget af det første, der bliver introduceret, når der kommer en ny beboer. Og jeg er faktisk med til at hjælpe dem med at få indstillet deres fjernsyn, hvis det skulle være, men også med at søge boligstøtte, skifte adresse i Folkeregistret, alle de praktiske ting, dem er jeg med til at hjælpe dem med, så de får en god start. Det er jeg meget opmærksom på. Og jeg ringer faktisk også til dem for at følge op: "Går det godt? Har I styr på, hvor I er henne, og hvor det nærmeste supermarked er?" Så de føler sig trygge ved stedet, både ved deres egen bolig, men også ved området. Så jeg er opmærksom på, at jeg får kontaktet dem, i hvert fald de nye, og får en relation til dem. For jeg tror ikke, at opslaget i opgangene⁵⁴ giver så meget igen. Det er bedre, når jeg ringer til dem, og de kan høre min stemme. Sådan at... 'hun er sød nok', og 'hun kan faktisk hjælpe mig med noget helt konkret'. Fx kommer der en i dag, som gerne vil have hjælp til boligstøtte. Han har boet her i to uger, så han ventede, til jeg kom tilbage fra min ferie, og så vil han gerne have, at jeg hjælper ham. Blandt andet med det."

⁵⁴ Et opslag, der er ophængt i bebyggelsens opgange og som forklarer at der findes en boligsocial vicevært i området, samt beskriver de funktioner, der er knyttet hertil.

Den sociale vicevært tager sig af en lang række både små og større opgaver, der alle har til formål at hjælpe beboerne på plads, når de flytter ind. Noget, som fylder meget i fortællingerne om den sociale vicevært blandt beboerne, er desuden den bistand til at søge sociale ydelser og tillæg, som også nævnes af viceværten selv. For en del af beboerne får relationen til denne ressourceperson en længerevarende karakter med regelmæssig kontakt, der beskrives af de interviewede beboere, og som fungerer støttende og tryghedsskabende. Dette element i kontakten beskrives af en kvindelig beboer:

"Nu har vi jo vores sociale vicevært, og hun er flink til at besøge mig og hjælpe med mange, mange ting. Jeg kommer lige derovrefra, inden du skulle komme ... Jamen, hun hjælper med alt. Alt. I dag har vi lige betalt to elregninger. Der var kommet en elregning, som jeg ikke havde fået (i posten, red.) for august måned. Jamen, så siger hun (den sociale vicevært, red.) at, "der er regninger". Så må vi sgu hellere få dem betalt. Men jeg har ikke engang fået rykkere, og det kunne vi ikke forstå. Men så betalte vi de regninger der, og så fik vi en sludder for en sladder, som vi altid får. Så... Hun skal også med til det der jule tamtam på Gerlev Kro. Det bliver hyggeligt."

Uddraget viser, hvordan praktisk bistand til fx betaling af regninger foregår sideløbende med en social og eksistentielt vigtig opmærksomhed til beboere, der har behov for det. Centralt i uddraget er det 'vi', som beboeren bruger i relation til den hjælp, hun beskriver og værdsætter højt. Det er et 'vi', der i den beskrevne situation 'ikke kan forstå', hvorfor rykkeren for den manglende betaling af elregningen er udeblevet; og ikke et 'jeg'. Denne forskel er betydningsfuld, da den peger på, hvordan den sociale vicevært er med til at skabe og indgå i et forståelses- og refleksionsfællesskab, hvor de to sammen undrer sig. Beboerens formulering afspejler, at hun oplever en form for aktivt vidne til hendes tilværelse. Ytringen "... og det kunne vi ikke forstå", er en tilkendegivelse af at opleve sig set, hørt og hjulpet i hverdagen, og den viser, hvordan det arbejde, den sociale vicevært udfører, er med til at understøtte kvindens tilværelse og trivsel på vigtige parametre. Andre beboere fortæller om lignende relationer til den sociale vicevært, der spænder over hjælp med praktiske småopgaver, opringning til tele- og tv-selskaber, økonomisk-juridisk bistand, men som også rummer sociale

elementer, hvor små- og hyggesnak, besøg samt andre interaktioner beskrives som værdifulde bidrag til hverdagen.

Der er på samme måde andre personer og faggrupper, som står til rådighed for de ældre beboere i området, direkte og indirekte. Flere fortæller om et forhold til personalet på områdets ejendomskontor, hvor de henvender sig, hvis de har problemer med lejlighedernes installationer og materiel, en vandhane der drypper, eller en dør der binder. De fortæller også om kontakt og relationer til de af boligselskabet ansatte servicemedarbejdere, der udfører praktiske opgaver på matriklen. En anden ofte beskrevet ressource er det sundheds- og plejepersonale, som beboerne har adgang til i området, da de har kontor i forbindelse med de særlige "Tryghedsboliger"⁵⁵ som også findes i området, og derfor er tilgængelige hele døgnet, hvis der bliver brug for assistance og akut hjælp.

"Det betyder meget ... at vi har adgang til sygeplejerske, hjemmehjælpere og alt sådan noget, det er nede i nummer 19. Så hvis der sker mig noget, så kommer jeg ikke til at ligge i 14 dage. Så har de hånd i hanke med, om man er rask, eller ikke er rask, ikke."

Fortællingen går igen i størstedelen af interviewene, og som beboerne beskriver, er visheden om, at de kan rekvirere hjælp i en opstået krisesituation, med til at fremme en behovet og værdsat tryghed i dagligdagen. En anden beboer svarer følgende, da der spørges til oplevelsen af sikkerhed i boligen:

Interviewer: Føler du dig sikker i din bolig?

Beboer: Ja, absolut. Altså, du bliver plejet her. ... Jeg bor i nummer [ude-ladt], og i nummer 19 har vi plejepersonale. Og der er visse folk (professionelle med ærinder i boligen, red.), de ringer på og åbner døren. Dem sætter jeg ikke pris på, for jeg har mine penge, og dem tager jeg altid ud af lommen, og de ligger i mit soveværelse. Og så har du de fleste (professionelle, red.), og de gode, de ringer på døren og venter til, at jeg åbner. Så føler jeg større sikkerhed.

⁵⁵ [Tryghedsboliger | Boliger til ældre i København](#) (tilgået d. 15. august 2025)

Her er det umiddelbare svar, at den mandlige beboer oplever en sikkerhed i lejligheden, men at der er elementer, som kan prikke til hans usikkerhed, når professionelle fx går ind i boligen uden at afvente hans accept. Gennemgående føler de interviewede ældre sig trygge og sikre i både deres boliger og i ældreboligområdet, men der er forskellige grader af denne oplevelse. Hvor nogle finder sig bedst tilpas ved at tage deres forholdsregler, bruge sikkerhedsforanstaltninger og være påpasselige med kontakt til fremmede, fx når det ringer uventet på døren, oplever andre en større grad af tryghed. En kvinde fortæller, hvordan en ekstra kæde på hendes hoveddør giver hende en fornemmelse af sikkerhed i hverdagen. Hun beskriver, at hendes nabo har besøg af en masse forskellige mennesker, og at hun oplever en lurende usikkerhed ved tilstedeværet af de mange ukendte personer, der kommer i opgangen. Sikkerhedskæden på hoveddøren kan lægge en dæmper på dette, selvom hun ikke kan bruge den om natten, da hjemmehjælpen skal have adgang og kunne låse sig ind om morgenen.

Andre fortæller, at de aflåste opgangsdøre leverer den tryghed, de har brug for, og at de tilsammen med en bevidsthed hos beboerne om ikke at lukke uvedkommende og uanmeldte besøgende ind, skaber en sikkerhed, som er passende. Som beskrevet, har de fagprofessionelle en vigtig rolle at spille for beboernes trivsel og oplevelse af tryghed. Hvis de respekterer de ældres behov for privatliv, og opfører sig i overensstemmelse med almindelige normer for samvær og besøg i private boliger, bidrager forholdene til særligt faste hjemmehjælpere og -sygeplejersker i høj grad positivt og tryghedsskabende til beboernes hverdag. En kvinde svarer følgende, da hun spørges til, hvorvidt hun føler sig tryk i boligen:

"Ja, det gør jeg. For jeg har alle tiders dejlige hjemmehjælpere. Hun sørger for mig, hvis der er noget. Hun er så hjælpsom og så dejlig. Kan jeg sige det bedre?"

Der er etableret en nær relation imellem beboer og hjemmehjælper over flere år, og uddraget tydeliggør, hvordan forholdet rummer stor værdsættelse og glæde fra den ældre kvinde. Hjemmehjælperen er garant for omsorg, nærhed og kontinuitet, hun "sørger for" beboeren, men beskrives også som både "hjælpsom og dejlig."

I det følgende afsnit præsenteres begrebet *ældreboligområdets særlige (omsorgs)økologi*, der peger på, hvordan den sikkerhed og tryghed, som størstedelen af beboerne oplever, er resultat af såvel formelle tiltag og indsatser i boligområdet som af aktiviteter, funktioner og hverdagsbegivenheder, der ikke har en formel omsorgsdimension knyttet til sig. Begrebet og analysen tjener det formål at synliggøre mere upåagtede omsorgselementer, som opstår i hverdagen og dens organisering i ældreboligområdet, og det peger også på fordelene i at have ældreboliger samlet i et område, hvor en række funktioner og afledte effekter af disse ressourcer forstærker hinanden.

"Hvordan går det så, Jytte?" – Ældreboligområdets særlige (omsorgs)økologi

Besøgende faggrupper og øvrige mennesker med ærinde på ældreområdet arealer og i opgangene er med til at berige de ældres liv i Guldbergs Have. SOSU-assistenten, hjemmehjælperen og hjemmesygeplejersken bidrager med deres besøg bag opgangenes hoveddøre til en fornemmelse af konstant bevægelse i området. Det samme gør minibusser og biler, som henter og bringer beboere og besøgende til lejlighederne, og de dagligvarer, som den lokale købmand i Guldbergsgade og en større leverandør af samme type varer, bringer ind i ældreboligområdet, op ad opgangenes trapper og ind ad beboernes hoveddøre. Fornemmelsen af forskelligartet trafik og bevægelse præger området i perioder, overtages af kortere intervaller af ro og stilhed, hvorefter omsorgsgivere, servicepersonale, håndværkere, besøgende pårørende eller gæster, professionelle, budbringere og beboere igen sætter deres præg på området med deres kroppe og bevægelse. Meget af denne trafik involverer også sociale interaktioner af både kort- og længerevarende karakter, og alle disse ressourcepersoner (såvel de formelle som de uformelle) bringer deres egne bidrag til det, der på baggrund af indsigterne fra feltarbejdet kaldes *ældreboligområdets særlige (omsorgs)økologi*. I dette afsnit analyseres dette aspekt af hverdagslivet i Guldbergs Have, og begrebet udfoldes.

Foto: Servicemedarbejder i gang med opgave på området

Foto: Trafik i området

De mange mikro-interaktioner i boligområdet; fornemmelsen af tilstedeværende andre, et hurtigt møde med den købmand, der leverer varer, samtaler med hjemmehjælpen før, under eller efter rengøringen, korte ordvekslinger med servicepersonalet på udendørs arealer, men i høj grad også de dybere interaktioner og relationer imellem beboere og den sociale vicevært, og den sikkerheds- og tryghedsskabende vished i, at der altid er sundhedspersonale i nærheden,⁵⁶ skaber tilsammen et levende og dynamisk landskab, der indeholder en vigtig omsorgsdimension. I følgende uddrag taler vi om naboerne i opgangen, og hvordan den interviewede beboer oplever naboskab.

Beboer: Man ser ikke rigtig nogen i opgangen.

Interviewer: Nej, det er der flere, der har sagt. Fordi der er elevator, så mødes man ikke nødvendigvis i opgangen?

Beboer: Nej, og... Næh, det eneste, jeg ser, det er jo ejendomskontoret, ikke... hvis jeg skal spørge om noget eller...

Interviewer: Ja. Dem er du også tæt på. Er det ikke lige hernede?

Beboer: Jo, de bor i stuen (stueetagen). (griner) Der er ikke så langt, nej. Der kan man godt gå ned i pyjamas.

Beboeren beskriver her, hvordan han ikke møder naboerne i opgangen i hverdagen. Ejendomskontoret nævnes af flere som et sted, hvor hjælpen er tæt på, og man føler sig mødt med åbenhed og tid til en samtale. Fordi beboeren i uddraget bor i den opgang, hvor kontoret har lokaler i stueetagen, er han tæt på denne ressource i hverdagen. Han beskriver en tæthed som er både fysisk og mellemmenneskelig. Denne type møde er eksempel på små interaktioner, der har vigtighed i egen ret, og som, når de lægges sammen og ses i et længere perspektiv af fx en uges eller en måneds varighed, og kombineres med lignende andre interaktioner i området, udgør et væsentligt bidrag til mange beboeres sociale liv.

Undervejs i feltarbejdet opstår der desuden situationer, hvor den lokale købmand kommer forbi med varer, beboerne bestiller hos ham. Selvom leveringen

⁵⁶ Se uddrag på s. 76.

er kortvarig, optræder der alligevel samtale, som vidner om et forhold imellem beboer og købmand; "Hvordan går det så, Jytte?" Der tales om varer og priser, men samtalerne indeholder også små relationelle tilkendegivelser og spørgsmål, der leder til udveksling af ord, smil og venlige blikke. Det samme er erfaret ved besøg af SOSU-assistenten, hvor rengøring og støvsugning afbrydes af venligt stemte og hyggelige samtaler. Snakken kan ikke vare for længe, da beboerne har udtalt brug for den hjælp, de får, men vidner om et betydningsfuldt bekendtskab og forhold mellem mennesker, særligt når den besøgende rengøringshjælp er et velkendt ansigt.⁵⁷

Filosoffen Timothy Morton skriver, at økologiske fænomener netop er bestemt ved at bestå i en helhed af samvirkende dele, der ikke i sig selv er noget særligt. De kan derimod forstås som 'økologier', når de er indbyrdes afhængige og betragtes i sammenhæng. En eng er en eng, når en mængde af græsstrå, livsformer og organiske vækster fungerer i indbyrdes sammenhæng, og består netop af elementer, der ikke i sig selv er en eng. Samme økologiske helhed, engen, ophører derfor også med at eksistere et sted i processen, hvor græsstrå, sommerfugle, biler og andre elementer gradvist fjernes.⁵⁸ Pointen i denne kontekst er, at helheden af små interaktioner i Guldbergs Have kan have denne 'økologiske karakter', hvor mange små og større ordvekslinger, samtaler, smil, gestus, hilsner – mange mikro-møder med såvel uformelle som formelle omsorgspersoner, mange græsstrå i indbyrdes afhængige forhold, tilsammen skaber en berøringsflade og helhed, der fremmer oplevelsen af *at være omsluttet af andre* og *at være en del af et økologisk hele*. Denne erfaring, som beskrives i uddraget med henvisning til ejendomskontoret, og som også skabes af de mange andre både åbenlyse og intenderede møder, men også af de subtile og afledte effekter af tilstedeværende mennesker og den opmærksomhed, der udveksles imellem de mange aktører i ældreboligområdet, skaber det, jeg sammenfatter med begrebet *ældreboligområdets særlige (omsorgs)økologi*.

⁵⁷ Se uddrag på s. 77.

⁵⁸ Se bogen "Humankind: Solidarity with nonhuman people", Morton 2017.

Det ugentlige bankospil, som arrangeres og afholdes af en beboergruppe i området, kan også udgøre en prisme for at forstå, hvordan omsorgsökologien udspiller sig. Jeg har som feltarbejder deltaget i spillet ved flere lejligheder og erfaret, hvordan arrangementet skaber plads til en vifte af mulige deltagerpositioner, der spænder fra et helt tilbagetrukket til et meget aktivt engagement. Det har vist sig, hvordan denne samværs- og spil-institution, etableret og vedligeholdt over mange år, har en integrerende funktion, da den samler en gruppe beboere på ugentlig basis, men også tiltrækker folk udefra, som inkluderes og introduceres til boligområdet, samtidig med at de deltager i en rekreativ og underholdende aktivitet.⁵⁹ For de beboere der er engageret i bankospillet, er den ugentligt tilbagevendende aktivitet en del af deres kontakt- og berøringsflade med andre beboere, hvorfor deltagelsen også leder til en social forankring i boligområdet. Med aktiviteten indgår beboerne i en etableret ramme, de har mulighed for at småsnakke før, under og efter spillet, blikke og små gestus veksles i rummet, spillere medbringer kage eller chokolade til fællesskabet, der kommenteres, når nogen vinder 'for meget', eller 'posen skal rystes', og alle disse små og større henvendelser ud i et delt rum leder til en følelse af tilhørsforhold og samhørighed. Det ses, hvordan bankospillet er led i at sikre de deltagende beboere en berøring med bestemte andre, og hvordan aktiviteten fremmer interaktioner, møder, muligheden for at se og blive set, høre og blive hørt, og for at trække på den sociale næring og de mange både direkte og indirekte effekter af denne deltagelse.⁶⁰ Flere af de interviewede beboere er faste deltagere i bankospillet og beskriver det sociale udbytte, de har. Men når aktiviteten og de beskrevne udbytter derudover forstås som elementer i *ældreboligområdets særlige (omsorgs)økologi* og således lægger sig til den række af både organiserede og ikke-organiserede, kortvarige og længerevarende interaktioner, så træder det økologiske aspekt frem.

⁵⁹ Se analyse og interviewuddrag på s. 21.

⁶⁰ Udover dette, er der en "Klub" i boligområdet, som ligeledes er beboerdrevet og er åben for beboere der ønsker at være medlemmer. Dette tilbud fungerer således også som et berørings- og interaktionscentrum i hverdagen og et bidrag til områdets (omsorgs)økologi. Tilbuddet er beskrevet i nogle af de udførte interview med beboere, men er ikke besøgt under feltarbejdet.

(Omsorgs)økologien kan, i forlængelse af Mortons billedsprog, ikke betragtes isoleret og i sig selv, den fremtræder ikke som en defineret ting, der konkret kan udpeges og betragtes. De enkeltstående aspekter og dele, samtalen på ejendoms-kontoret, eller interaktionen med gartneren på et af områdets fællesarealer, vidner ikke om en økologi. De skal derimod forstås som dele af en helhed bestående af mange små og indbyrdes afhængige omsorgselementer, der tilsammen leder til en oplevelse af at være omgivet og omsluttet af andre, af at være omsluttet af omsorg.

Foto: Altan med udsigt til Guldbergsgade og den lokale købmand

Foto: Trappevask i opgang leder også til småsnak og relationer

Sammenfatning

Dette kapitel beskriver, hvordan de interviewede beboere gennemgående oplever deres liv i området som sikkert og trygt, og viser, hvordan der bag disse oplevelser findes en række tryghedsskabende fysiske forhold, men også andre ressourcer. Nogle af disse består i mennesker med officielle funktioner eller roller i området, andre opstår mere indirekte og uformelt som resultat af den interne sammenhæng i Guldbergs Have. Den boligsociale vicevært spiller en vigtig rolle blandt de beboere, som har deltaget i undersøgelsen, og arbejdet viser, hvordan de ældre i kontakten med denne fagperson føler sig understøttet og hjulpet med konkrete problemstillinger i forbindelse med deres indflytning og etablering i boligerne. For flere af de interviewede ældre får relationen til den sociale vicevært også en længerevarende karakter, og arbejdet peger på, hvordan regelmæssige møder og hjælp til både mindre og større ting i hverdagen rummer en omsorg, der bidrager til beboernes trivsel og dermed også til deres oplevelse af sikkerhed og tryghed.

Andre personer og faggrupper i området står også til rådighed for beboerne. Personalet fra bebyggelsens ejendomskontor og servicemedarbejdere på området er med til at underbygge sikkerheden og trygheden i Guldbergs Have, både direkte fordi de håndterer opståede situationer i og omkring boligerne, og fordi de på mere indirekte måder er til stede og står til rådighed for beboernes henvendelser og behov for snak. Flere beboere beskriver derudover, hvordan nærværet af sundheds- og plejepersonale i området udgør en kilde til tryghed, fordi visheden om, at de kan tilkalde hjælp i en krisesituation, er med til at fremme en grundlæggende og værdsat sikkerhed. De faggrupper, som kontinuerligt kommer i mange ældres boliger, er ligeledes med til at fremme oplevelsen af sikkerhed og tryghed. Det træder tydeligt frem, når faste hjemmehjælpere og andre regelmæssige besøgende faggrupper omtales i kærlige og hengivne vendinger. Men beboere beskriver i samme forbindelse, hvordan fagprofessionelle med ærinder i deres boliger kan skabe utryghed, når de går ind uden at afvente accept, eller på andre måder ikke opfører sig i overensstemmelse med de normer for samvær og besøg i private boliger, som de ældre forventer at møde hos professionelle omsorgsgivere. Selvom de interviewede beboere alle tilkendegiver at føle sig trygge og sikre i boliger og område, er der forskellige grader af denne oplevelse. Hos nogle er forholdsregler, brugen af sikkerhedsforanstaltninger og en generel påpasselighed fremtrædende, og arbejdet viser, hvordan elementer som fx meget trafik af ukendte besøgende i opgangen eller uventede opkald på dørtelefonen kan lede til usikkerhed.

I kapitlets anden del præsenteres begrebet *ældreboligområdets særlige (omsorgs)økologi*, der er udviklet på baggrund af undersøgelsen og peger på, hvordan den sikkerhed og tryghed, beboerne gennemgående beskriver, er resultat af såvel formelle tiltag og indsatser som af aktiviteter, funktioner og hverdagsbegivenheder, der ikke har en formel omsorgsdimension knyttet til sig. Begrebet tydeliggør de mere upåagtede omsorgselementer, der opstår i forlængelse af ældreboligernes organisering, og peger på, hvorledes en række funktioner og afledte effekter af disse meget forskellige ressourcer forstærker hinanden, men også spiller sammen med det formelle omsorgsapparat. Med begrebet sammenfattes observationer fra feltarbejdet, som viser, hvorledes den samlede mængde af små og større

interaktioner imellem beboere og en lang række faggrupper og andre besøgende til området tilsammen leder til et levende og dynamisk socialt landskab, der indeholder en vigtig omsorgsdimension.

Anbefalinger og pointer fra kapitlet

- Fysiske sikkerheds- og tryghedsinstallationer som bl.a. aflåste opgangsdøre, dørtelefoner og andet kan suppleres med den sociale sikkerhed og oplevelse af tryghed, som nærværende og tilgængelige fagpersoner leverer og understøtter i hverdagen. En boligsocial vicevært, men også andre fagprofessionelle som administrativt og praktisk personale i området, faste hjemmehjælpere og hjemmesygeplejersker og andet sundhedspersonale, der er tilgængeligt for de ældre i tilfælde af en opstået krisesituation, fremmer en grundlæggende oplevelse af tryghed og sikkerhed blandt mange beboere i ældreboligområdet.
- Organiseringen af ældreboliger i større områder med mange lejemål leder til mulighed for mange små interaktioner og sociale møder i beboernes hverdag. Summen af flere både kortvarige og længerevarende interaktioner med mennesker, der har såvel formelle som uformelle roller i ældreboligområdet, kan udgøre et væsentligt bidrag til mange beboeres sociale liv og derfor lede til en oplevelse af at være omgivet og omsluttet af andre (jf. begrebet ældreboligområdets særlige (omsorgs)økologi), der har sikkerheds-, trygheds- og trivselsfremmende potentialer.

Kapitel 6: Fravær af drømmen om en anden bolig

Undersøgelsen skulle bl.a. skabe indsigt i, hvad de ældre beboere tænker og føler, når det handler om alternativer til deres nuværende bolig og deres eventuelle drømme i denne henseende. Baggrunden var ideen om, at en kortlægning af de ældres 'drømmeboliger' eller 'perfekte boliger' ville rumme indsigter, der kunne bruges aktivt i udviklingen af eksisterende tilbud og fremtidige ældreboliger. Det har imidlertid vist sig, at de interviewede beboere ikke har denne slags forestillinger, at de efter egne udsagn befinder sig godt i boligerne og ikke drømmer om noget andet. I det følgende uddrag gives et eksempel.

Interviewer: Hvordan ville den perfekte bolig se ud for dig? Er det noget, du går og tænker på?

Beboer: Nej, fordi nu har jeg vænnet mig til at bo her.

Interviewer: Så du har ikke et drømmescenarie, hvis du skulle drømme vildt og sådan?

Beboer: Altså, jeg kunne da godt drømme om at få en fugl, men det kan jeg ikke få lov til ... Så jeg gider ikke at plage mine børn om det mere.

En kvindelig beboer beskriver her, hvordan hun har vænnet sig til lejligheden og derfor ikke nærer ønsker om noget andet. Hun drømmer dog om at have en tamfugl i sin lejlighed, men oplever at anskaffelsen af kæledyret skal forhandles og aftales med hendes voksne børn, der ikke "giver lov". I et interview med en mandlig beboer ser samtalen om det samme fænomen ud på følgende måde.

Interviewer: Nu siger du, at du har boet på Nørrebro altid, men har du haft ønsker eller drømme om at bo andre steder?

Beboer: Nej. Nej.

Interviewer: Det har været godt på Nørrebro?

Beboer: Ja, det har det.

Også her træder det frem, at beboeren oplever, at bydelen Nørrebro har været en passende ramme om hans liv. I interviewet fortæller han, at han er meget tilfreds med lejligheden, der dækker hans behov for at bo og for at engagere sig i en række interesser, hobbyprojekter og aktiviteter. Det er bemærkelsesværdigt, hvordan der blandt de interviewede ældre ikke er drømme om at bo på andre måder, og at de i meget høj grad tilkendegiver, at være udpræget tilfredse med deres bolig. En af de mulige forklaringer kan være, at mange af beboerne er vokset op i jævne og for en stor del fattige omstændigheder og derfor ikke har haft det som en del af deres erfaringshorisont, at ønske sig store og mere bekostelige tilværelser. Begrænsede socioøkonomiske vilkår, små økonomier og hårdt arbejde har ikke efterladt plads til større boligmæssige drømme. De fleste tilhører arbejderklassen, hvor manuelt og hårdt fysisk arbejde har været normen, men der er også en del beboere, hvor længerevarende fravær eller manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, eller det officielle arbejdsmarked, har kendetegnet deres liv.

En anden relateret og plausibel forklaring kan være, at mange af beboerne har et stærkt tilhørsforhold til bydelen, og de miljøer den historisk set har huset, før gentrificering og stigende ejendomspriser var led i at gøre den mere mondæn og middelklassepræget. Som en beboer siger, sagde han ja til boligen i Guldbergs Have, da han er "en gammel Nørrebrodreng", og gerne ville bevare sin tilknytning til bydelen. Flere andre beboere taler om at være "barnefødt" på Nørrebro, en term der henviser til det forhold, at de har haft deres barndom og formative år her. En kvinde beskriver sin flytning fra et andet ældreboligområde, hvor hun ikke kunne lide at være, til Guldbergs Have på denne måde.

"... men så kom jeg herind (til København og Nørrebro, red.). Herinde er der meget rart. Jeg er også barnefødt ovre i Meinungsgade... lige ud ad lågen dernede (peger i retningen, red.), og så ligger den lige på skrå. Ja, der er jeg barnefødt ovre... der boede vi i 12 år, så det er meget sjovt."

Der spores i det hele taget en tydelig værdi i dette område, fordi det at bo i det velkendte landskab knytter tidligere erfaring sammen med nuværende liv. Det

samme udtrykkes også af en mandlig beboer. Konteksten for uddraget er, at vi taler om hans indflytning i lejligheden, hvor han påpeger, at den nuværende ældrebolig er meget tæt på hans fødehjem ved Nørrebros Runddel.

”Ja, jeg boede derovre i en sidegade til Nørrebrogade. Der er jeg barnefødt. Der havde mine forældre en treværelses lejlighed, kakkelovnsfyret, oppe på fjerde sal. Men den er lavet om til ejerlejlighed i dag. Og den koster noget med... mellem halvanden til to millioner kroner. Med kakkelovn, men jeg tror ikke at den er kakkelovnsfyret mere, jeg tror at det er elvarme eller fjernvarme. Der er jeg barnefødt ovre jo. Men så blev jeg gift, og så boede jeg tyve år ude på Østerbro, ude ved Trianglen. Der boede jeg med min kone i næsten tyve år.”

Som det fornemmes, udtrykkes en stor kærlighed til Nørrebro i interviewet. Forholdet til barndommens bolig, fødehjemmet, flytningen til det fremmede og nye Østerbro, og senere en slags ’hjemkomst’ til det velkendte Nørrebro. Det, som peges på her, er at de ”barnefødte” ældre mennesker på mange måder finder på plads i ældreboligerne, fordi de besidder en hjemmevanthed via deres placering i det københavnske landskab. Dette fænomen kan igen være del af at forklare fraværet af højt-ragende ideer om ’perfekte drømmeboliger’ i andre sammenhænge, fordi de ældre beboere finder en hjemlighed⁶¹ og en oplevelse af at være, hvor de gerne vil – nemlig i et velkendt bylandskab – når de flytter ind i Guldbergs Have og det velkendte lokalområde.

Sammenfatning

Kapitlet beskriver, hvordan der hos de ældre ikke er drømme om andre boliger. Udgangspunktet for denne lidt omvendte vej til at undersøge tilfredsheden med boligerne blandt de interviewede beboere er, at der i projektets udformning var en ide om at kortlægge beboernes ’drømmeboliger’ eller ’perfekte boliger’ ud fra et rationale om, at denne viden kunne kvalificere udviklingen af eksisterende og fremtidige boliger til målgruppen. Undersøgelsen viser imidlertid, at de

⁶¹ Se Ida Wentzel Winthers bog ”Hjemlighed: Kulturfænomenologiske studier”, 2006.

interviewede beboere befinder sig godt i boligerne, at de er tilfredse og gennemgående beskriver, at de ikke har drømme om at bo på andre måder, end de aktuelt gør. På baggrund af den tilvejebragte empiri peger analysen på den mulige forklaring, at en stor del af de ældre er vokset op i jævne eller fattige omstændigheder og har levet med begrænsede socioøkonomiske vilkår og små økonomier, der ikke har efterladt plads til større boligmæssige drømme.

Undersøgelsen peger også i retning af en anden og relateret forklaring. Flere af de ældre beskriver deres relation til bylandskabet omkring Guldbergs Have ved at sige, at de er "barnefødt" i området. Termen henviser til det forhold, at de har haft deres barndom og formative år i bydelen og for manges vedkommende i gaderne umiddelbart omkring ældreboligområdet. Analysen peger på, at disse beboere derfor har en stærk følelsesmæssig forbindelse til bylandskabet, og viser, hvordan mange af beboerne oplever en hjemmevanthed i både bolig- og lokalområdet, enten når de vender tilbage til Nørrebro fra andre byer eller københavnske bydele, eller når de flytter til Guldbergs Have fra en lejlighed i lokalområdet.

At der er et fravær af drømme om andre boliger blandt de interviewede beboere understøtter således også de dele af undersøgelsen, som beskriver, hvordan de individuelle lejligheder har en stor betydning i beboernes liv, og hos langt de fleste opfylder de behov, de nærer til en god og passende bolig i deres alderdom.

Anbefalinger og pointer fra kapitlet

- Tildelingen af en bolig i et område, der allerede er velkendt for den ældre, vil ofte resultere i en tilfredshed og opfyldelse af grundlæggende behov (og dermed et fravær af drømme om andre boliger) hos den nye beboer. Dette særligt, hvis området har forbindelse til dette menneskes personlige historie.
- Oplevelsen af hjemmevanthed og hjemlighed i den nye bolig understøttes, hvis den ældre bliver boende i et velkendt og værdsat område. Eller hvis vedkommende gives mulighed for at flytte til en ældrebolig i et område, hvor bestemte sociale og identitetsmæssige markører (fx ift. klasse) og andre sociokulturelle referencer er til stede.

Kapitel 7: Naboer og naboskab(er)

Dette kapitel handler om betydningen af at bo tæt på og sammen med andre i ældreboligområdet. Her er begreberne *naboer* og *naboskab centrale*. Beboerne har meget forskellige måder at forstå, beskrive og betone betydningen af disse begreber på, og ideerne om, hvad det vil sige at være naboer, at praktisere naboskab og hvad denne type relationer implicerer, varierer betydeligt.

Der er blandt de interviewede enighed om, hvad det i overordnet forstand vil sige *at have naboer* og *at være nabo*; jf. de sproghistoriske betydninger, hvor naboen er *nær-boen* – den som bor nærvæd.⁶² Men når det vedrører de mere indholdsmæssige og kvalitative aspekter af nabo-relationerne, og således handler om, hvordan man helt konkret er nabo, og hvad naboskab betyder på det erfaringsmæssige og mellemmenneskelige niveau, så har de forskellige udlægninger. Undersøgelsen viser således, at det ikke nødvendigvis er hverken klart eller defineret, hvad der mere præcist ligger i disse begreber, selvom de fungerer som betydningsbærende kategorier i vores hverdagsprog. Den danske antropolog Tina Gudrun Jensen⁶³ har skrevet om netop hverdagsliv og naboskab i et dansk boligområde og peger også på den ubestemmelige karakter, som naboskabs-begrebet har. Ifølge Jensen havde de beboere, hun interviewede under sit feltarbejde, ofte svært ved at svare på de af hendes spørgsmål, der kredsede omkring ”naboskabets natur”⁶⁴ – altså de mere afsøgende og definerende aspekter, der knytter sig til det, at bo på samme sted. For at forklare denne mangel på ord, henviser hun til Maja Bruun og Mark Vachers arbejde med det, de beskriver som en særlig ”hjemblindhed”,⁶⁵ der relaterer sig til kontekster, landskaber og rumligheder, vi som sociale aktører

⁶² Jf. opslaget ’nabo’ på Den Danske Ordbog; ordnet.dk (tilgået d. 6. juni 2025)

⁶³ Se Jensen 2016.

⁶⁴ Ibid., s. 64.

⁶⁵ Se Bruun & Vacher 2009.

er særligt fortrolige med og hjemmehørende i. Ifølge Bruun og Vacher er denne type rumligheder svære at begribe og forholde sig analytisk observerende til, bl.a. fordi de er kropsligt indlejret og dermed så velkendte, at de unddrager sig kritisk opmærksomhed og fokuseret sansning.⁶⁶ Det er i forlængelse af samme argument en udbredt erfaring, at enhver bolig har en særlig duft, som besøgende mødes med, så snart de træder ind over dørtærsklen, men som boligens beboere ikke er i stand til at opfange, da den hos dem er 'naturaliseret', kropsliggjort og blevet så integreret en del af stedet, at den ikke registreres. Jensens argument er, at samme mekanisme gør sig gældende omkring naboskabets karakter – det er et så indlejret og kropsliggjort aspekt af 'at bo', at det unddrager sig kritisk tænkning og refleksion. Baseret på arbejdet i Guldbergs Have er denne sammenligning ikke dækkende, da beboerne ikke kan siges at være "naboblinde". Tvært imod er de opmærksomme på deres naboer, de tildeler dem både opmærksomhed og tanker, som det vises i det følgende. Men når det kommer til at beskrive naboskabets betydning i mere overordnede og detaljerede termer, er de alligevel tøvende og har svært ved at præcisere.

For nogle af de interviewede beboere er naboerne de *abstrakte andre*, der kan høres, som de bevæger sig rundt i bygningen, som skaber lyde af liv i opgangen og i lejlighederne omkring dem, og som de passerer forbi på fællesarealerne uden nødvendigvis af kunne bestemme, hvorvidt de bor i området, eller er der i et andet ærinde. For andre er naboerne *konkrete mennesker*, som de genkender, hilser på eller småsnakker med, når de mødes i området eller i opgange, eller som de søger at undgå, fordi de finder deres selskab anmassende, ubelejligt eller bare helst vil være det foruden. For endnu andre, er naboerne de *medmennesker*, de socialiserer med, kender navnene på, laver aftaler med, ses med i hverdagen på fællesarealer, i forbindelse med arrangementer og sociale aktiviteter i nærområdet eller lokalområdet, eller besøger i hinandens boliger. Som i alle andre sammenhænge varierer dette også, fordi lysten til at interagere med andre afhænger af de konkrete relationer og forhold, de enkelte mennesker er i stand til at etablere og vedligeholde, og fordi denne lyst er betinget af de individuelle præferencer

⁶⁶ Ibid.

og behov, som findes blandt beboerne i området. Beboerne i Guldbergs Have har på alle måder blik for, *hvem* deres naboer er, men de er i langt mindre grad i stand til at bestemme, *hvad* naboer og naboskab er for størrelser, når der spørges til disse begrebers abstrakte dimensioner. Spørgsmål, der med Jensens formulering vedrører "naboskabets natur" er i høj grad udtryk for en akademisk-abstrakt interesse, hvorimod spørgsmål om relationer til medmennesker, de egentlige og konkrete naboer; Inger i nummer 11, der bor på den anden side af væggen, og Karl, der bor øverst oppe, retter sig imod hverdagslivets erfaringer, og derfor nemmere lader sig udforske og besvare.

I nedenstående uddrag spørges der til naboskab, og en mandlig beboer beskriver forholdet til de mennesker, han bor iblandt.

Interviewer: Har du noget at gøre med de mennesker, der bor i opgangen og på etagen her?

Beboer: Ja ja, jeg hilser da på dem og sådan noget, ikke også. Men altså, vi ses ikke så meget.

Interviewer: Nej, okay.

Beboer: Min nærmeste nabo, Lars, som han hedder derinde, han ryger som en skorsten. ... Det er ikke, fordi jeg er imod rygere. Jeg er selv tidligere ryger. Men altså... Det kan godt blive for meget. Men vi snakker da sammen, og jeg kommer derind en gang imellem, hvis han skal have hjælp til noget, eller han kommer her. Og vi andre snakker dernede (på fællesarealet, red.). Så jeg synes, at vi har et godt naboskab. Jeg tror, jeg hilser faktisk på dem alle sammen, der bor i opgangen. Jeg skal lige tænke... Jo, jeg hilser på dem alle sammen.

Ud over beskrivelsen af relationen til den nærmeste nabo, vidner fortællingen om et fællesskab, eller en følelse af samhørighed, beboergruppen imellem, som plejes og vedligeholdes, når de mødes på fællesarealet foran bygningen. Forbindelsen til størstedelen af naboerne beskrives som lettere overfladisk og præget af tilfældige møder, men der er en lun og anerkendende tone i den måde, disse

mennesker omtales på.⁶⁷ Beboeren spejler en forståelse af naboskab, som måske er den mest udbredte, hvor det at hilse på hinanden udgør en central præmis for oplevelsen af forbundethed til de omkringboende. En undersøgelse fra Det Kriminalpræventive Råd peger netop på, hvordan nabohilsner fremhæves som en markør for et godt naboskab blandt 81% af de respondenter i den kvantitative undersøgelse, der bor i nabolag med villaer og rækkehuse, imens dette fænomen er mindre udbredt i nabolag, hvor der også er lejligheder.⁶⁸ Når beboeren ytrer, at han hilser på alle sine naboer, men også beskriver, hvordan de falder i snak med hinanden, når de mødes tilfældigt på området, vidner det om et naboskab, hvor denne gruppe ældre dels har blik for hinanden, men også har håndgribelige og praktiserede relationer. Der er mange henvisninger til både korte og længerevarende interaktioner mellem naboerne på ældreboligområdets fællesarealer i interviewene, og selvom feltarbejde og interviews foregik i vinterperioden, rummer materialet mange eksempler på møder og samtaler imellem naboer og beboere på etagebyggeriets udeområder.

⁶⁷ Noget som står frem på lydoptagelsen fra det udførte interview.

⁶⁸ Se "Temperaturmåling af naboskabet i Danmark" 2025, s. 19.

Foto: Beboere i samtale

Foto: Beboer på altan

Noget andet, der kan forstås som en bekræftelse af den 'nabosociale integration', er beboere, som ikke ønsker at deltage aktivt i naboskabets praksisformer. Der er i materialet flere beskrivelser af det, der kaldes "sladder" og oplevelsen af, at informationer og fortællinger om beboere meget hurtigt bevæger sig rundt i området. Det beskrives også af den boligsociale vicevært. Hvor nogle oplever det som en rar og samlende funktion, tager andre afstand fra selvsamme udveksling, da den opleves som anmassende og unødvendig. I det følgende beskriver en kvindelig beboer, at hun ikke tager del i det sociale liv som er i området på baggrund af oplevelser med "sladder".

Konteksten er, at hun fortæller om sin flytning tilbage til Nørrebro fra en provinsby på Sjælland, hvor hun har boet i en årrække med en kæreste.

Beboer: I de to år, jeg har boet her, har jeg aldrig mødt et dårligt menneske... altså et menneske, jeg ikke bryder mig om... Jo, alle de der sladreklænger hernede i gården, dem bryder jeg mig sgu ikke om.

Interviewer: Nej, det kommer lidt for tæt på, eller hvordan?

Beboer: Ja, fordi, at så får du sagt noget til én, som hun så siger videre, og så laver de det om, og så... Nul.

Interviewer: Jamen, jeg har hørt lidt om, at informationerne somme tider rejser meget hurtigt.

Beboer: Det gør de, meget hurtigt, og de bliver meget hurtigt lavet om.

Kvinden beskriver lidt firkantet beboerne i den tidligere provinsby, som "snobber", hvor beboerne på Nørrebro, "[...] det er... mennesker, havde jeg nær sagt... som man føler med, ikke", altså folk hun føler sig tryk ved, og som har en omgangsform, hun relaterer til. Men uddraget viser, at der alligevel er små skår i denne glæde, når hun oplever, at det bliver for tæt med kommunikation, snak og samliv, hvorfor hun holder sig "lidt på afstand". I stedet har hun sin primære kontaktflade blandt mennesker, som bor uden for Guldbergs Have.

Hvor mange af de interviewede beboere sætter stor pris på at blive genkendt, at småsnakke og høre nyheder fra området, er der også en del beboere, som i

forskellig grad foretrækker at holde sig uden for de tætte forhold og en direkte social involvering. Det er imidlertid ikke det samme som at sige, at disse ældre afviser vigtigheden af naboskab, men det handler om, at de trives med mere distancerede og perifere forhold til de omkringboende. Det er et spørgsmål om personlige præferencer og temperament, men handler også om, hvorvidt det sociale behov for kontakt og samvær dækkes andre steder. I denne kvindes tilfælde kommer hun på et dagcenter i bydelen, men har også en datter i området, som hun er meget tæt på og ser flere gange ugentligt.

En anden kvindelig beboer har også et mindre behov for direkte involvering i naboskabsrelationer. Vi taler om, hvad der får hende til at føle sig hjemme og tilpas.

Interviewer: Hvad betyder noget for den følelse af hjemlighed? Hvordan opstår den?

Beboer: Altså, for det første, så er det, at man får lov til at være i fred. Når det er sommer, så sidder de herude på bænke, og så vinker jeg lige ud, ikke. Så er der ikke noget råben eller skrigen. De råber ikke, 'Kathrine, kom ud', eller sådan noget, vel. Hvis de spørger, om jeg kommer ud, så siger jeg 'Nej, jeg har været ude', og så lader de mig være i fred. Der er de meget søde. Jeg har det bedst, hvis jeg får lov til at passe mig selv.

Det beskrives her klart, hvordan beboeren sætter stor pris på at være sig selv, og at det bidrager til hendes følelse af at bo godt og være tilpas. Det træder på samme tid frem, hvordan nærværet af andre beboere tilfører en kvalitet i hendes hverdag. Når hun vinker ud til naboer om sommeren, får en respons fra dem og derefter trækker sig tilbage er det udtryk for en yderst fin balancegang, hvor hun respekteres i sine behov af de øvrige beboere, men på samme tid tildeles en tilpas mængde opmærksomhed til at føle sig set og herved opleve sig som en anerkendt del af nabogruppen. Hun formår at drage grænserne for sin egen involvering i det sæsonbestemte udendørsliv, men får på samme tid et 'socialt materiale' – en kortvarig interaktion – med sig i bytte, som er betydningsfuld, og som hun ikke ville have adgang til, hvis ikke naboerne responderede på hendes tilstedevær og den korte vinke-gestus. På samme tid bliver det tydeligt, hvordan naboerne har

opnået en fornemmelse for hendes grænser og respekterer disse. Interaktionen hviler altså på en udviklet fornemmelse for hinanden hos henholdsvis kvinden og naboerne på fællesarealet, og den gør det muligt at være del af nabo(fælles)skabet for kvinden på en måde, der harmonerer med hendes behov for afstand og for at passe sig selv, som hun udtrykker det. I dette eksempel er der derfor tale om en type naboskab, som hviler på mere sparsom, kortvarig og indirekte kontakt, men som alligevel har en vigtig betydning og en integrerende funktion. Denne variation over naboskab involverer hilsner og gestik, som ligeledes er beskrevet ovenfor, men også en tydelig markering af grænser og en deraf følgende distance. Det bliver her klart, at naboskab og naborelationer kan bestå i andet end konkret og længerevarende interaktion, og i høj grad også handler om en evne til at respektere egne og andres personlige grænser og omsætte denne viden i differentierede forhold, der skaber plads til forskellige behov for kontakt, samvær og nærvær. I denne definition handler velfungerende naboskabsrelationer om evnen til at give udtryk for behov og til at respondere passende på denne kommunikation hos andre.

Foto: Udsigt til udeområde, hvor nabosocialt liv foregår

I et interview med en anden kvindelig beboer, udforskes det hvordan den stemning og det liv, som foregår i det udendørs rum, beriger livet i hendes lejlighed, selvom hun ikke deltager aktivt.

Interviewer: Selvom du måske ikke kommer så meget ud, er der så noget stemning, du kan bruge til noget? Jeg har hørt fra andre, at om sommeren, der sidder folk ude og snakker og sådan. Betyder det noget?

Beboer: Ja, det betyder altså ... Det er godt nok nogle drukanemoner, der sidder der (på arealet uden for bygningen, red.). Men de er ikke højrøstede eller noget. De sidder og drikker sjusser og har selskab, men det er udenfor. Det er meget rart.

Interviewer: Ja, så det kan du godt... sådan bruge den stemning på en måde, eller hvordan?

Beboer: Ja, ja ... undtagen, når Klaus deroppe, han spiller med radioen, så er det, "Jeg er sigøjner, og jeg er sigøjner, og jeg er sigøjner." (griner)

Interviewer: Nå, hører han noget musik, hvor de synger sådan (griner)?

Beboer: Ja, han hører tresser-... halvtredser-musik... Og "Hvide måge".

Interviewer: Nå, okay. Så på den måde er I tæt på hinanden. Man kan godt høre hinanden?

Beboer: Ja, ja (griner). Det er derude, de spiller, ikke (på fællesarealet, red.)... Men altså, ja, de er meget rolige. De er 80 og 90 år. Jeg mener, at Eigil derovre, han er 89, og Klaus heroppe, han er fyldt 90. Ja, og Klaus har en transistorradio. (begge griner)

Interviewer: Okay. Og kan du høre naboerne i bygningen også?

Beboer: Nej. Jeg kan høre hende, der bor ovenpå, hun går meget tungt. Men hun er ude at rejse lige nu.

Kvinden fortæller, hvordan hun henter noget af stemningen fra naboernes livlige aktiviteter ind i lejligheden, selvom hun ikke direkte er del af dem. Beskrivelsen af, hvordan det er "meget rart" med den festlige atmosfære, som i

sommersæsonen præger det fælles areal uden for hendes bolig og de åbne vinduer, tydeliggør, hvordan hun sætter pris på stemningen, også selvom det ikke er et indhold, hun selv har valgt og er direkte involveret i. I uddraget fornemmes det, hvordan hun trods sin mere tilbagetrukne tilgang til naboskabet kender og er på fornavn med naboerne udenfor. Igen er der tale om en mere indirekte måde at praktisere nabo-relationer på, men det er tydeligt, hvordan musik, stemning og liv er elementer, der influerer på kvindens mere tilbagetrukne liv i lejligheden. I den sidste del af uddraget, og i forlængelse af beskrivelsen af seancerne uden for bygningen, spørges til, hvorvidt hun hører de naboer, som bor omkring hende i etagebyggeriet. Kvinden fortæller, hvordan overboen også er mærkbart til stede i form af hverdags-lyde, men den lille beskrivelse viser derudover, hvordan hun er i besiddelse af en mere detaljeret viden om denne overbos liv, da hun ved, at hun for tiden er ude at rejse. Også her kan der tales om et naboskab, som beskrives mere sagte. Et naboskab, der ikke involverer samvær og konkret interaktion, men som alligevel er kendetegnet ved at rumme information om og fornemmelse for omkringboende mennesker. Feltarbejdet viser desuden, hvordan denne beboer deltager i det ugentlige bankoarrangement, og også her foretrækker en tilbagetrukket og lettere perifer position, hvor hun sidder alene ved en fast plads i det store fælleslokale. Hun taler med enkelte andre beboere i forbindelse med arrangementet. Hendes måde at deltage i det sociale liv i ældreboligområdet kan således beskrives som 'forsigtig' og kræver nærmere iagttagelse at få øje på. Men arbejdet viser alligevel, hvordan hun har adgang til nabofællesskabet på en måde, som passer til hende, og som lader hende indgå i udveksling af nyheder og information og dette i formater, der harmonerer med hendes præferencer.

Sidstnævnte element, det mere abstrakte naboskab, der primært bygger på sensorisk information som fx lyde, fornemmelser og andre former for indirekte eller medieret kommunikation, tematiseres også i interviewene. Under et interview med en kvindelig beboer rettes samtalen væk fra det igangværende emne, da overboen bliver tydeligt tilstedeværende i stuerummet, fordi hun begynder at støvsuge.

Beboer: Så, nu støvsuger hun ovenpå. Det gør hun lige til klokken otte i aften. Jeg ved ikke, om hun lider af rengøringsvanvid, det kvindemenneske, eller hvad.

Interviewer: (griner) Nå, det er sjovt, for det er første gang, jeg sådan rigtigt hører en nabo på mine besøg.

Beboer: Ja, du kan rigtig høre det nemlig. Og det gør hun to gange om ugen. Så spiller jeg musik. Ja, jeg kan ikke nære mig. Fordi hun har også træsko på deroppe, de der sådan... ikke rigtige træsko, men de der, du ved... ... Dem der har huller i?

Interviewer: Nå, Crocs eller sådan noget?

Beboer: Ja, lige nøjagtigt. Sådan nogle render hun rundt med som sutsko.

Interviewer: Okay. Kan man høre dem?

Beboer: Åh, om man kan høre dem, ja, det kan jeg garantere dig for, at man kan. Lige til klokken to om natten, du.

Denne beboer udtrykker meget klart, at hun ikke har noget direkte at gøre med naboerne. Men som beskrivelsen viser, er hun alligevel meget involveret i de hverdagshandlinger og -rutiner, som den 'nære fremmede', overboen, har. Den filosofiske bevægelse, som går under betegnelsen fænomenologi,⁶⁹ opererer ud fra en teoretisk præmis om, at vi som mennesker altid er rettet et sted hen i vores omgang med og erfaring af verden, men at vi på en række måder også står åben for selvsamme verden via vores sanser. Mange af de erfaringer, vi gør, er derfor nogle, vi kan vælge at fokusere mere eller mindre på, eller forsøge at skærme os fra ved at rette opmærksomheden andre steder hen. Men der er også påvirkninger, som sværere lader sig begrænse og filtrere fra. I forbindelse med boliger, og måske i særlig grad boliger i etageejendomme, er lyde og andre sensoriske påvirkninger fra de mennesker, der bor og opholder sig omkring denne bolig, svære at abstrahere fra og komme på afstand af; særligt hvis påvirkningen udgør en

⁶⁹ fx Schiermer 2013.

gene eller et irritationsmoment. I situationen ovenfor er der tale om en irritation ved en vane hos en overbo, som den kvindelige beboer ikke kender nærmere eller ønsker at omgås. De to beboere deler derfor en form for abstrakt eller indirekte naboskab, og det er i beskrivelsen tydeligt, hvordan hun har et indgående kendskab til overboen, som hovedsageligt er bygget på de sensoriske og ufrivilligt tilegnede informationer, der trænger igennem etageadskillelsen. Uddraget vidner også om, hvordan der foregår små spil og kommunikative handlinger imellem de to, når lydene af støvsugning og fodtøj oppefra bliver 'besvaret' med musik nedefra.

Undersøgelsen peger desuden på, hvordan naboskabsrelationer også kan antage en delvist *indirekte og medieret karakter*. I det følgende uddrag fortæller en mandlig beboer om en variation over denne type naboforhold. Sammenhængen for uddraget er en udforskning af det sociale liv i ældreboligområdet, hvor beboeren fortæller, at han ikke oplever sig selv som "særlig social" i denne sammenhæng, da han har venner og bekendte i lokalområdet, som han omgås i hverdagen. I samtalen optræder alligevel en beskrivelse af en finurlig og på mange måder indirekte naboskabsrelation med en kvinde i opgangen, der er vedligeholdet gennem udveksling af ting.

Interviewer: Og hvordan er det med naboskab for dig? Altså, har du noget at gøre med naboerne, eller er du bare dig selv?

Beboer: Ja, ja, men... ikke så meget, men... Der var én nede på første (sal), der kom op med noget risalamande en dag, og sådan noget. Og... så satte jeg et julekort og noget chokolade (til hende, red.) og så... Ja, nu har jeg ikke fået læst kortet, men så kom hun op med det der (peger, red.).

Interviewer: Nå, okay. Altså de ting, der ligger derovre på grammfonen?

Beboer: Ja, den lille æske der og så julekortet. Og det takkede hun da meget for.

Interviewer: Nå, det var da dejligt.

Beboer: Ja, ja. Men ellers har jeg ikke sådan... nogen jeg ses med her.

Uddraget rummer en beskrivelse af en naboskabsrelation, som er meget underfundig og i sin form også svær at få øje på udefra, da den primært er skabt og vedligeholdt gennem udvekslingen af små materielle gestus og gaver. Relationen har dog et meget andet udtryk end det, der oftest forbindes med små verbale hilsner i opgangen og småsnak 'over hækken'. Beskrivelsen rummer fornemmelsen af, at de to naboer har et særligt blik for hinanden, som kan være udtryk for lysten til et spirende og mere nært forhold hos den ene af parterne, eller hos dem begge, men den kan også forstås som et lille hverdags-eventyr, eller et socialt spil, hvor motivationen og det sociale fortegn er mere nysgerrigt og positivt rettet end i eksemplet ovenfor.

Under alle omstændigheder viser beskrivelsen, hvordan ideen om naboskab og karakteren af naboskabsrelationer kan antage en bred vifte af former, og peger derfor også på, at naboskab i et ældreboligområde skal forstås som et dynamisk og mangefacetteret fænomen, der kan optræde i mange variationer med dertilhørende relationelle muligheder og begrænsninger. Nogle er let genkendelige, da de tager form af en kulturelt indlejret og til dels også indforstået ide om, hvordan 'gode naboer' interagerer med hinanden, og hvordan 'et velfungerende naboskab' ser ud. Andre er underspillede, indirekte og finurlige i deres udtryk og kalder på mere grundig iagttagelse, når de skal 'opdages' og beskrives.

Foto: Udsigt over området

Sammenfatning

Kapitlet beskriver, hvordan de interviewede beboere i Guldbergs Have har forskellige måder at forstå, beskrive og praktisere naboskab på. Det vil derfor være mere passende at tale om *naboskaber* i flertal, da undersøgelsen peger på, hvordan disse relationer i praksis er forskellige i karakter og udtryk og varierer betydeligt fra person til person og fra relation til relation. Hvor det almindeligt brugte hverdagsbegreb "naboskab" henviser til relationer, der foregiver at antage en bestemt og defineret karakter, afspejler flertalsformen *naboskaber* de mange variationer,

de ældre i Guldbergs Have har og deler med hinanden på både tydelige og mindre tydelige måder. Kapitlet viser, at naboskab ikke alene er defineret ved konkrete og håndgribelige relationer til nærtboende, hvor parterne hilser på hinanden og udveksler ord, nyheder, tjenester eller hjælp. Nærværet af 'nærtboende' andre har *altid* en betydning i det individuelle liv uanset det konkrete forholds karakter, og dermed rummer naboskab i praksis et kontinuum af relationer, der spænder fra de meget tydeligt tilstedeværende til subtile relationer, som ikke nødvendigvis kan iagttages af udenforstående og derfor ikke spiller en fremtrædende rolle i den del af hverdagslivet, der oftest beskrives. Kapitlet viser, hvordan naboskaberne i deres mangfoldige former har en definerende vigtighed for beboernes individuelle liv og deres sameksistens, og undersøgelsen peger derfor på, hvordan naboskab; fornemmelserne og erfaringerne af, at der bor og lever andre omkring den enkelte, altid har en vigtighed, som skal medtænkes, når målet er at forstå de hverdagsliv og tilværelser, vi som mennesker har i vores boliger.

Det yderst vedrørende ved nabo-relationer og naboskaber i det hele taget er det forhold, at *naboer er noget vi alle sammen både er og har*. Uanset hvor og hvordan vi bor, er der mennesker omkring os, vi ikke selv har valgt, og som indtager en plads i vores hverdagsliv. I Guldbergs Have og ethvert andet etagebyggeri er naboerne meget nærværende. Det er mennesker, der høres i opgangen, på fælles udearealer og igennem vægge og etageadskillelser, og efterlader spor og tegn med deres bevægelser, rutiner og liv.

En nabo støvsuger i flere timer ad gangen hver lørdag, en anden lytter til musik fra 1950'erne på en "transistorradio" sammen med en gruppe "drukanemoner" i det fælles uderum om sommeren. En tredje går tungt rundt på sit gulv, men er ude at rejse for tiden, imens en fjerde har været forbi en femte med en portion risalamande ved juletid og modtager en lille gave foran sin hoveddør som svar. En sjette har boet længe i området, inden hun stødte på nogle af sine naboer, men mødte så "[...] en dame nede i vaskekælderen en dag, og det var egentlig også helt hyggeligt. Så sludrede vi lidt dernede og..." nu kender de hinanden, hilser og småsnakker. En syvende taler ofte med naboen, som han også hjælper, når der er brug for det, hilser på alle i opgangen og småsnakker, når de mødes ved

opgangsdøren, eller på det grønne areal foran bygningen. En ottende, niende og tiende er optaget af områdets historier og hverdagens dramaer, og de deler nyheder og "sladder" med dem, der vil være med, imens andre foretrækker at være for sig selv, med det nærvær af andre beboere, de ikke kan undslippe eller er gladest for at nyde på afstand. Da vi taler om naboer i et interview, siger en beboer, at han "[...] aldrig [har] været så god til det der med at have gæster... men [at] man kan lukke lidt ind ad vinduerne." Og én beskriver, hvordan han ses med andre fra bebyggelsen, når den beboerdrevne "Klubben" har åbent tre gange om ugen. Endnu en beboer fortæller, hvordan han finder det yderst vigtigt at involvere sig med naboerne ved at spørge til dem, han møder, og at han "altid kan finde på noget at spørge til"; om de bor i området, hvor længe de har boet der, "[...] og pludselig, så er det jo 'hej', når man mødes, og 'fint vejr i dag', ikke. Det er jo det, der gør livet sjovt og spændende." Endnu andre er mere tøvende i beskrivelserne af deres forhold til naboerne, som den mand, der spørges, om han har nogle tætte naboer og svarer; "Ja, jeg snakker lidt med min nabo, ikke... og ellers, når jeg møder nogen på gaden... så kan jeg godt snakke med dem også."

Det er alt sammen eksempler på, hvordan naboskaber beskrives og tager sig ud i et københavnsk ældreboligområde. Nogle af relationerne er 'klassiske' i den forstand, at de bygger på en indforstået og kulturelt indlejret ide om, hvordan naboer agerer overfor hinanden, og som synes at udpege, hvad der kvalificerer sig som naboskab, og hvad der ikke gør. Andre kræver, at der anlægges et mere detaljeorienteret perspektiv, som så åbner for en bredere variation i ideen om naboskabsrelationer og gør det muligt at se de forhold, der hviler på mere indirekte, abstrakte, sensoriske og medierede udvekslinger, som et udtryk for naboskab. Kapitlet viser, hvordan beboerne i Guldbergs Have på ingen måde er 'naboblind', og understreger derimod, hvordan alle undersøgelsens deltagere har et veludviklet blik for de mennesker, de bor ved siden af og sammen med i ældreboligområdet, og hvordan denne måde at 'se' (herunder også 'høre' og 'mærke') og anerkende hinanden på kommer til udtryk i hverdagen.

Anbefalinger og pointer fra kapitlet

- Naboskabsrelationer og naboskaber kan antage mange former, hvorfor en opmærksomhed på variationer og deres forskellige udtryk kan give nye blik på interne sammenhænge, relationelle strukturer og den nabo-social integration og 'sociale orden' i et ældreboligområde.
- Naboskabsrelationer kan antage en bred vifte af former, hvorfor naboskab i et ældreboligområde skal forstås som et dynamisk og mangefacetteret fænomen, der kan optræde i mange variationer og indeholde dertilhørende relationelle muligheder og begrænsninger.
- En kortvarig social interaktion med nærtboende andre kan være lige så betydningsfuld som mere konventionelle og 'klassiske' naboskabsrelationer.
- Beboere, der ikke er 'særligt sociale', eller som ikke ønsker at indgå i direkte kontakt med deres naboer, er også i kontakt og berøring med de mennesker, de bor i nærheden af.
- Naboskaber udspiller sig alle vegne. Relationer kan opstå i såvel fælles uderum, i opgange og foran opgangs- og hoveddøre, i vaskekældre, under arrangerede sociale aktiviteter eller i forbindelse med tilfældige møder. Og der kan ofte være flere mennesker involveret i en gruppe af naboer end de personer, der synligt og meget direkte tager del i denne.
- Tilrettelæggelse af områder til understøttelse af nabosocial integration, fx udeområder med bænke, sociale arrangementer etc., kan imødekomme forskellige menneskers behov for både direkte, mere indirekte, eller perifer/distanceret deltagelse i det sociale liv.

Kapitel 8: Nær- og lokalområdets betydning for hverdagslivet

I dette kapitel anvendes den analytiske opdeling af domæner, som er foretaget tidligere, og beskrives med begreberne *den individuelle bolig*, *nærområde* og *lokalområde*.⁷⁰ Der fokuseres igen på overlappene for at se nærmere på, hvordan livet i den individuelle bolig står i forhold til både nær- og lokalområde. Analysen bygger videre på betragtningen af den individuelle ældrebolig som en 'perforet', 'hullet' og delvist åbentstående ramme om hverdagslivet, der er i berøring med den omkringværende verden på måder, der har betydning for de ældres beboelse og hverdag.

Sanseindtryk fra nær- og lokalområdet

En af de antagelser som ligger til grund for undersøgelsen er, at miljøet omkring de individuelle boliger har en væsentlig betydning for det liv, beboerne lever i deres lejligheder.⁷¹ Denne dimension er beskrevet tidligere i udgivelsen, bl.a. i kapitlet om naboer og naboskab, og tematiseres af de interviewede ældre mennesker i mange variationer. En del af de beskrivelser beboerne er kommet med, når dette tema er udforsket i interviewene, handler om de stimuli og fornemmelser, de oplever i deres bolig, og som kommer ind 'udefra', eller måske nærmere findes i mellemrummet mellem det vi almindeligvis forstår som henholdsvis 'inde' og 'ude'. En mandlig beboer beskriver det således.

"Jamen, altså, det betyder rigtig meget, for ... jeg kan godt lide, at der sker lidt omkring mig, ikke. Altså, det kan godt være, at andre ville være irriterede, men jeg kan godt lide, for eksempel at børnehaven lige neden for mine

⁷⁰ Se s. 44.

⁷¹ Se introduktion, men også Sandra Lori Petersens antologikapitel, "The viscous porosity of walls and people", 2022, hvor etageboligers porøsitet og gennemtrængelighed er analyseret.

vinduer, at de har en legeplads. Så, når vejret er til det, så lukker jeg (altan, red.) døren op, og så kan jeg høre børnene. Det generer ikke mig. Det giver lidt liv. [...] Der er kun en ting, som generer mig lidt, og det er, at redningshelikopteren flyver lige hen over hovedet på mig, når den skal lande på Riget (Rigshospitalet, red.).”

Nærområdets lyde finder vej ind i beboerens lejlighed, når han åbner sin altandør. Lyden af legende børn tilfører en fornemmelse af liv, som han både værdsætter og aktivt inviterer ind i lejligheden. Han beskriver også, hvordan redningshelikopterne udgør et generende element, når de overflyver områdets tage. Det ses, hvordan det omkringværende miljø og de stimuli, som findes her og kommer til boligen 'udefra', er med til at indramme og påvirke livet i de ældres lejligheder på meget konkret måde. Som beskrevet andre steder i udgivelsen, står boligen derfor altid i et aktivt forhold til nær- og lokalområdet, da sanseindtryk og stimuli trænger ind i lejlighederne og herved overskrider tærsklen mellem det offentlige og det private rum, mellem inde og ude. I den forstand er miljøet omkring de individuelle boliger ikke bare noget, beboerne kan opsøge, når og hvis lysten og behovet er til stede, men også noget som 'opsøger' dem, og derved er en integreret del af hverdagen på mere eller mindre direkte måder. De udefrakommende indtryk er derfor også med til at forme tilværelserne og livet i boligerne.

Foto: Udsigt fra altan over legeplads og Guldbergsgade

Som det fortælles i uddraget, og også er beskrevet tidligere, har lyde denne 'grænseoverskridende' effekt, men arbejdet viser også, hvordan andre sanseindtryk og stimuli trænger ind i de ældres boliger. En beboer er meget glad for den udsigt, han har fra sin stue, og karakteriserer som "landlig". Han vender tilbage til udsigten flere gange i interviewet og beskriver, hvordan det landskab, han ser gennem sine vinduer, betyder meget for hans velvære og trivsel.

"Jeg har boet mange forskellige steder. Og jeg føler mig godt tilrette her. Nu er jeg jo gammel, jeg er 84 år, og... efter omstændighederne, så føler jeg mig godt tilrette, absolut, ja. (kort pause) Det er en god lejlighed, beliggenheden midt i København. Når du ser ud ad vinduet, et stort træ, ikke. Og... det er forholdsvis landligt her. Du føler ikke, at du lever i storbyen. Det sætter jeg pris på."

Beboeren fortæller, hvordan en beliggenhed i storbyen og muligheden for at bo roligt med udsigt til træer og et landskab, der skifter med årstiderne, er en kombination der opfylder flere af hans vigtigste præferencer. Han beskriver videre,

hvordan også de fugle, der bebor og bruger de steder, han har udsigt til, glæder ham og således har en trivselsfremmende virkning i hans hverdag. Udsigten er derfor ikke alene noget der foregår 'derude', men det kan derimod siges at landskabet, træerne og de "landlige" kvaliteter også 'virker' og i erfaringsmæssig forstand fungerer både *ved* og *i* boligen. I interviewet kædes beboerens udtalte værdsættelse af lejligheden sammen med denne udsigt og det er tydeligt, hvordan nærværet af de ikke-menneskelige livsformer bidrager positivt til hans hverdag. Der foreligger desuden forskning som peger på, at adgang og udsigt til grønne områder, planter og liv, kan være led i at forbedre sundhedstilstanden hos mennesker med forskellige kritiske sygdomme, sænke højt blodtryk og reducere stresssymptomer, men også forbedre den generelle trivsel og velvære.⁷²

Også i denne henseende er nær- og lokalområdet vigtige 'aktører', fordi de leverer forskellige sansemæssige bidrag ind i de individuelle lejligheder. Lydene, såvel som de syn, dufte og andre sanseindtryk, der tilsammen kan beskrives med det abstrakte begreb *atmosfære*,⁷³ er vigtige bestanddele i hverdagslivet. Umiddelbart kan disse bidrag se små og mindre væsentlige ud, men i en holistisk og sensorisk opmærksom forståelsesramme er de på alle måder med til at præge de liv, som udspiller sig i ældreboligerne. Arkitekterne Dominique Hauderowicz og Kristian Ly Serena bruger begrebet *gadens porøsitet*⁷⁴ til at indfange det fænomen, at huse, boliger og gade går i forbindelse med hinanden i den menneskelige erfaringsverden. Vi kan tænke på vinduer som et udtryk for denne 'porøsitet', da de netop lader os åbne og lukke noget ydre ind, men også lader det 'indre rum' komme til udtryk i det 'ydre'. Nærområdet finder vej ind i boligerne, som også boligerne 'strækker sig ud' i nærområdet. Sidstnævnte kan fx opleves, når man går tur i byen om aftenen, og oplyste vinduer giver fornemmelse af de vidt forskellige liv i lejlighederne bag glasfladerne, men som også 'strømmer ud' i

⁷² Se fx van Iperen, I. D., Maas, J., Spronk, P. E. 2023. Se Rasmussen 2024 for en antropologisk analyse af trivselsfremmende relationer mellem mennesker og andre dyr.

⁷³ Se fx Albertsen 2013.

⁷⁴ Se Hauderowicz og Serena 2019, s. 85-88.

gadernes mørke.⁷⁵ De ældre beskriver, hvordan forskellige former for information og indtryk, visuelle såvel som auditive og andre, ofte overskrider tærsklen mellem bolig og gade eller nærområde, mellem offentligt og privat rum. Som ovenstående eksempler viser, er forbindelsen mellem disse domæner, og de sensoriske elementer der i erfaringsmæssig forstand overskrider grænserne mellem ude og inde, mellem nærområde, lokalområde og boliger, yderst vigtige faktorer. Mange af områdets beboere giver udtryk for, hvordan de udefrakommende elementer er med til at 'stemme', tone og påvirke deres tilværelser.

Det, vi også forstår med ordet 'omgivelser' har altså en ofte overset betydning som sensorisk miljø, hvilket understreger vigtigheden af beliggenhed og viser, hvordan det er betydningsfuldt, hvilke sensoriske 'ressourcer' og vilkår, der findes omkring den individuelle bolig. Undersøgelsen peger derfor på, at nær- og lokalområde har en betydning for alle beboerne, uanset hvor meget de kommer ud af deres bolig, og viser hvordan de står i et aktivt forhold til miljøet omkring Guldbergs Have. Samme fænomen beskrives i en ny evaluering af fysiske og sociale renoveringer af ti almene boligområder i Danmark, hvor boligforskerne Claus Bech-Danielsen, Marie Stender og Rikke Borg Sundstrup skriver at

"Selvom boligen ofte omtales som et privat helle, er der alligevel i interviewene mange eksempler på, at boligens fire vægge ikke udgør en skarp men snarere en gennemtrængelig grænse mellem den enkeltes rum og de andre."⁷⁶

Evalueringen viser desuden, hvordan en gruppe beboere, der især er "ældre, syge og ensomme",⁷⁷ sjældent forlader deres boliger, hvorfor den primære kontakt til andre mennesker sker med de bidrag, der trænger ind i privatsfæren udefra. Flere af disse personer fortæller om det liv, de kan observere gennem deres vinduer, og som sker i uderum eller i andre boliger. I tråd med fundene fra denne undersøgelse, beskriver evalueringsrapporten også, hvordan andre sensoriske

⁷⁵ Se også Stender 2010.

⁷⁶ Se 2025, s. 66.

⁷⁷ Ibid.

elementer som lyd og lugt fra de omkringboende er med til at påvirke livet blandt de interviewede beboere, og hvordan de sensoriske elementer indvirker på hverdagen i boligerne i både positive og negative retninger. Boligens vægge og flader kan derfor ikke forstås som egentlige afgrænsninger udadtil, men derimod som en slags gennemtrængelige membraner, der lader forskellige sensorisk information passere og trænge både ind og ud.

Foto: Fælleshave imellem to af bebyggelsens blokke og altaner med mange åbentstående døre.

Den tidligere nævnte tænker, Timothy Morton, skriver at "verdner" – et begreb der i denne sammenhæng også kan oversættes med fx 'rum', 'miljøer', eller 'subjektive livsverdner' – er perforerede og gennemtrængelige størrelser, hvilket netop er grunden til, at de kan deles.⁷⁸ I forlængelse heraf kan også *boligen forstås som en verden*, en enhed, der er "fuld af huller,"⁷⁹ perforeret og delvist åbentstående, da indtryk fra 'omgivelserne' og det omkringværende;

⁷⁸ Se Morton 2017, s. 13-18.

⁷⁹ Morton 2017, s. 14.

børnehavelegepladsen, luftrummet, byen (jf. "beliggenheden midt i København"), udsigten og træet der både 'kan ses' fra lejligheden og 'ser ind' i lejligheden, og fuglenes på samme tid fremmede og højt værdsatte verden på den anden side af vinduet, trænger ind i beboernes boliger og påvirker de hverdagsliv, som findes bag vinduesglas, mursten, mørtel, tapet og maling, og under tagfladernes skiferbelægning. Ifølge Morton er alt liv perforeret og denne 'hullethed' repræsenterer de måder hvorpå individuelle tilværelser og liv altid er viklet sammen og forbundet med andre(s). Som mennesker er vi konstant påvirket af kræfter der er uden for vores egen umiddelbare kontrol og som i både lille og stor skala er med til at forme vores livsbetingelser. Beliggenhed og karakteren af det omkringværende miljø, er derfor af stor betydning, da boligens mikro-verden, det vi kan finde på at beskrive som "et privat helle", eller "en hule"⁸⁰ er forbundet med de omkringværende verdener, og fordi den enkelte beboers trivsel er betinget af såvel 'indre' forhold i den individuelle bolig, som af de 'ydre' forhold, der findes omkring den.

Beliggenhed, besøg og infrastruktur

Et andet aspekt der knytter sig til beliggenhed og boligernes placering i byen, lokalområdet og nærområdet, er de muligheder for regelmæssige besøg af vigtige sociale forbindelser, som denne placering understøtter. En kvinde beskriver, hvordan hendes søn kommer forbi til middag og spilleaften en gang om ugen. En anden kvinde fortæller, at hendes søn ofte overnatter på hendes sofa og aktuelt bor hos hende i nogle uger, imens gulvet i hans egen lejlighed i bydelen renoveres. En mandlig beboer understreger, hvordan ældreboligens centrale placering i bylandskabet gør det muligt for hans datter at komme på regelmæssige og værdsatte besøg; en form for besøg der beskrives som en stor kvalitet på tværs af interviewene. Som det allerede er beskrevet i kapitel 2, står vigtigheden af dette ekstra tydeligt frem i eksemplet med en kvindelig beboer, som flyttede til Guldbergs Have fra en provinsby andetsteds på Sjælland, med målet om at være tættere på sin datter. Den relationelle tæthed som beskrives af kvinden, understreges

⁸⁰ Se uddrag på s. 26.

ved, at datteren ringer under det interview, som udføres i feltarbejdet. De to laver aftale om, at datteren kommer forbi senere på eftermiddagen, og de udveksler korte nyheder, inden telefonforbindelsen afbrydes, og interviewet genoptages. For en stor del af de ældre beboere er forholdene til børn og andre nære relationer muliggjort af ældreboligens geografiske placering, og som det er beskrevet andetsteds, har mange en livslang tilknytning til lokalområdet. Men også for de ældre, der flytter til Guldbergs Have fra andre bydele i København, eller kommer til udefra, har ældreboligens beliggenhed, og den infrastruktur der omgiver boligen, afgørende betydning for, om de får besøg, hvor ofte disse besøg sker, og derfor om de er i stand til at opretholde vigtige sociale relationer til børn, familie, venner og andre.

Foto: En af de to asfalterede veje ind på området, der har parkeringsmuligheder

Lokalområdets forankring i kroppen

I det følgende beskrives hvordan det at kende lokalområdet og at bære denne viden med sig i form af en kropsliggjort erfaring, fremmer beboernes tilknytning til deres individuelle bolig, og også understøtter deres trivsel på mere generelle

måder. På samme tid anskueliggøres, hvordan ældre med en mere mangelfuld forståelse for deres lokalområde, kan have sværere ved at integrere sig i deres bolig og opnå en bredere tilknytning og oplevelse af sammenhæng. I det første eksempel beskriver en mandlig beboer, hvordan han på meget grundlæggende måder er forbundet med det lokallandskab, boligen er placeret i. Historien er, at han efter et sygdomsforløb er flyttet fra en gade på Nørrebro, hvor han har boet i hele sit voksne liv, de sidste mange år inden flytningen til Guldbergs Have, i en lejlighed på 36 kvadratmeter. Vi taler om forskellene på den tidligere og nuværende bolig, og han beskriver sin glæde og taknemmelighed ved at være flyttet ind i den store toværelses lejlighed.

Beboer: Ja, ja, jamen også dem jeg får besøg af, de siger da også, "hold da op", og sådan... og, "hvordan fanden har du fået fat i den? (lejligheden, red.)", ikke. (begge griner)... Altså, jeg har den udsigt der, og.... (peger fra sofabordet og hen mod lejlighedens ene vinduesparti, red.). Jeg kan jo næsten se ned til Nørrebrogade, ikke? Hvis der ikke var et hus i vejen... Og en kirke, og noget.

Interviewer: Ja. (begge griner) Som du selv siger, så er der roligt her. Men du er heller ikke langt fra en masse byliv, vel? Er det vigtigt for dig, at der er den slags liv i nærheden?

Beboer: Ja. Ja, men det opsøger jeg jo selv, ikke.

Beboeren artikulerer sin store glæde ved at bo i lejligheden, der, som han siger det, også udløser positive reaktioner fra mennesker, der kommer på besøg. Han har det godt i boligen og fremhæver udsigten som en af de mange kvaliteter, han sætter stor pris på. Dernæst sker der noget, som i udskriften ser ganske småt og ubetydeligt ud, men som i interviewsituationen ved lejlighedens sofabord stod meget klart frem. Beboeren siger, at han næsten "kan se ned til Nørrebrogade", og peger på det vindue, der har udsigt i den retning. Fordi interviewet foretages ved det lave sofabord, har ingen af os udsigt til andet end himlen. Men vi kender begge både bydelen og bygningens placering i lokalområdet indgående. Når beboeren tilføjer, at han vil kunne se Nørrebrogade, "Hvis der ikke var et hus i vejen... og en kirke", og andre visuelle forhindringer, der blokerer synets frie

bevægelse hen igennem landskabet til den trafikerede hovedåre, som ligger få hundrede meter fra lejlighedens vinduer, er det, fordi han allerede har 'set' denne gade i erfaringsmæssig forstand. Han kender området så godt fra sit liv i bydelen, at gaden træder frem for ham, når han sidder i lejligheden og forestiller sig udsigten. Han har med andre ord en oplevelse af visuel adgang til Nørrebrogade, både når han står ved vinduet og sidder i sin sofa. På baggrund af situationen kan der argumenteres for, at han er i besiddelse af en form for røntgen-syn, der tillader ham at *se igennem* de forhindringer, han møder, og som beskrives i uddraget; et etagebyggeri, kirken og de andre af byens elementer, som er imellem ham og den velkendte gade. Selvom han ikke har boet i lejligheden så længe, er han på sin vis hjemmevant, fordi han har indgående erfaring med den bydel, han befinder sig i. Ved at trække på et fænomenologisk sprogbrug, kan det her siges, at han er i besiddelse af *en kropsliggjort viden*, altså en viden som er forankret i kroppen, og som er tilegnet gennem erfaring. Samme kropsliggjorte viden er med til at 'informere' hans udsigt fra lejlighedens vinduer og dette på en måde, så de konkrete visuelle indtryk, der rammer hans nethinde, går i dialog med den viden han over mange år har tilegnet sig. I denne forstand er udsigt, og i det hele taget det 'at se', noget som overskrider det rent visuelle domæne, da synshandlingen i høj grad er knyttet op på en række andre forudsætninger, der bl.a. hviler på den kropsliggjorte erfaring, der 'ses med'.⁸¹ Lidt forsimplet kan det siges, at beboeren kan se Nørrebrogade fra lejligheden, at han ved, hvor han befinder sig, fordi han lever med lokalområdet og -landskabet i kroppen. Tidligere i samtalen refererer han til samme lokalkendskab, når han fortæller, hvordan en kvalitet ved den nye bolig er, at den er placeret så tæt på hans tidligere nabolag. Som han beskriver det, er der "ikke langt til noget" fra den nye lejlighed, da han "... plejede at komme nede i Rantzausgade, ikke altså? Det er lige gennem Kirkegården og så... (pause, red.)". Igen viser formuleringerne, hvordan lokalområdet er integreret i ham, og hvordan han trækker på 'et kropsliggjort landkort', når han beskriver

⁸¹ Se fx antropologen Robert R. Desjarlais' bog "The blind man: A phantasmography", 2019.

bydelen.⁸² At der "ikke er langt til noget" betyder mere præcist og konkret, at der *ikke er langt til noget af det, han kender og er tryk ved*. Dette rummer også kimen til at forstå hans trivsel i ældreboligen, som opstår i forlængelse af den tilknytning og tryghed, han har etableret i lokalområdet over mange år, og som gør det muligt fortsat at trække på dette kendskab. Han fortæller desuden i interviewet, at Guldbergs Have var det eneste sted, han ville flytte hen, og at han var villig til at vente længe på ældreboligen. Også denne prioritering forklarer han med en omfattende tilknytning til bydelen og dens landskab.

En anden beboer beskriver en lignende tilknytning til lokalområde og -landskab, men med andre fortegn. Da vi under et interview taler om, hvorvidt beboeren føler sig hjemme, svarer han klart, at det gør han. Han fortæller at denne følelse hurtigt indfandt sig efter indflytningen, men også at én ting var svær.

Beboer: Det eneste, det var at... det var et nyt kvarter. Jeg har altid boet ovre på den anden side af kirkegården. [...] Og bevæget mig derovre omkring, ikke? Men altså... man lærer det rimelig hurtigt, at kende de forskellige veje og så videre. Selvom det ikke er ret langt, så er det et nyt sted, ikke? Jeg har ikke været vant til at være herovre. Til at komme rundt herovre. Det har været noget med, at... jamen jeg kunne køre ud på Nørrebrogade, og så kunne jeg køre ind til byen eller ud af, ikke?

Interviewer: Ja. Det er en anden måde at komme ind i verden på herfra.

Beboer: Ja. Men altså, alle de smågader herovre, dem har jeg aldrig beskæftiget mig med.

Denne beskrivelse kan ligne en diametral modsætning til den forrige. Men kigger man nærmere på indholdet, kommer nøjagtigt de samme grundelementer til syne. Beboeren fortæller, hvordan det har taget ham tid at etablere fodfæste i det

⁸² Der trækkes her på en socialgeografisk forståelse af ideen om 'landkort', som ikke bare henviser til de objektive kvaliteter ved et landskab, men også handler om de personlige historier, erfaringer og erindringer, der hos mennesker er spundet tæt sammen med landskaber. Se fx Rebecca Solnits bog "Infinite city: A San Francisco atlas", 2010.

nye lokalområde. Han er hurtig til at føle sig hjemme i boligen, men det med at flytte over på "den anden side af kirkegården" har udfordret hans forankring i verden, hans kropsliggjorte forhold til byrummet og hans placering i det, og dermed skabt en forstyrrelse af det, der populært forstås med begrebet 'stedsans'. Som han siger, er der ikke stor afstand imellem den tidligere bolig og den nuværende, men udgangspunktet for at forstå og bevæge sig i byens landskab er alligevel et helt andet. Han fortæller, hvordan hele hans måde at orientere sig på i landskabet har haft brug for at blive tilpasset det nye sted. Behovet for tilpasning bliver tydeligt, når han beskriver, hvordan han har været vant til at kunne køre op til Nørrebrogade og dreje den ene vej for at komme ind til byen, og den anden for at bevæge sig i retning af ydre Nørrebro. På den anden side af kirkegården er denne kropsliggjorte orientering i landskabet 'vendt om'. Det, der ovenfor kaldes for 'et kropsliggjort kort', skal med andre ord justeres og tilpasses den nye virkelighed, hans nye fysiske position og det lokalområde han befinder sig i.

Begge eksempler viser, hvordan beboerne i Guldbergs Have er i et aktivt forhold til det omkringværende lokalområde og -landskab. Det er ikke alene et spørgsmål om at kunne bevæge sig og finde rundt, men i høj grad også om at have en fornemmelse for det sted i byen og verden, hvor de befinder sig. Eksemplerne tydeliggør, hvordan beboerne oplever at være en del af lokalområdet, men peger også på, hvordan deres trivsel og velbefindende til en vis grad er afhængig af, at deres 'synkronisering' med det omkringværende landskab er velfungerende. Det træder her frem, hvordan de ældre beboere kropsligt og erfaringsmæssigt er formet af deres relation til landskabet og hvordan en opretholdelse af denne relation er vigtig for deres hverdag.

Foto: Udsigt over Guldbergsgade fra altan

Genkendelighed og orientering

Mønstrene i materialet viser, hvordan beboere, der kommer til udefra, og som flytter til fra andre dele af landet, til tider kan opleve at blive forvirrede. En kvinde beskriver, hvordan hun somme tider er "forkert vendt" i forhold til verdenshjørnerne. Hun er flyttet til København fra Jylland, men har boet på Nørrebro i 10 år, inden hun et halvt år før interviewet flyttede ind i Guldbergs Have. Hun er stadig ikke faldet helt på plads og henviser til den samme proces som i det ovenstående uddrag,⁸³ men hvor kroppen endnu ikke er fuldt integreret i boligen og synkroniseret med positionen i det nye lokalområde. Under interviewet kommer vi til at tale om det ugentlige banko-arrangement i bebyggelsens fælleslokale, hvilket leder til en rundvisning i boligen, hvor hun udpeger de af områdets bygninger, vi kan se fra hendes lejlighed. Jeg fortæller om et besøg hos en

⁸³ Se s. 118.

beboer nogle dage forinden, hvor jeg også blev vist rundt, og baseret på oplysningen om, at den lejlighed havde to altaner, gætter hun på, hvor den er placeret. Undervejs i den fælles afsøgning udbryder beboeren, i en lettere frustreret tone, "Jamen, jeg vender altså forkert her". Vi bevæger os hen til altandøren og kvinden forklarer, i hvilke bygninger de forskellige aktiviteter foregår. Igen siger hun, "Det er sjovt, for jeg er altså forkert vendt somme tider her." Det, hun henviser til to gange inden for meget kort tid, er en forvirring i forbindelse med orientering og placering i både nærområdet og lokalområdet. Selvom den tidligere lejlighed også lå på Nørrebro, er den nuværende ældrebolig placeret i et andet forhold til verdenshjørnerne, men også et nyt sted i lokallandskabet.

Andre stedsspecifikke sensoriske 'markører' er med til at skabe de ældres forhold til lokalområdet og hjælper dem med at orientere og finde sig til rette. Flere beboere nævner redningshelikopteren, der også er beskrevet i et uddrag ovenfor,⁸⁴ og som flyver tæt hen over boligområdets tage, når den er lettet fra eller skal til at lande på Rigshospitalet. Selvom lyden og fornemmelsen af de roterende propeller begejstrer nogle og irriterer andre, er den karakteristiske lyd med til at give beboerne en fornemmelse af lokalområdet og deres placering i det. Overflyvningen er en slags lydmæssig signatur, der placerer både område og boliger på det københavnske landkort. Andre fortæller om kirkeklokkerne fra kirkerne i nærheden, hvis lyd for nogle blot er med til at tilføre stemning til livet i lejlighederne og minde om disse bygningsværker i lokalområdet. Hos andre refererer lyden til aktiviteter og mennesker, som de er forbundet med i regi af kirkelige tilbud, de gør brug af i hverdagen, eller de mange begravelser, nogle har deltaget i. Også denne type stimuli bliver over tid til en kropsliggjort viden, der er med til at sikre beboernes forankring i lokalområdet, og som derved skaber en forbindelse mellem de individuelle liv i ældreboligerne og det omkringværende lokallandskab.

Analysen viser, hvordan de mange sensoriske elementer, som kendetegner hverdagslivet i ældreboligområdet, er afgørende for beboernes oplevelse af at være i kontakt med den omkringværende verden, men også fremmer en forankring af

⁸⁴ Se s. 109.

både kropslig og mental karakter. En af de interviewede beboere er flyttet til fra Vesterbro. Selvom hun har haft sin bolig i tre år, savner hun stadig den gamle bydel, hvor hun har boet det meste af sit liv. Da der i interviewet spørges til, hvad det er, hun savner, svarer hun, at "der var mere sammenhold" på Vesterbro. Som hun fortæller det, handler dette sammenhold om både sociale relationer og en mere diffus og svært beskrivelig forankring i det tidligere lokallandskab. Kvinden fortæller, hvordan hun flyttede ind i ældreboligen i forlængelse af hendes mands og søns næsten samtidige død, og da jeg spørger, om det kunne mindske hendes sorg at forlade det lokalområde, som de mange minder er forankret i, svarer hun, at det ikke var tilfældet, men at det tværtimod "... blev værre ind imellem." Interviewet viser også, at hun på en række måder sætter pris på livet i ældreboligen, og at hun, selvom hun nærer et tydeligt savn til den tidligere bydel og alt det, Vesterbrolandskabet indeholder af historier og levet liv, har fundet vej til en tilværelse på Nørrebro, som hun befinder sig godt i.

Eksemplet peger på, hvordan der efterlades noget, når man som mangeårig beboer i et område forlader det for at etablere sig et nyt sted. Det viser også, hvordan arbejdet med at finde sig til rette i et nyt lokalområde kan være en lang proces, fordi tilknytning og opnåelse af tryghed relaterer sig til en række faktorer, som har at gøre med det sanselige og kropsliggjorte domæne. At flytte til en ny bydel, men også det at flytte til et nyt sted i et allerede velkendt lokalområde, kan altså bevirke en form for rumlig-orienteringsmæssig forstyrrelse, der fordrer en 'rekonfiguration' af kroppen og en 'omstilling' af den viden, vi som mennesker betjener os af, uden nødvendigvis at være bevidste om det. Analysen viser også, at det kan tage tid at opnå tilknytning og tryghed i en sammenhæng bestemt ved nye koordinater på landkortet, eller i en bolig der er anderledes vendt i forhold til verdenshjørnerne. Flytning til et nyt lokalområde kan udgøre et voldsomt brud med en etableret stedstilknytning, også selvom de mennesker, der tidligere udgjorde en vigtig del af stedet, ikke længere findes.

Sammenfatning

Kapitlet ser nærmere på, hvordan livet i den individuelle ældrebolig er forbundet med det omkringværende landskab og miljø. Udgangspunktet tages i den

tidligere introducerede analytiske opdeling mellem de tre domæner *individuelle boliger*, *nærområde* og *lokalområde*, og kapitlet viser, hvordan beboernes liv i deres lejligheder på en række måder er i tæt berøring med det miljø og landskab, disse boliger er placeret i.

Analysen peger på, hvordan nær- og lokalområdet finder ind i beboernes lejligheder, og hvordan de stimuli, der kommer til boligen 'udefra', derfor er med til at indramme og påvirke livet og hverdagen i boligerne på meget konkret måde. Mange af disse påvirkninger inviteres aktivt ind af beboerne, da de bidrager til at fremme trivsel og velvære. Analysen viser, hvordan det, der ofte beskrives som mere passive 'omgivelser', også kan forstås som vigtige 'aktører' i hverdagslivet, fordi boligen i erfaringsmæssig forstand ikke er afgrænset fra den omkringværende verden, men derimod bedre kan beskrives som en 'perforeret' og 'hullet' enhed, der implicerer udveksling af stimuli og indtryk mellem 'ude' og 'inde'. Boligens placering i nær- og lokalområdet er derfor af stor betydning, fordi livet i den individuelle boligs mikro-verden er forbundet med de omkringværende domæner.

Et andet aspekt, der knytter sig til ældreboligernes beliggenhed og geografiske placering i både by, lokalområde og nærområde, er de muligheder for regelmæssige besøg af vigtige sociale forbindelser, som denne placering understøtter. Vedligeholdelse af forhold til børn, familie og andre kan også være betinget af ældreboligens geografiske placering, da mange beboere har en årelang tilknytning til lokalområdet, hvor også familiære relationer og venner er bosat. Men ældreboligens og ældreboligområdets beliggenhed, og den infrastruktur som omgiver Guldbergs Have, har ligeledes stor betydning for beboere, der kommer fra andre dele af København og flytter til udefra, da offentlig transport og fysiske forhold som gode parkeringsmuligheder understøtter regelmæssige besøg.

Kapitlet fokuserer også på forholdet mellem de ældres indgående kendskab til lokalområdet og trivsel og velvære i ældreboligen. En mangeårig hjemmevantheden i bydelen og dens landskab kommer hos nogle beboere til udtryk som det, der beskrives som 'et kropsliggjort landkort'. Deres kropslige-rumlige erfaring i lokalområdet er med til at fremme trivsel i ældreboligen, fordi de har en grundlæggende relation til lokalområdet, og fordi tilknytningen til det landskab,

ældrebolig og bebyggelse ligger i er forankret i kroppen. De ældre kan således flytte ud af tidligere lejligheder i lokalområdet og ind i Guldbergs Have, og opleve kontinuitet, tryghed og ro. Kapitlet viser også, hvordan flytning over selv kortere fysiske afstande kan skabe forstyrrelser i det kropsliggjorte landkort, eller det, vi populært henviser til som 'stedsans'. Eksemplet er en beboer, der flytter fra et kvarter på den sydvestlige side af Nørrebrogade til den nordøstlige side på "den anden side af kirkegården". Analysen peger således på, hvordan et aktivt forhold og kendskab til det omkringværende lokalområde- og landskab ikke alene understøtter de ældres bevægelse og evne til at finde rundt, men også deres mere grundlæggende fornemmelse for det sted i byen og verden, hvor de befinder sig og bor.

Også når det vedrører genkendelighed og orienteringsevne spiller forholdet til lokalområdet ind på beboernes hverdag. Blandt de ældre, der kommer udefra, enten fra andre dele af landet eller andre dele af København, kan processen med at 'synkronisere' med nær- og lokalområdet tage tid. Her har placeringen i lokallandskabet og boligens forhold til verdenshjørnerne en betydning. Analysen viser, hvordan stedsspecifikke sensoriske 'markører' er med til at skabe beboernes forhold til de lokale omgivelser, og at stimuli med særlige 'signaturer' understøtter orientering og tilegnelse af det omkringværende landskab. Sensoriske påvirkninger fra lokalområdet tilfører en både defineret og mere uklar stemning til livet i de individuelle lejligheder, og hos nogle beboere henviser disse 'signaturer' til sociale relationer og tilbud i det omkringværende bylandskab. Disse stimuli bliver over tid til en kropsliggjort viden, der forankrer beboerne i lokalområdet og skaber forbindelser mellem livet i ældreboligen og det omkringværende bylandskab.

Der peges dertil på, hvordan ældre mennesker med etablerede liv i rumlige-soziale sammenhænge som byer, bydele og lokalområder også altid efterlader noget, når de flytter. Arbejdet med at finde sig til rette i et nyt lokalområde kan være en lang og krævende proces, fordi tryghed som er grundlagt over mange år, og som ofte er af både følelsesmæssig, social og rumlig karakter, forstyrres og fordrer en 'rekonfiguration' af den kropslige viden. Det kan tage tid at opnå tryghed

og tilknytning i en bolig, der er anderledes vendt i forhold til verdenshjørnerne og ligger et andet sted, i et lokalområde med nye sensoriske stimuli.

Kapitlet anskueliggør, hvordan der findes en række betydningsfulde overlap og forbindelser imellem de individuelle ældreboliger, nærområdet i Guldbergs Have og det omkringværende lokalområde på Nørrebro. Analyserne peger på, hvordan beboernes kropsliggjorte viden, og en dertil knyttet fortrolighed med lokalområdet, spiller en afgørende rolle for den proces, det er at flytte ind i en ældrebolig. 'Udefrakommende' sensoriske elementer besidder en udtalt vigtighed, når det handler om genkendelighed, orientering og bestræbelser på at hjemliggøre en ny ældrebolig i et område, det ældre menneske har sparsom eller ingen forudgående erfaring med.

Anbefalinger og pointer fra kapitlet

- Det er vigtigt at have blik for, hvilke elementer, der findes omkring den individuelle ældrebolig, da påvirkninger fra såvel nærområde som lokalområde 'finder ind' i den 'perforerede' individuelle bolig og derfor påvirker hverdagslivet her.
- Udsigt, og det som kan ses, men også det som kan høres, fornemmes og 'mærkes', indvirker på hverdagen i boligerne i både positive og negative retninger.
- Opmærksomhed på trivselsfremmende sensoriske elementer som fx udsigt til vegetation eller dyreliv, eller muligheden for at lukke stimulerende lyde og andre sanseindtryk ind ad vinduer og døre, kan være kilde til trivsel blandt beboere i ældreboliger.
- Ældreboligers geografiske placering kan bidrage til at muliggøre (eller det modsatte) besøg fra familie, venner og andre og dermed understøtte det sociale liv blandt beboere i boformen. Forhold som generel infrastruktur, offentlig transport og tilkørselsmuligheder samt parkeringsfaciliteter kan understøtte besøgsfrekvensen til boligerne udefra.
- Flytning til en bolig i et velkendt lokalområde understøtter nye beboeres integration i ældreboligen, da det omkringværende landskab og det område boligen er beliggende i, 'kendes med kroppen'. Særligt blandt ældre

mennesker, der har været igennem sygdomsforløb og lever med følger heraf, kan flytning til et allerede velkendt lokalområde være led i at sikre en behøvet kontinuitet, der understøtter oplevelsen af sammenhæng og mening i hverdagslivet.

- Beboere med et kropsliggjort og forudgående/indgående kendskab til det konkrete lokalområde opnår hurtigere følelse af hjemlighed i den nye bolig, da de bygger videre på en allerede eksisterende tilknytning og kropsligt indlejret viden om det konkrete landskab, de befinder sig i.
- En 'synkronisering' med og i det landskab, som omgiver ældreboligen, kan bidrage til at understøtte nye beboeres forankring i området, men også sikre genkendelighed og kontinuitet blandt mennesker med en forudgående relation til det lokale landskab.
- Flytning til et nyt område kan indebære et brud med en kropslig-rumlig sikkerhed og orienteringsevnen. Nye beboere i ældreboliger kan med fordel understøttes i en tilegnelse af lokallandskabet, der vil bidrage til styrket fornemmelse for deres nye placering i verden, og herved også forbedre forudsætningerne for en hurtigere integration i de individuelle boliger.

Kapitel 9: Ældreboligens samfundsmaessige funktion

Rapportens analyser afspejler, hvordan ældreboligen som boligform og socialpolitisk tilbud spiller en vigtig rolle for beboerne i Guldbergs Have. Undersøgelsen viser, at betingelser og vilkår, der ofte beskrives med termer som "social udsathed", "skrøbelighed" og "sårbarhed", kommer til udtryk blandt de ældre, som bor i området, og gavmildt har delt ud af deres betragtninger. Den tydeliggør også, hvordan erfaringer med udsathed manifesterer sig på forskellige måder, da de ikke kun kan knyttes til bestemte socioøkonomiske parametre som fx uddannelsesniveau, arbejdsliv, familieforhold og økonomi. Sociologen Jørgen Elm Larsen skriver, at arbejdet med at definere og bruge begrebet 'social udsathed' udgør et minefelt, da termen optræder og udlægges på vidt forskellige måder på tværs af kontekster og derudover forandrer sig løbende.⁸⁵ Larsen advarer mod fastlåste opfattelser af ideer om det 'socialt udsatte' og det, der i sociologisk sprog forklares ved at skelne mellem 'normalt' og 'afvigende', hvoraf social udsathed knytter sig til sidstnævnte. Man skal således være påpasselig med at stemple⁸⁶ nogen, eller noget, som socialt udsat, og vælge sine ord med omhu. Når jeg her anvender begrebet, er det fordi det kan være med til at tydeliggøre den vigtighed, boformen har for de ældre i Guldbergs Have, og dermed understøtte argumentationen for ældreboligens betydning blandt mennesker, der lever med lignende vilkår.

Feltarbejdet har vist, hvordan størstedelen af beboerne er berørt af social udsathed i forskellige variationer. Den udsatte-position, der i forskningslitteraturen ofte knyttes til grupperinger, som deler bestemte socioøkonomiske karakteristika, er fremtrædende blandt disse ældre – uanset deres livsbane og tidligere tilknytning til fx arbejdsmarked, deres familie, venner og aktuelle økonomiske

⁸⁵ Se kapitel 1 i udgivelsen "Forståelser af begrebet social udsathed", 2009.

⁸⁶ Et begreb der i en sociologisk tradition også har sin helt egen betydning, se fx Goffman 1963.

situation. Undersøgelsen viser, hvordan ældreboligen, der med et sociologisk udtryk kan forstås som en 'samfundsinstitution', i praksis er et helt afgørende tilbud i understøttelsen af de ældre beboeres tilværelse, uagtet det liv, de har levet frem til indflytningen.

Ældreboligen som et værn

Tildelingen af en ældrebolig er betinget af en visitationsproces, hvor beboerne inden deres indflytning har været igennem en vurdering af deres personlige forhold, og hvor det er fundet, at de kvalificerer sig til boformen. Det kan derfor siges, at de i udgangspunktet alle har knyttet en form for skrøbelighed og udsathed til deres tilværelse. Kriterierne for at blive indstillet til en ældrebolig i Københavns Kommune er, at man ikke har mulighed for at indrette en eksisterende bolig, så den stemmer overens med det aktuelle personlige funktionsniveau, at man ikke kan gå på trapper, har behov for en bolig hvor kørestol, rollator eller særlige hjælpemidler eller arbejdsredskaber kan anvendes, eller at man har et andet dokumenteret handicap.⁸⁷ Som visiteret beboer til en ældrebolig er man allerede i udgangspunktet berørt af sårbarhedsproblematikker, der er helbreds- og funktionsmæssige. Der bor desuden ældre mennesker i Guldbergs Have, som har erfaringer med udsathed af en social karakter, enten i kombination med fysisk funktionssvækkelse, eller som den primære betingelse, der fører til deres indflytning i boformen.

Et eksempel på udsathed blandt beboerne, og som tildelingen af en ældrebolig kan være med til at mindske, optræder hos en kvinde, der på tidspunktet for undersøgelsen havde boet to og en halv måned i sin ældrebolig. Hun beskriver boligens betydning for hendes hverdag på følgende måde.

"Den betyder meget, for jeg har ikke haft min egen bolig i mange, mange år. De boliger, jeg har haft, har været hos kærester og sådan. Og så har jeg så boet i min svigerindes lejlighed til det sidste her (i forbindelse med et sygdomsforløb der medførte hospitalsindlæggelse, genoptræning og stærkt

⁸⁷ [Ældrebolig | Københavns Kommunes hjemmeside \(kk.dk\)](#) (tilgået d. 15. august 2025)

nedsat mobilitet, red.) ... Den betyder alt. Bare det, at jeg har mit eget navn på postkassen... det er fandeme bare så dejligt, ikke. At det er mit eget... I mange år har jeg ikke haft min adresse der, hvor jeg boede, så nu har jeg et... et ståpunkt. Og så kan jeg lukke døren og sige, 'rend mig i røven' (griner)."

Det står meget tydeligt frem, hvordan ældreboligen har markeret en livsændring i kvindens tilværelse. Et invaliderende sygdomsforløb er den primære årsag til hendes indflytning, men som beskrivelsen også viser, har hendes boligsituation været yderst skrøbelig igennem det meste af hendes voksne liv. Navnet på postkassen og det, at hun efter sin indflytning i det hele taget har egen postkasse, bliver brugt som billede på den stabilitet og nye fase i hendes liv, hvor hun har en bolig hun kan kalde sin egen, med alt hvad dette indebærer i oplevet autonomi, tryghed og sikkerhed. Hun har igennem sin tilværelse boet hos andre uden kontrol med sin boligsituation, men indflytningen i hendes "eget" giver hende det, hun kalder et "ståpunkt". Sygdomsforløbet har gjort hende mere sårbar, og hun har med alderen fundet det stadig mere belastende og uholdbart at være afhængig af andre, men ikke oplevet mulighed for at vriste sig fri af disse afhængighedsforhold og bindende relationer. Hun finder derfor en både behovet og værdsat frihed forbundet med det faktum, at lejekontrakten bærer hendes navn, og at hun i den etværelses bolig for første gang i meget lang tid kan opleve stabilitet, også fremadrettet. Den samme oplevelse af ro og stabilitet reflekteres i mange andre interviews, hvor det tydeligt træder frem, at ældreboligerne leverer en tryk ramme om livet for mennesker, der foruden dette tilbud ville være berørt af tiltagende sårbarhed og social udsathed.

Sårbarhed, identifikation, ensomhed og 'kollektiv skrøbelighed'

Det er et velkendt tema i aldringsforskningen, at alderdommen indebærer erfaringer med tiltagende skrøbelighed på såvel individuelle og kropslige niveauer,

som på sociale niveauer.⁸⁸ Der viser sig en række skrøbeligheder, som handler om både egne kognitive, sensoriske og kropslige funktioner,⁸⁹ men også de relationelle og sociale strukturer omkring det enkelte menneske svækkes og antager nye former i senlivet. Dette tema er berørt i flere af rapportens kapitler. Udgangspunkterne for beboerne er forskellige, når det kommer til kropsligt og kognitivt funktionsniveau og socioøkonomiske faktorer – nogle kommer med større overskud og flere ressourcer end andre, og nogle med flere funktionelle sociale relationer og en bedre personlig økonomi, end de mennesker de bor ved siden af. Et gennemgående mønster er, at alle beboernes omgangskreds og netværk løbende indskrænkes, og at deres mobilitets-radius og fysiske funktionsniveau ligeledes svækkes i løbet af den tid, de bor i deres ældrebolig.

På det sociale niveau opstår en gradvist tiltagende isolation og ensomhed blandt mange, når de mister relationer til familie, venner og bekendte. Det er en proces, som har betydning for oplevelsen af kontinuitet, socialt tilhørsforhold og meningsfuldhed. Den eneste af undersøgelsens 16 interviewpersoner, der udtaler, at hun ikke er glad for at bo i sin bolig, og i øvrigt oplever en splittelse og dobbelttydighed omkring det at bo i området helt generelt, knytter netop sine beskrivelser til det forhold, at hun i sin tid som beboer i Guldbergs Have har oplevet et omfattende og personligt belastende socialt tab af mennesker, hun har kendt i området:

Interviewer: Når du siger, at du ikke er glad for at bo her, hvad handler det så om?

Beboer: Jeg er ikke glad for at bo her, fordi vi er gamle alle sammen, og så dør den ene, så dør den anden... og... dem jeg lærte at kende dengang, jeg flyttede ind... de er væk alle sammen næsten.

Interviewer: Ja, de er døde, eller hvordan?

⁸⁸ Se fx Abrahamsson 2015; Jensen 2023.

⁸⁹ Rasmussen, Swane & Winther 2020.

Beboer: Ja, men sådan er det... derfor kan jeg ikke lide at lære nogen at kende, for jeg tænker, at hvis nu vedkommende er syg og dør fra mig. Det vil da være så frygteligt. Jeg har været til så mange begravelser, og nu går jeg ikke til begravelser længere.

Kvinden beskriver, hvordan erfaringen af dødsfald blandt bekendte og naboer er med til at rammesætte hendes værdsættelse af at bo i boligen og området. I denne henseende er sammensætningen af beboere i ældreboligområdet med til at understrege, at beboerne befinder sig i den sidste del af deres liv, og at livet i denne fase er skrøbeligt. I kvindens tilfælde har oplevelsen med sociale tab resulteret i en tilbageholdenhed, når det kommer til etablering af nye relationer.⁹⁰

Hos andre beboere findes en lignende erkendelse af alderdommens sociale og eksistentielle vilkår, men også en accept af, at livet må gå sin gang, og at erfaringerne med sociale tab hører til denne livsfase. I det følgende uddrag fra et interview med en mandlig beboer, lyder en variation over fortællingen om den fælles skrøbelighed i ældreboligområdet på følgende måde.

”Jon, forstår du, at blive ældre det er, at ens kammerater og venner falder fra. Og mange af dem er yngre end mig. Jeg havde tre veninder her i Guldbergs Have. Vi gik til selskab sammen, i biografen og i teatret sammen, ikke. De er døde alle tre, og de var yngre end mig. Den ene var næsten 15 år yngre end mig... Det er sidste station her jo, for mange. Ja, og sgu nok også for mig, ikke. Men vi har vores klubber, vi kommer i. Vi har en lille selskabsklub, vi kommer i hernede, ikke, og får et par øller og et par vand og sådan noget, ikke.”

Som det ses, har denne beboer en mere afklaret holdning til sociale tab i netværket. Han udviser en accepterende indstilling og beskriver de oplevede dødsfald som en mere ’naturlig’ følge af at bo mange ældre mennesker i det samme område. Han er også i stand til at se fremad og finde de sociale muligheder, boligområdet stadig besidder, som når han går fra beskrivelsen af de tre mistede

⁹⁰ Se Rasmussen 2019, s. 170-174 for en udbygget analyse af denne tilgang til socialt liv og det der beskrives som ’social afholdenhed’ blandt ’usædvanlige ældre’ i København.

veninder til at fortælle om det klub-tilbud, som er en af områdets beboerdrevne aktiviteter. Han bruger et kollektivt *vi*, når han siger at "vi har vores klubber, vi kommer i", hvilket peger på den fællesskabsfølelse og identifikation, han oplever at dele med andre af områdets beboere. Men der er ingen tvivl om, at døden er nærværende og kontinuerligt til stede i Guldbergs Have, noget som også har vist sig under min egen gang i området, med skarpt oplyste lejligheder og synet af arbejdende håndværkere med istandsættelses- og maleopgaver, der jævnligt gør lejemål klar til nye beboere, efter at de tidligere er afgået ved døden. Som det siges i uddraget ovenfor, er det "sidste station her jo, for mange. Ja, og sgu nok også for mig, ikke".

Som det er alle steder, hvor mennesker bor dør om dør, er nogle udadgående og fællesskabsorienterede og andre i højere grad optaget af det nære omkring deres egne boliger og dyrker det private mest. Det er beskrevet i bl.a. kapitel 4 og 7, hvordan de interviewede ældre befinder sig meget forskellige steder på dette spektrum. Nogle har daglige ture og ærinder i området, bydelen og byen, andre opholder sig mest i deres lejlighed med sparsom eller tæt på ingen kontakt med de omkringboende. Men som det ligeledes er beskrevet, er områdets beboere også altid en del af hinandens hverdagsliv. At bo i en lejlighed, en opgang og et etagebyggeri er at være eksponeret for en vedvarende fornemmelse af andre mennesker og deres liv. At bo i en etageejendom, der huser ældreboliger, er også at være omgivet af andre ældre mennesker, og at være vidne til deres død.

I forlængelse af denne analyse står det klart, hvordan ældreboligområdets organisering kan siges at lede til modsatrettede oplevelser blandt de ældre. Beboerne profiterer af den identifikation og mulighed for at omgås, spejle sig i og være omgivet af andre ældre mennesker. I boligerne og området lever de tæt på og sammen med andre, de deler en lang række vilkår og erfaringer, hvilket leder til en samhørighedsfølelse blandt mange beboere. Parallelt med dette bidrager det, der i forlængelse af arbejdet kan forstås som en 'kollektiv skrøbelighed', og som billedligt talt er den anden side af samme mønt, til en udsathed, som er socialt betinget, og hvor selvsamme eksponering for en høj koncentration af mennesker i den sidste del af deres liv gør alvorlig sygdom og dødsfald til meget nærværende hverdagsfænomener. Det faktum, at beboerne er visiteret til

ældreboligerne på baggrund af bestemte behov og dertilhørende skrøbeligheder, bidrager yderligere til beboergruppens særlige sammensætning, der består af ældre mennesker, hvor kognitive, sensoriske og kropslige funktionstab er fremtrædende. Summen af denne samlede mængde betingelser blandt de ældre i Guldbergs Have er derfor med til at fremme den oplevelse af kollektiv social skrøbelighed, som begge de ovenstående interviewuddrag rummer. I den forstand kan det siges, at ældreboligområdet som levemiljø er led i at 'producere' en sårbarheds-bevidsthed og -erfaring blandt beboerne, som de ikke på samme måde ville være berørt af, hvis de boede i mere heterogent og blandet boligbyggeri. Beboerne er alle eksponeret for denne dimension, enten direkte i form af personlige relationer til andre beboere, mere indirekte igennem den socialt interesserede samtale og nyhedsstrøm, som mange deltager i på forskellige måder, eller via det diffuse og sensorisk betingede nærvær af andre, som også kendetegner udvekslingen mellem mennesker i området.

Udsathed viser sig her som et fænomen, der overskrider det individuelt orienterede domæne, og som derfor ikke alene handler om de personlige forhold, beboerne bringer med sig ind i ældreboligområdet. Det er i lige så høj grad en proces, som fremmes af social, kropslig og sensorisk involvering, og hvor de forskellige skrøbeligheder og vilkår, de ældre hver især har med sig, indgår i et mere-end-individuelt samspil. Udsathed kan således også forstås som noget, der forstærkes, når mennesker med eksisterende skrøbeligheder og sårbarheder i deres liv, bor og lever sammen, og det er denne dimension, der peges på af den kvindelige beboer i afsnittets første uddrag. Hvor udsathed ofte tænkes som noget, der udspringer af forudgående sociale, kropslige og/eller økonomiske omstændigheder, og som individet derfor bærer med sig, peger undersøgelsen også på dette fænomen som en proces, der kan have en dynamisk og kollektivt konstitueret karakter – en kollektiv skrøbelighed - som kan blive fremkaldt eller yderligere forstærket, når mennesker flytter bopæl, bor sammen eller samme sted, eller indgår i andre relationer præget af udveksling og gensidig involvering.⁹¹ Dette

⁹¹ Denne analyse er inspireret af samme interaktionistiske tankegods (Blumer, 1969; Goffman, 1959), som underbygger skrivningen på s. 61.

foregår også, selvom disse personer har nået en alder, hvor de i mange sammenhænge tænkes som 'færdige' og måske som 'afklarede' individer.

Undersøgelsen viser, at størstedelen af de interviewede beboere alligevel fremhæver de mere positive aspekter ved deres sameksistens med andre beboere i Guldbergs Have. Afsnittets andet interviewuddrag repræsenterer dette mønster i materialet, hvor beboere anerkender og accepterer, at de i ældreboligområdet er eksponeret for hinandens skrøbelighed og sårbarhed, men i højere grad fremhæver de relationelle og praktiske muligheder og den sociale identifikation. De positive aspekter af problemstillingen opvejer hos de fleste ældre de elementer, de beskriver som negative og svære.

Der er tale om en balance. Beboernes udtryk for trivsel knytter bl.a. an til ældreboligområdets stemningsmæssige elementer. Som tidligere beskrevet er det fx lyden af legende børn fra de omkringliggende pædagogiske daginstitutioner, som flere beboere både nævner de positive virkninger af og tilkendegiver at værdsætte og lukke ind i deres boliger gennem åbentstående døre og vinduer. Men også de syngende og visuelt stimulerende fugle og "landlige" kvaliteter, som nærområdet i øvrigt indeholder, fungerer som stabiliserende faktorer. Disse påvirkninger og stimuli udgør aktivt et lod på den vægtskål, der opvejer de mere svære og personligt konfronterende aspekter af at bo blandt andre 'gamle' og 'syge' mennesker. Den samme positive virkning tilskrives de rumligt og materielt passende boliger og udeområder, de sociale aktiviteter i og uden for Guldbergs Have, og de andre kvaliteter som er beskrevet i løbet af rapporten.

I det større perspektiv er denne indsigt derfor også et argument for ældreboligen som et nødvendigt og vigtigt socialpolitisk tilbud til ældre, og til mennesker der af andre årsager kvalificerer sig til denne boligform. Boligforskerne Rikke Skovgaard Nielsen, Hans Thor Andersen og Lene Wiell Nordberg beskriver, hvordan almenyttigt og socialt boligbyggeri er vokset ud af velfærdsstatens organisering og således udgør et essentielt element i hele den danske velfærdsmodel.⁹² De viser, hvordan det sociale boligbyggeri i stigende grad er blevet utilgængeligt for en bredere gruppe af mennesker, da historiske bevægelser i beboersammensætning og -dynamikker har ledt til almennyttige selskabers indføring af nye politikker og styringstiltag. At ansøge om og få en bolig i et socialt og alment boligbyggeri er derfor blevet sværere at gennemskue, forbundet med flere bureaukratiske procedurer og dermed også mere komplekst for boligsøgende at navigere i. Konsekvensen er, at de mest trængende og udsatte mennesker – de grupper som boformen i udgangspunktet er tilegnet – paradoksalt nok har fået sværere ved at

⁹² Se artiklen "Taking the social out of social housing? Recent developments, current tendencies, and future challenges to the Danish social housing model", 2023.

opnå adgang til almene, billigere og gode boliger. I forlængelse af denne udvikling, men også i forlængelse af en generel social-, velfærds- og ældrepolitik, er ældreboligen en stadig vigtigere boform for de mest udsatte, sårbare og skrøbelige grupper af danske ældre.

Sammenfatning

Med udgangspunkt i undersøgelsens empiri og et socialgerontologisk rationale peger dette kapitel på, hvordan sårbarhed og skrøbelighed hører den senere alderdom til som et grundvilkår. I forlængelse heraf argumenteres der for, at der med fordel kan opereres med en bredere forståelse af social udsathed og dertilhørende begreber, når det vedrører beboere i ældreboliger. Københavns Kommune visiterer til boformen gennem en vurdering af ansøgers funktionsniveau og dertilhørende behov, og denne vurdering kvalificerer til ældreboligen.

Størstedelen af beboerne i Guldbergs Have er berørt af en udsathed, som involverer flere aspekter og derfor ikke alene kan bestemmes ud fra de faktorer og parametre, der oftest gøres brug af i forskningslitteraturen på dette felt. Beboerne lever med en skrøbelighed, der knytter sig til individuelle kropslige og/eller kognitive forhold, men størstedelen er desuden berørt af den sårbarhed, som i alderdommen bliver meget nærværende, når familie, venner og andre sociale relationer forsvinder. Mange beboere har mere komplekse udsathedserfaringer, der knytter sig til deres livsløb, og som tilsammen med kropslige og/eller kognitive funktionstab påvirker deres hverdagsliv. Analysen viser, hvordan ældreboligen fungerer som et værn, der kompenserer for nogle af disse erfaringer og dertilhørende udfordringer, og stiller en tryk ramme om livet til rådighed for mennesker, der med adgangen til denne boform tilbydes en boligmæssig stabilitet og sikkerhed i deres alderdom.

Ældreboligområdets organisering leder til modsatrettede oplevelser blandt beboerne. I Guldbergs Have er de eksponeret for hinanden på en lang række måder, på godt og ondt, også når det handler om de svære aspekter af alderdommen. De har glæde af at kunne spejle sig i hinanden, men analysen tydeliggør, hvordan den høje koncentration af mennesker i den sidste del af deres liv, gør alvorlig

sygdom og dødsfald nærværende i hverdagen. Der er med andre ord en 'kollektiv skrøbelighed' og udsathed, der kommer til syne som en direkte konsekvens af den homogene beboergruppe, og analysen peger her på, hvordan dette fænomen er socialt konstitueret. Hvor udsathed oftest beskrives som et forhold, der udspringer af de erfaringer, et individuelt menneske har været eksponeret for, og som vedkommende derfor bærer med sig, peger kapitlet også på en skrøbelighed, der har et kollektivt udspring, og derfor fremkaldes, eller forstærkes yderligere, når mennesker bor sammen, eller bor samme sted, og her indgår i dynamiske relationer præget af udveksling og gensidig involvering.

Undersøgelsen viser, at de interviewede ældre gennemgående fremhæver de positive aspekter ved sameksistensen med andre beboere i området, og at de relationelle og praktiske muligheder og den sociale identifikation, som boformen tilbyder, ofte beskrives og værdsættes. Langt størstedelen af de deltagende beboere er derfor enige, når det kommer til ældreboligens betydning for deres hverdagsliv. Til trods for, at organisering og beboersammensætning leder til møder med andre ældre menneskers udsathed, skrøbelighed, sårbarhed og død, og derfor også peger tilbage på beboerne selv, beskrives ældreboligen som en værdsat og vigtig mulighed for at tilbringe alderdommen i passende og trygge rammer. Ældreboligen viser sig derfor, som et både nødvendigt og yderst afgørende socialpolitisk tilbud til ældre, og til mennesker der på andre baggrunde kvalificerer sig til boformen. Denne vigtighed understreges af en udvikling, hvor historiske bevægelser i beboersammensætning- og dynamikker har ledt til indføring af flere svært gennemskuelige politikker og styringstiltag fra de almennyttige boligsektors side, og hvor disse tiltag har gjort det sværere for samfundets mest trængende og udsatte mennesker at få en god og billigere almennyttig bolig. I forlængelse af denne udvikling, og af en generel social-, velfærds- og ældrepolitik, er ældreboligen et yderst aktuelt og behovet tilbud for de mest udsatte, sårbare og skrøbelige ældre mennesker.

Som dette kapitel beskriver, og undersøgelsen gennemgående peger på, er de mennesker som bor i Guldbergs Have meget afhængige af den understøttelse af deres hverdagsliv og eksistens, som boformen tilbyder. Der er derfor gode grunde til både at opretholde, sikre og videreudvikle de ældreboliger, der som

socialpolitisk tilbud og velfærdsstatslig samfundsinstitution, imødekommer og understøtter en voksende gruppe danske ældre i den sidste del af deres liv.

Anbefalinger og pointer fra kapitlet

- Der kan med fordel arbejdes med en bred forståelse af 'social udsathed' og dertilhørende begreber som bl.a. 'skrøbelighed' og 'sårbarhed', når det vedrører beboere i ældreboliger, da denne italesættelse vil bidrage til at synliggøre de ofte komplekse og sammensatte udsathedserfaringer, beboerne i denne boform lever med.
- Der kan arbejdes med at mindske den socialt konstituerede 'kollektive skrøbelighed', som organisering af ældreboliger i store og beboermæssigt 'homogene' områder kan bidrage til. Dette fx gennem udvikling af aktiviteter og tiltag, der understøtter beboernes forhold til hinanden, og ved udvikling af relationer til andre typer af aktører i lokalområdet.
- Undersøgelsen viser, hvordan beboerne profiterer af boformen på en lang række måder, hvorfor en fortsat sikring og udvikling af denne velfærds- og samfundsinstitution er yderst vigtig, særligt for de økonomisk og socialt dårligst stillede danske ældre.

Kapitel 10: Ældreboligen som "det sidste sted" – forestillinger, ønsker, håb og fremtid

Dette sidste kapitel tager udgangspunkt i den del af undersøgelsen, som har haft til formål at udforske, hvorvidt beboerne finder boformen egnet som ramme om den sidste del af deres liv, eller om de i højere grad tænker ældreboligen som noget, der skal erstattes af andre boformer som fx en plejebolig i den afsluttende del af deres alderdom.

Det, som har vist sig er, at langt størstedelen af undersøgelsens respondenter netop tænker ældreboligen som deres sidste bolig, og at dette også stemmer overens med de mønstre som findes i området, da mange bor i Guldbergs Have helt frem til afslutningen af deres liv. Som den tilknyttede boligsociale vicevært beskriver i et interview, flytter en mindre del af beboerne ud af området og afslutter deres liv i en plejebolig, eller på hospitalet i forbindelse med indlæggelse og kritisk sygdom. En større del af beboerne afrunder tilværelsen i deres lejligheder, hvorfor ældreboligen for mange bliver det sidste sted, de kommer til at bo, høre til og føle sig hjemme. Det faktum, at mange slutter livet i Guldbergs Have, eller har ønske om at gøre det, knytter endnu et niveau til boformens vigtighed.

Dette kapitel analyserer de deltagende beboeres beskrivelser, når det handler om ældreboligen som "den sidste bolig". Ønsket om at blive boende ligger i forlængelse af andre ønsker, som langt de fleste respondenter udtrykker og har. Interviewene viser desuden, hvordan udforskningen af dette aspekt, spørgsmålet om hvorvidt beboerne tænker ældreboligen som deres sidste bolig, også knytter an til emner som alvorlig sygdom, de ældres egen død eller andres død. Det har derfor været omgærdet af forsigtighed og overvejelser, når dette tema er adresseret, selvom behovet for en sådan påpasselighed også er blevet tilbagevist, da mange beboere har afklarede holdninger til livets afslutning. I flere interviews har beboerne selv bragt temaet ind i samtalen, da det relaterer sig til de emner,

der i øvrigt berøres, i andre har udforskningen af dette aspekt af hverdagslivet fordret mere direkte spørgsmål.

Nedenstående uddrag er et eksempel på førstnævnte, hvor en kvindelig beboer fortæller om de "shoppeture", hun sammen med en veninde og beboer i området tager på ugentlig basis, hvor de besøger et af to faste cafeteria-steder, og som leder til oplevelsen af, at de har det "smadder godt", som hun udtrykker det.

"[...] Men så tager vi på cafeteria på Tårnby Torv og ude i Valby. Og så kan vi gå i Tiger og købe krydderier, de er billige i de der store poser. Det er rart. Jeg har indset, at resten af mine dages tid, de skal gå på den måde. Jeg kan lige så godt indstille mig på, at det er det, det er. Og så er det slut. Ja, det har jeg sagt til mig selv. Resten af tiden, det er hygge."

Når kvinden siger, at hun lige så godt kan indstille sig på, at "det er det, det er. Og så er det slut.", henviser hun til en erkendelse af, at hun ikke nødvendigvis har så mange år tilbage at leve i. Men hun giver ligeledes udtryk for, at hun er indstillet på at få det bedste ud af denne tid. Boligen og boligområdet figurerer her som en slags 'tavse elementer' i beskrivelsens baggrund, men når hun fortæller, hvordan hun har "indset at resten af [hendes] dages tid, de skal gå på den måde", er det alligevel klart, at det er hverdagen i boligen og livet i området, hun refererer til. Med formuleringen om at "gå på den måde" henviser hun netop til dette hverdagsliv, som bl.a. danner basis for de værdsatte ture med veninden, og de andre ting, hun har sat sig for at hygge sig med i sin alderdom. Uddraget rummer et håb om, at den resterende del af hendes liv kan fortsætte på de måder, hun kender og er tryk ved, og at hun kan blive boende i de velkendte og værdsatte rammer, som ældreboligområdet udgør.

Andre beboere er mere tydelige i deres udmeldinger, når det vedrører ældreboligens betydning i den sidste del af deres liv. Konteksten for det følgende uddrag er, at vi taler om at flytte og finde sig til rette i en bolig, og om at skabe et nyt hjem i en sen alder. Den kvindelige beboer introducerer selv temaet om, at ældreboligen er hendes sidste hjem.

Beboer: Ja, og det er mit sidste hjem. Det er jeg sikker på.

Interviewer: Ok... og har du overvejet sådan noget med at flytte på plejehjem og den slags?

Beboer: Nej. Nej, nej, så langt er vi ikke kommet endnu... Nej, altså. Nu bor jeg jo her, og vi har sygeplejersker og alt muligt herovre, så... jeg tror, at jeg kan blive plejet her, hvis det er. Det er jeg sikker på, at jeg kan blive her. Så kan man blive så dårlig, at man skal være på hospitalet jo.

Interviewer: Ja, det er jo noget andet.

Beboer: Ja.

Kvinden beskriver, hvordan hun tænker ældreboligen som sit sidste hjem. Men som udvekslingen viser har spørgsmålet om, hvorvidt hun har overvejet muligheden for at flytte på plejehjem på et senere tidspunkt, en karakter som er konfronterende, eller som vækker en form for ubehag i hende, hvilket selvfølgelig ikke er intentionen. Ved at svare, at "så langt er vi ikke kommet endnu" og understrege, at "Nu bor jeg jo her", viser kvinden at spørgsmålet overrasker hende, og får hende til at træde en smule tilbage i samtalen. Spørgsmålet sætter associationer i gang omkring det at bo på plejehjem, der er ubehagelige, og som hun deler med størstedelen af undersøgelsens andre respondenter. Hun peger på, at der er sygeplejersker og andre fagprofessionelle til stede i ældreboligområdet,⁹³ og at hun derfor regner med at kunne få den pleje, hun kan komme til at behøve i fremtiden i sin nuværende bolig. Men hun giver også udtryk for den erkendelse, at hun ved mere kritisk sygdom kan få behov for at blive indlagt på hospital. Når hun ytrer, at ældreboligen er hendes sidste hjem, betyder det derfor også, at hun ikke hverken regner med, eller håber på, at skulle flytte. Ældreboligen er det sidste sted, hun kommer til at tænke på og forstå som et hjem, og de mulige alternativer til denne boform ønsker hun ikke at dvæle ved.

I det nedenstående uddrag svarer en beboer på følgende måde, da der spørges til hendes boligsituation, og hvorvidt hun tænker at ældreboligen er hendes sidste sted.

⁹³ Se også kapitlet om sikkerhed og tryghed.

”Ja, for fanden, jeg vil helst ikke på plejehjem... Altså hverken det ene eller det andet sted, når man hører... Vi hører nogle grusomme historier, jo. Så nej, det vil jeg helst ikke. Jeg vil helst bæres ud med benene først, altså... Eller hvad de nu finder ud af.”

Også her er det tydeligt, hvordan ideen om at komme på plejehjem er forbundet med en generaliseret frygt og ubehag. Plejehjemmet kommer i beskrivelsen til at repræsentere en modsætning til ældreboligen, som et sted, hvor der potentielt kan foregå ”grusomme” ting, og derfor ikke er en ønskværdig sammenhæng at tilbringe den sidste del af livet i. På samme tid, og på samme måde som i uddraget ovenfor, er der alligevel en erkendelse hos kvinden af, at det kan blive nødvendigt at skifte ældreboligen ud med noget andet, hvis omstændighederne byder det. Denne tilgang til spørgsmålet er udbredt blandt de interviewede beboere og kan beskrives som en form for livs-pragmatisk indstilling til tilværelsen, hvor de på den ene side udelukker muligheden for at flytte videre fra den ældrebolig, de har etableret sig i og sætter stor pris på, men på samme tid lader ’en dør stå på klem’ til de mindre ønskværdige alternativer, der kan blive behov for. Samme pragmatisme træder frem i interviewet med en mandlig beboer.

Interviewer: Har du gjort dig overvejelser omkring, om det her er din sidste bolig, eller hvordan... tænker du over det?

Beboer: Ja, det gør jeg, altså, øhh... Det regner jeg da med, at det er. Med mindre at jeg bliver så dårlig, at jeg skal på plejehjem. Altså, det havde jeg også tænkt på [da jeg boede] det andet sted, at der skulle jeg blive, til jeg blev båret ud. Men til sidst, så kunne jeg ikke klare trapperne.

Interviewer: Ja, så ændrer det sig. Det forstår jeg godt. Så nu er du her.

Beboer: Ja. Det er godt.

Her beskrives, hvordan beboeren har gjort sig erfaringer med det behov for tilpasning, der kan opstå, når livsvilkår grundlæggende ændrer sig, og hvordan denne proces har resulteret i en dynamisk og på sin vis omstillingsparat tilgang til livet. Som han siger, regnede han med, at han skulle blive boende i sin tidligere

lejlighed, men omstændighederne ændrede sig, da han ikke længere kunne klare trapperne. Uddraget vidner om en evne til tilpasning, der optræder blandt mange af de deltagende beboere, og som i praksis kommer til udtryk som en vilje til at imødekomme forandringer, når de er nødvendige. En anden mandlig beboer har samme grundholdning til dette spørgsmål og opremser alle de fordele, han oplever i sin ældrebolig, inden han retorisk og konkluderende spørger, "[...] hvorfor skulle man så flytte?" Men med udgangspunkt i samme livs-pragmatisme, som er beskrevet ovenfor, vender han alligevel tilbage til spørgsmålet i den udveksling, der følger her.

Beboer: [...] Og hvis det endelig skulle være, så kunne man måske komme på plejehjem derovre (peger, red.), jeg ved det ikke.

Interviewer: Nå ja, i De Gamles By?

Beboer: Ja, i De Gamles By. Så er man tæt på i hvert fald... Nej, sådan nogle tanker har jeg slet ikke endnu. (kort pause) Altså, det er forkert at sige det på den måde, men jeg tror, at vi alle sammen har... jeg var lige ved at sige drømmen, det er jo forkert at bruge det ord, men... den der med, at lægge sig til at sove, og så ikke vågne igen.

Beboeren veksler i uddraget imellem to positioner. Den ene indebærer en realisme, hvor tanken om at flytte ud af ældreboligen og ind i en plejebolig forfølges så langt, at han når frem til at fortælle, hvor han gerne vil flytte hen. Og i den anden slår han overvejelserne til side med henvisning til, at han ikke gør sig den slags tanker endnu. I den realistiske del af overvejelserne forestiller han sig, at han måske kan komme til at bo på plejehjem i De Gamles By, som er et stort område med flere plejehjem, børneinstitutioner, parkområder, opholdsfaciliteter og en legeplads med dyr, der grænser op til ældreboligområdet. Herved vil han bevare nærheden til ældreboligerne og forholdet til den velkendte del af Nørrebro, hvilket helt tydeligt er en rar tanke, også selvom den hurtigt forlades. Uddraget vidner om en splittelse, hvad angår fremtiden, da tanker om mulige boligskift også relaterer sig til andre faktorer. I den sidste del af uddraget leder overvejelserne frem til det, der uundgåeligt også adresseres i udforskningen af dette tema, og handler om døden. Som det allerede er set i de ovenstående

uddrag, har mange af de interviewede beboere det håb, at de skal 'bæres ud' af deres bolig. Denne metafor bruges af en stor del af de deltagende beboere og henviser til et ønske om at afslutte livet i deres nuværende hjem. I uddraget ovenfor antager ønsket en lidt anden form, da beboeren lettere tøvende beskriver, hvordan han ønsker sig en fredelig afslutning på livet, når tiden kommer. En afslutning, hvor han lægger sig til at sove, og ikke vågner op igen. Dobbelttydigheden i uddraget vidner om de spørgsmål, der for mange knytter sig til livets afslutning, og som aktiveres og prikkes til, når de spørges til overvejelser om at flytte videre fra Guldbergs Have til fx en plejebolig. Det står herved klart, at de to aspekter; en mulig fraflytning fra ældreboligen, og tanker der vedrører tilværelsens afslutning, hænger sammen for mange af beboerne.

Hos nogle af de interviewede beboere er døden konkret og nærværende, og derfor et fænomen, de taler om uden forbehold. I følgende uddrag fra interview med en kvindelig beboer kædes spørgsmålet om fremtid og bolig direkte sammen med døden.

Interviewer: Hvilke tanker gør du dig om fremtiden, og hvor længe du skal bo her... Hvad tænker du om det?

Beboer: På døden. Jeg tænker på døden, næsten hver dag. Jeg ved godt, at det (livet, red.) kan forsvinde lige pludseligt. Så jeg tænker bare på, at jeg skal dø. Måske endda helt alene. Så... jeg har ikke nogen... sådanne fremtidsdrømme.

Interviewer: Nej, ok. Men hvad betyder boligen i den sammenhæng? Tænker du, at det her er dit sidste sted, eller...?

Beboer: Ja. Absolut. Det er jeg helt sikker på. Det her er mit sidste sted.

Interviewer: Så du har ikke overvejet at flytte på plejehjem, eller andet i den stil?

Beboer: Nej, nej. Jeg er mere realistisk. Jeg kan godt se, at 86 år, det er en høj alder. Jeg har oplevet meget, meget, meget i mit liv.

Kvinden er afklaret om fremtiden og bevidst om, at livets afslutning nærmer sig. Hvad uddraget ikke afslører i sin afskrevne form, er den tone hun taler i, når hun omtaler døden, som vidner om en både rolig og på mange måder uddramatisk holdning til denne begivenhed. Det fremstår således ikke dystert og vemodigt i situationen, at hun tænker på døden, men måske snarere som en mere 'naturlig' følge af at have levet et langt liv, der har budt på mange oplevelser, som hun også formulerer det. Ældreboligen er helt afgjort det sidste sted, hun ønsker sig at bo. Og det som også viser sig her, er den vigtighed lejligheden tilskrives i netop denne forbindelse, som det "sidste sted".

Når så mange bruger formuleringen, at de "vil bæres ud", eller først flytter, "når de bliver båret ud", er det, fordi ældreboligen opleves som et trygt sted at afslutte livet. Min første reaktion på den boligsociale viceværts beskrivelse af, at mange beboere dør i deres ældrebolig, som er refereret i den første del af kapitlet, var overraskelse. Men det som har vist sig under feltarbejdet og i interviewsamtalerne med de 16 beboere er, at en ældrebolig er et godt sted at afslutte livet for mange af disse mennesker. De to mest grundlæggende livsbegivenheder, det faktum at vi fødes og skal dø, er begge kendetegnet ved, at de sker på et *sted*. Derfor er steder også yderst vigtige eksistentielle markører, når det handler om social identitet, levet liv, barndom, ungdom og voksenliv,⁹⁴ som det også er vist i de dele af udgivelsen, der beskriver mange af beboernes forhold til lokallandskabet omkring Guldbergs Have og knytter an til det emiske begreb om at være "barnefødt" i bydelen.⁹⁵ Men arbejdet tydeliggør ligeledes, hvordan sted er en yderst vigtig kategori og faktor, når det handler om den død, der sker blandt ældre mennesker, og hvordan ældreboligen er det sted, mange af de deltagende beboere ønsker at afslutte deres tilværelse. Ældreboligen er disse menneskers sidste hjem, det er deres sidste bolig, det sidste sted de indretter, pusler om og kerer sig om, og hvori de skaber en ramme om deres hverdagsliv, som de selvstændigt, og med god hjælp fra andre, får til at stemme overens med deres praktiske og æstetiske præferencer og ideer. Hvis døden skal indfinde sig på et sted, som er trygt og

⁹⁴ Se fx Jackson 1995, s. 16-27.

⁹⁵ Se kapitel 6.

rart, som sameksisterer med de ideer om hjemlighed, ro og hygge, langt de fleste mennesker har, men som i praksis og konkrete udtryk alligevel varierer betydeligt imellem os, må den bolig, vi selv har været med til at præge, indrette og skabe være det bedste sted til denne sidste livsbegivenhed.⁹⁶ At dømme på undersøgelsens empiriske materiale, er det i virkeligheden en ganske simpel pointe. Men også en pointe, som kan være svær både at erkende og formidle, fordi døden kan være omgærdet af tavshed og tabu, og derfor ikke altid er nem at håndtere, spørge til, tale om og skrive om.

Med den her fremskrevne steds-vigtighed, og et analytisk forsøg på at forstå det svære i at beskrive og bearbejde døden, in mente, vil et par intervieweksempler, der underbygger samme analytiske pointe, afrunde kapitlet. De to sidste uddrag samler en række af pointerne fra de øvrige kapitler, da de peger på ældreboligens vigtighed, som den beskrives af beboerne i Guldbergs Have, når der spørges til fremtiden.

Interviewer: Hvordan forestiller du dig fremtiden... tænker du, at det er her, du skal bo resten af din tid, eller hvordan?

Beboer: Ja. For at være helt ærlig.

Interviewer: Ja. Jamen, det er der jo en ro i.

Beboer: Ja, fordi jeg synes at det er meget rart, at man kan regne med folk ... Nu har vi jo en, der hedder Agnes, hun siger til mig, at, 'Jamen, Birte, vi er jo blevet en del af din familie'. Så det synes jeg er meget rart.

Denne beboer beskriver ældreboligens vigtighed ved at sige, at den er det sted, hun foretrækker at tilbringe resten af sit liv. Hun taler ikke bare om den individuelle lejlighed, men inddrager også det fællesskab, hun oplever med de beboere, hun omgås, og understreger herved, hvordan den tydeligt artikulerede værdsættelse af boligen er knyttet sammen med venskaber og sociale relationer,

⁹⁶ Ifølge Dansk Selskab for Patientsikkerhed, viser flere undersøgelser foretaget i Danmark, at størstedelen ønsker at dø hjemme. Se [Ude godt, hjemme bedst – også når vi skal dø - Dansk Selskab for Patientsikkerhed](#) (tilgået d. 15. august 2025)

som er opstået i området. Hun fremhæver bemærkningen fra hendes sociale forbindelse, Agnes, der beskriver kredsen af mennesker, som også beboeren er del af, med en familiemetafor, der tydeligvis har gjort indtryk og har stor betydning. Formuleringen om, at "man kan regne med folk" understreger den sociale tryghed og tilknytning til 'signifikante andre' i området, og peger på vigtigheden af de naboskabsrelationer og den særlige omsorgsökologi, der tidligere er beskrevet i rapporten. Også her er det tydeligt, hvordan ideen om *boligen*, som er det, der helt konkret spørges til i situationen, er forbundet til naboskabsrelationer, social tryghed, identifikation med og tilknytning til andre – alt sammen forhold, der ikke vedrører den individuelle bolig i smal forstand, men derimod handler om det, der foregår i samspillet mellem den *perforerede bolig*, og det der er *omkring* lejlighedens formelle fysiske afgrænsning. Som uddraget peger på, hænger boligens 'inde' og 'ude' uløseligt sammen, når det handler om oplevelsen af livskvalitet og trivsel. Lejligheden opleves som en både passende og ønsket ramme om resten af kvindens liv, fordi der er mennesker, sociale forbindelser og tilegnet ikke-biologisk "familie" omkring hende, som hun ønsker at tilbringe tiden sammen med. Det er således ikke boligen i egen ret, eller som enkeltstående og isoleret 'ressource', der fremmer denne oplevelse og gør den til et attraktivt og ønsket 'sidste sted', men derimod de elementer der sameksisterer omkring boligen, og som alle bidrager til at forme oplevelsen af, hvad den konkrete ældrebolig er og kan.

I forlængelse af denne analyse kan boligen, og boliger mere generelt, forstås som meget dynamiske fænomener, der henter særkender og kvaliteter fra et komplekst socio-sensorisk-materielt samspil bestående af en lang række faktorer i og omkring den konkrete bolig. Ældreboligen er ikke et passende sted at tilbringe den sidste del af alderdommen af en specifik og enkeltstående årsag, men derimod af en række sameksisterende og sammenfildrede årsager, som alle bidrager til skabelse, opretholdelse og oplevelse af et godt sted at bo og være. Men som uddragene viser, understøttes fortællingerne om ældreboligernes egnethed som det 'sidste sted' også af en frygt for de alternativer til boformen, der findes. Plejehjem og hospitaler er scenarier forbundet med sygdom og ubehag, og som de

interviewede beboere derfor ikke ønsker at afslutte deres tilværelser i, hvis det kan undgås.

Det sidste og afsluttende uddrag er valgt, fordi det rummer en både spontan og følelsesmæssig reaktion på spørgsmålet om beboerens fremtid i ældreboligen, men også udtrykker en form for livs-pragmatisme.

Interviewer: Hvordan forestiller du dig fremtiden i forhold til din bolig? Har du tænkt over det? Hvor længe skal du blive boende her?

Beboer: Resten af livet. Jeg skal ingen (trækker på ordet; iingen, red.) steder hen. Uanset hvad.

Interviewer: Nej. Så det er her, du er?

Beboer: Ja, altså. Man ved jo aldrig, om man får en hjerneblødning, eller hvad det kan være. Jeg har haft én, men den kom jeg hurtigt over. Så det er godt.

Interviewer: Ja. Det er godt.

Beboer: Ja, det... Nej, jeg skal ikke... Jeg skal fandeme ikke flytte nogle steder... Om så jeg vandt en million.

Beboeren svarer resolut, og, at han ingen andre steder skal, "uanset hvad". Men han tilkendegiver samtidig en erkendelse af, at det kan blive nødvendigt at justere på denne holdning, hvis kritisk sygdom skulle ramme ham. Som han fortæller, var en hjerneblødning netop det, der gjorde indflytningen i ældreboligen behovet. Trods den barske erfaring og de spor, den efterlader både følelsesmæssigt og fysisk, er han alligevel i stand til at lægge afstand til sygdomsperioden og se fremad. Det er på samme tid livsbekræftende, stærkt og fyldt med taknemmelighed, håb og en klar værdsættelse af boformen, når han udtaler at han "fandeme ikke skal flytte nogle steder" og efter en kort tænkepause tilføjer, "om så jeg vandt en million."

Sammenfatning

I dette afsluttende kapitel er det analyseret, hvordan de deltagende beboere forholder sig til ældreboligen i fremtiden. Hovedparten beskriver boligen som det sidste sted, og udtrykker derfor den forhåbning, at de kan blive boende i Guldbergs Have resten af livet. Dette tema i undersøgelsen er tæt forbundet med tanker om døden, og kapitlet reflekterer det fund, at mange bor i ældreboligen helt frem til livets slutning, imens en mindre del flytter til en plejebolig eller dør i forbindelse med indlæggelse på hospitalet. Analysen viser, hvordan den oparbejdede tryghed og de praksisser, beboerne har etableret og værdsætter i deres hverdag, er med til at opretholde håbet om at blive boende. Sociale forbindelser til andre beboere er noget af det, de ældre ønsker at holde fast i, og håbet om at kunne blive boende til det sidste næres desuden af de ældres bevidsthed om det sundheds- og plejepersonale, som er til stede i området.

Kapitlet viser, hvordan forestillingen om at flytte videre i plejebolig sætter gang i en række ubehagelige og på flere måder konfronterende associationer blandt de interviewede beboere. På samme tid er der tydelige spor af det, der i analysen

beskrives som en 'livs-pragmatisk indstilling' i beboernes ytringer, og som rummer en erkendelse af, at både plejebolig og hospitalsafdelinger kan blive 'sidste steder' i deres liv. Den livs-pragmatiske indstilling udspringer af beboernes egne tidligere sygdomserfaringer, eller af deres kendskab til andres sygdom, og de deraf følgende behov for omsorg og pleje, der uventet kan opstå og være enten midlertidige eller mere permanente. Hos nogle beboere er der en usikkerhed forbundet med tankerne om at flytte fra deres ældrebolig, fordi refleksionerne uundgåeligt knytter sig til tanker om tilværelsens afslutning. Andre er mere ambivalente i deres overvejelser i denne henseende, eller giver udtryk for en afklaret holdning til døden. Fælles for de interviewede ældre mennesker er et tydeligt ønske om at blive i deres ældrebolig, til de bliver "båret ud". Kapitlet viser således, hvordan de ønsker at afslutte livet i deres ældrebolig, og hvordan den er det foretrukne 'sidste sted'. Dette fund kobles i analysen til en betragtning om, at ældreboligen netop er beboernes sidste hjem, det sidste sted de selvstændigt indretter og kerer sig om, så det stemmer overens med deres personlige, praktiske og æstetiske præferencer og ideer.

Endelig peger kapitlet tilbage på en række af fund og pointer, som er beskrevet i rapporten, da forestillinger om fremtiden relaterer sig til betragtninger om ældreboligens betydning og vigtighed på mere overordnet niveau. Hos en kvindelig beboer kobles en tydelig overbevisning om, at hun skal bo i ældreboligen resten af livet til oplevelsen af det fællesskab, hun er del af i Guldbergs Have og den sociale tryghed, som de interpersonelle forbindelser til andre beboere fremmer. Ideen om 'boligen' er derfor også knyttet til det fællesskab, hun oplever sig som en del af, og det er således ikke den individuelle bolig som isoleret og enkeltstående 'ressource', der gør det eftertragtet og attraktivt at bo og blive boende. Det er derimod tydeligt, at det også er de mange elementer, der sameksisterer omkring denne boform, som bidrager til at forme oplevelsen af, hvad en ældrebolig er og kan. Analysens sidste del vender tilbage til den livs-pragmatisme, som er så fremtrædende i interviewene og understreger den dynamik og fleksibilitet, som de livskloge beboere har tilegnet sig gennem barske erfaringer med sygdom og følger heraf. Værdsættelse af ældreboligen, og håbet om, at den bliver det 'sidste sted', blander sig i det afsluttende interview-uddrag med en

både livsbekræftende, stærk, yderst taknemmelig og næsten stædig bekræftelse af, at beboeren har tænkt sig at blive i ældreboligen, fordi den nu er det bedste sted at være.

Anbefalinger og pointer fra kapitlet

- Kapitlet viser, at ældreboligen er et foretrukket 'sidste sted' blandt størstedelen af de interviewede beboere. Der kan med fordel tænkes i tiltag, der imødekommer denne gruppe af ældre mennesker i deres ønske om at blive i ældreboligen helt frem til afslutningen af deres liv.
- I forlængelse af undersøgelsen bliver det tydeligt, at mange beboere vil opleve en tryghed i at vide, at ældreboligen – det sidste hjem, de har været med til at indrette – også kan udgøre rammen om deres livsafslutning. En mere klar og formel eksplicitering af dette forhold, nedfældet i fx ordensregler, kontraktdokumenter eller lignende, tilsammen med eventuelle og dertilhørende undtagelser, vil med stor sandsynlighed fremme en tryghed i denne henseende blandt en del af beboergruppen.

Refereret litteratur

Abramson, C. M. (2015). *The end game: How inequality shapes our final years*. Harvard University Press.

Ahmed, S. (2006). *Queer phenomenology: Orientations, objects, others*. Duke University Press.

Albertsen, N. (2013). Atmosfærernes by – fænomenologi i bystudiet. I: B. Schiermer, *Fænomenologi: Teorier og metoder* (s. 215-241). Hans Reitzels Forlag.

Bachelard, G. (2022 [1957]). *Rummets poetik*. Forlaget Mindspace.

Bech-Danielsen, C., Stender, M., & Sundstrup, R. B. (2025). *Renovering af almene boligområder: Evaluering af fysiske og sociale renoveringer*. Institut for Byggeri, By og Miljø (BUILD), Aalborg Universitet.

Berger, P. L. & Luckmann, T. (2007 [1966]). Den sociale konstruktion af virkeligheden: En videnssociologisk afhandling. Akademisk Forlag.

Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. University of California Press.

Bruun, M. H., & Vacher, M. (2009). Om hjemblindhed og husets antropologi. *Tidsskriftet Antropologi*, 59/60, 3-16.

Coccia, E. (2024). *Philosophy of the home*. Penguin Books.

Desjarlais, R. (2019). *The blind man: A phantasmography*. Fordham University Press.

Det Kriminalpræventive råd (2025). *Temperaturmåling af naboskabet i Danmark*. Epinion Copenhagen for Det Kriminalpræventive råd. [DKR - Temperaturmåling af naboskabet i Danmark.pdf](#)

Dunn, N. (2016). *Dark matters: A manifesto for the nocturnal city*. ZERO Books.

Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Penguin Books.

- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Penguin Books.
- Haraway, D. (2016). *Staying with the trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press.
- Hastrup, K. (2020). Feltarbejde. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder* (3. udg., s. 65-95). København: Hans Reitzels Forlag.
- Hauderowicz, D & Serena, K. L. (2019). Gadens porøsitet. I: T. Frogner, V. Hendricks, F. Stjernfelt & J. S. Wiewiura, *Offentlighedens rum*, p. 85-88. Forlaget Møllegades Boghandel.
- Jackson, M. (1995) *At home in the world*. Duke University Press.
- Jensen, S. G. (2023). *Vi har haft vores tid: Når de ældste afrunder livet*. Aarhus Universitetsforlag.
- Jensen, T. G. (2016). *Sameksistens: Hverdagsliv og naboskab i et multietnisk boligområde*. Roskilde Universitetsforlag.
- Larsen, J. E. (2009). Forståelser af begrebet social udsathed. I P. Brandt, B. L. Henriksen, K. B. Jensen & C. N. Rasmussen (red.), *Udsat for forståelse*, s. 17-41. Rådet for Socialt Udsatte.
- Lindstrøm, B. (2008). Boligen i ældrelivet. I: C. E. Swane, A. L. Blaakilde & K. Amstrup, *Gerontologi: Livet som gammel*, s. 103-118. Munksgaard Danmark.
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fænomenologi*. DET lille FORLAG.
- Mogensen, H. O. & Dalsgård, A. L. (2018). At være til stede: Deltagelse og observation. I: H. Bundgaard, H. O. Mogensen, & C. Rubow (red.). *Antropologiske projekter* (s. 163-179). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Morton, T. (2017) *Humankind: Solidarity with nonhuman people*. Verso Books.
- Nielsen, M. (2022). Aldring, ensomhed og social navigation: At kaste anker i nye relationer. *Tidsskriftet Antropologi*, 86, 115-132.
- Nielsen, R. S., Andersen, H. T., & Nordberg, L. W. (2023). Taking the social out of social housing? Recent developments, current tendencies and future

challenges to the Danish social housing model. *Nordic Journal of Housing Research*, 6(2), 136-151.

Nørtoft, K. (2018). At vælge en bolig at blive ældre i. I: Glasdam, S. og Jacobsen, *Gerontologi: Perspektiver på ældre mennesker*. Gads Forlag.

Petersen, S. L. (2022). The viscous porosity of walls and people. I: M. Stender, C. Bech-Danielsen & A. L. Hagen. *Architectural anthropology: Exploring lived space*, p. 35-47. Routledge.

Philipsen, C. S. (2013). *Hjemfølelse*. Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitet.

Rasmussen, J. D. (2018). Vejfarende etnografi: Om at træde ind i landskabet gennem længerevarende feltarbejde. I: M. H. Jacobsen, & H. L. Jensen (red.), *Etnografier* (1 udg., s. 75-104). Hans Reitzels Forlag. Sociologi Nr. 16.

Rasmussen, J. D. (2024). Menneskelige og andet-end-menneskelige ledsagere: Et essay om tværartslige relationer, interaktioner og forbundethed. *Psyke & logos*, 44(2), 85-108. <https://doi.org/10.7146/pl.v44i2.151593>

Rasmussen, J. D. (2021). The companion city: An initial ramble. I: K. I. Dannesboe & J. D. Rasmussen. *In-between: Exploring small cracks of everyday life*, p. 71-88. Aarhus University Press.

Rasmussen, J. D. (2019). *Ældre på samfundets underflade*. Frydenlund Academic.

Rasmussen, J. D., & Torkildsby, A. B. (2022). The Emancipatory Design Manifesto: Let's Suppose that Disability Does Not Exist. I: I. Garofolo, G. Bencini, & A. Arengi (red.), *Transforming our World through Universal Design for Human Development: Proceedings of the Sixth International Conference on Universal Design (UD2022)* (Bind 297, s. 3-11). IOS Press. <https://doi.org/10.3233/SHTI220814>

Rasmussen, J. D., Winther, I. W., & Swane, C. (2020). *Sansesvækkelse i alderdommen - et etnografisk studie*. Fonden Ensomme Gamles Værn. https://egv.dk/images/publikationer/Sansesvaekkelse_i_alderdommen.pdf

Ryhl, C. (2024). Universal design in architecture: On enabling and empowering a diverse population. Danish Architectural Press.

- Schiermer, B. (2013). "Til tingene selv" – om hermeneutisk fænomenologi. I: Schiermer, B. *Fænomenologi: Teorier og metoder* (s. 15-43). Hans Reitzels Forlag.
- Sigbrandt, L. & Jensen, P. H. (2015). *Tilgængelighed til eksisterende boliger i provinsbyen*. Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet.
- Simmel, G. (1998 [1904]). Storbyerne og det åndelige liv. I: G. Simmel: *Hvordan er samfundet muligt?: Udvalgte sociologiske skrifter* (s. 191-206). Gyldendal.
- Siren, A. & Larsen, M. R. (2019). *Ældres boligsituation og fremtidige boligønsker*. VIVE.
- Solnit, R. (2010). *Infinite city: A San Francisco atlas*. University of California Press.
- Spradley, J. (1979). *The ethnographic interview*. Holt, Rinehart and Winston.
- Stender, M. (2010). Livet i glashusene: I: *Bolig og velfærd: 27 forskningsprojekter om danskerne og deres boliger*. Center for Bolig og Velfærd, s. 114-117.
- Swane, C. E. (2008). Gamle menneskers hverdagsliv. I: C. E. Swane, A. L. Blaa-kilde & K. Amstrup (red.). *Gerontologi: Livet som gammel*, s. 19-30. Munksgaard Danmark.
- Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2020). Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. I: S. Brinkmann & L. Tanggaard. *Kvalitative metoder: En grundbog*, s. 33-63. Hans Reitzels Forlag.
- Trigg, D. (2017). *Topophobia: A phenomenology of anxiety*. Bloomsbury.
- Vacher, M. (2010). Hvad vil det sige at bo godt? I *Tænke Bygge Bo*, s. 14-15. Balle-rup Kunstråds Forlag.
- van Iperen, I. D., Maas, J., Spronk, P. E. (2023). Greenery and outdoor facilities to improve the wellbeing of critically ill patients, their families and caregivers: things to consider. *Intensive Care Med.*;49(10): 1229-1231. doi: 10.1007/s00134-023-07185-7.
- Winther, I. W. (2006). *Hjemlighed: Kulturfænomenologiske studier*. Danmarks Pæda-gogiske Universitets Forlag.

